

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА VULGARICA

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

13/2006

СОФИЯ•2006

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „МАРИН ДРИНОВ“

На корицата: Неовизантийски инициал „В“ към Евангелие от Йоан, Кюстендилски палимпсест, края на XII в., Пловдив, НБИВ, № 7.

Редактор: ст.н.с. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: ст.н.с. дфн Анисава Любенова Милтенова,
ст.н.с. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

© Централна библиотека на БАН, 2006

Адрес на редакцията:
Българска академия на науките
Съвет за чуждестранна българистика
ул. „15 ноември“ 1, София 1040, Бюлетин „Българистика“
Анисава Милтенова,
тел. (+359-2) 989 84 46 / 383, 384, факс: (+359-2) 986 25 00
E-mail: anmilten@bas.bg; bulgarist2@cl.bas.bg

© Велина Богданова Мавродинова, художник, 2006

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL LIBRARY
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES BULGARICA

INFORMATION BULLETIN

13/2006

SOFIA•2006

MARIN DRINOV ACADEMIC PUBLISHING HOUSE

On the cover: Neo-Bizantine initial letter B to the Gospel of John. Palimpsest of Kyustendil, end of the 12th century, Plovdiv, NBIV, № 7.

Editor: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emiliya Yakova Voleva

© Central Library of BAS, 2006

Council for Bulgarian Studies Abroad
Bulgarian Academy of Sciences
Bulgarica, Information Bulletin
Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
Anisava Miltenova, tel. (+359-2) 989 84 46 /383, 384, fax: (+359-2) 986 25 00
E-mail: anmilten@bas.bg; bulgarist2@cl.bas.bg

© Velina Bogdanova Mavrodinova, cover designer, 2006

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОДНИ ДУМИ	9
Данчо Господинов — Софроний Врачански — първият възрожденски светител, писател и романист	9
БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА	19
Книги 2006 г.	20
Съст. Емилия Волева	
Научна периодика 2006 г.	30
Съст. Емилия Волева	
ДИСЕРТАЦИИ	41
Съст. Никола Казански	
НАУЧНИ ФОРУМИ	43
Съст. Никола Казански	
ХОРИЗОНТИ	47
Дарина Дончева — Българистиката в Белградския университет	47
НАУЧЕН ЖИВОТ	55
Галина Манолова, Григор Григоров — Българи и гагаузи — заедно през годините	55
Лучия Антонова-Василева — Международен симпозиум „Градската музика на Балканите“	58
Светлана Русинова — Иван Д. Шишманов и модернизацията на българската култура	60
Геновева Червенакова — Въпреки различията: интеркултурни диалози на Балканите	62
ПРОФИЛИ	65
Ваня Мичева — Евгения Дъомина на 80 години	65
Михаил Виденов — Марие Бублова на 80 години	71
Михаил Виденов — Сава Хержман на 80 години	73
Савелина Банова — Имре Тот на 75 години	76
Анисава Милтенова — Чарлз Грибъл на 70 години	82

ОТЗИВИ	87
Кирил Топалов — Гръцко издание на „Житие и страдания грешного Софрония“	87
Марина Йорданова — Филологически изследвания в чест на Климентина Иванова за нейната 65-годишнина.	91
Милена Цанева — Климент Браницки и Търновски (Васил Друмев) Документи и материали	101
Магда Карабелова, Никола Казански — Старозаветни апокрифи и легенди на южните славяни	105
Магда Карабелова, Никола Казански — Златна пара за дума. Български народни приказки и легенди	107
Магда Карабелова, Никола Казански — Южнославянски научни тетрадки. Език — литература — култура. Омилетика. 2	108
Татяна Янакиева — Славистичната памет на България Колекция „Славика“ на Университетската библиотека	110
Константин Рангочев — Галина Вълчинова. Балкански ясновидки и пророчици от XX век.	114
Лидия Михова — Адаптацията като стратегия на детската литература	118
Диана Ралева — Донка Правдомирова. Дмитрий Лихачов в България: Библиография	122
Анисава Милтенова — Антология на българската литература	
СЪОБЩЕНИЯ	125
Предстоящи годишнини на чуждестранни българисти и слависти, членове на БАН.....	125
Съст. Емилия Момчилова	

C O N T E N T S

PREFACE	9
Dancho Gospodinov — Sofroniy Vrachanski — the First Bulgarian Revival Saint, Writer and Novelist	9
BULGARIAN LITERATURE	19
Books 2006	20
Comp. by Emilia Voleva	
Periodicals 2006.....	30
Comp. by Emilia Voleva	
THESES	41
Comp. by Nikola Kazanski	
SCIENTIFIC EVENTS	43
Comp. by Nikola Kazanski	
OUTLOOKS	47
Darina Doncheva — Bulgarian Studies in the University of Belgrade	47
SCIENTIFIC ACTIVITY	55
Galina Manolova, Grigor Grigorov — Bulgarians and Gagaus — Together Through the Years	55
Luchia Antonova-Vasileva —International Symposium „Town music in the Balkans“	58
Svetlana Rusinova — Ivan D. Shishmanov and the Modernization of Bulgarian Culture	60
Genoveva Chervenakova — Against the Divergences: Intercultural Dialogues in the Balkans.....	62
PROFILES	65
Vanya Micheva — Evgenia Dyomina at 80.....	65
Mihail Videnov — Marie Bublova at 80.....	71
Mihail Videnov — Sava Heřman at 80	73
Savelina Banova — Imre Tóth at 75	76
Anissava Miltenova — Charles Gribble at 70.....	82

че доста от нещата, които все пак ни е разказал, съвсем не са простодушно, наивно описание на действително случилото се. Такъв е случаят и с мотивите за подготовката и издаването на „Неделник“. При тяхното изясняване обикновено се цитира един пасаж от края на „Житие и страдания...“: „Имам обаче една скорб и бою ся от бога да мя не суди бог, като узех аз оное паству на рамена моя и оставих го. [...] Затова ся трудя и аз сеги денем и нощем да испиша няколко книги по нашему болгарскому языку, та ако не би възможно мене да казувам им сас уста моя, да чуят от мене грешнаго някое полезное поучение, а тие да прочетут писание мое и да уползуются и за мене недостойнаго бога да молят невежество мои исправити и трудившагося прощение сподобити, да би получити и нам десних стояниих в ден страшнаго въздаяния.“² Като се доверяват напълно на написаното, литературните историци правят заключението, че „за да изкупи своя неволно сторен грях, той се посвещава на книжовен труд в полза на народа си“³. Напълно погрешен извод, който изкривява истинския образ на Софроний. Той не се е отдал на книжовен труд от угризения на съвестта след напускането на епархията си. Не е имал вина и съответно угризения, а пък и целият му живот всъщност е преминал в книжовен труд. От големите дейци на Българското възраждане Софроний е *първият „човек на книгите“*, както можем да го наречем по липсата на по-подходящ термин⁴ — все още неизследвана фигура в българската културна история. „Човек на книгите“ е този, за когото те са първа ценност в живота; който не би могъл да просъществува без тях, защото те му дават мотивацията и енергията да оцелее в неблагоприятна и неприемана от него социална среда; който прекарва голяма част от живота си в четене и писане на книги и би могъл да каже като Доситей Обрадович: „Книги, братя мои, книги.“ Как е протичал животът на „човека на книгите“ през Българското възраждане, можем да съдим от подробните спомени, оставени за втория виден представител на този тип хора, Петко Славейков, от сина му Иван: „... средствата рядко му позволяваха да държи повече от една-две стаи, в които обикновено биваше като заровен измежду множеството свои книги, тефтери и други ръкописи, гъсто набъхтани в сандъци, един върху друг турени, или една върху друга на колони наредени по масите и прозорците. Но гдето и да е бил, на каквато къща отделно, или стая в хан

² Софроний Врачански. Житие и страдания грешнаго Софрония. Представено от Николай Дилевски. С., Наука и изкуство, 1989, с. 55. Всички следващи цитати са по това издание; текстът е достатъчно кратък, затова страници няма да бъдат посочвани.

³ Пенев, Б. История на новата българска литература. Т. II. С., Български писател, 1977, с. 213.

⁴ Изкованите в по-ново време латински обозначения на този тип хора, като *homo librorum* или *vir librorum*, са слабо популярни.

да е живял, сандъците с книгите му и ръкописите му винаги са занимавали най-голямото място, а покъщнината му е била твърде скромна, състояща се от най-неизбежните потреби на катадневния живот... [...] Знам случаи, когато теснотията на стаите е била такава, щото на масите, изпълнени с книги, не е можал да пише, а е бил принуждаван да пише седнал турски на миндера или на пода върху тефтер, сложен на коляното му. Но където и да се намираще баща ми, в каквито и да е бил обстоятелства, той не се е разделял от книгите и ръкописите си. Той е имал такава страст за четене и писане, щото много работи е можал да търпи да бъде лишен, но не и от тях. [...] Книгите още от детинство дори до старост са били най-любимият предмет за него и там той дължи за онова по-широко развитие на ума и умствените си способности, което от незначителното положение на един сиромаш казанлъшки син (свършил курса на псалтира и наустницата, както сам обичаше да повтаря) го въздигна да бъде на времето си първият народен поет и един от най-видните и талантливи писатели от епохата на нашето Възраждане.⁵

Тази характеристика може напълно да бъде отнесена и към Софроний, който също стига в образованието си до октоиха и началото на псалтира и само благодарение на упоритото си самообразование, на живота-сред-и-за-книгите успява да разгърне големия си природен интелектуален потенциал и да постигне онова, заради което днес му отдаваме почит. Самият Петко Славейков веднага е усетил сродната душа, както е видно от неговите облъхнати от голяма симпатия спомени, в които между другото четем: „Той, епископ Софроний, ми са приказвали врачаните, освен печатаний „Кириакодромион“ приготвял за печат и друга някоя черковна книга. Никога не го виждали празен, *все четял и пишел — това му била работата.*“⁶ Този спомен сам по себе си може и да е ненадежден, но има ред други данни, които косвено го потвърждават. В „Житието и страдания...“ Софроний се оплаква от отношението на котленските старейшини към него и между другото споменава, че „двадесет години учих децата им на книжно учение, и на всяка неделя и на всякий празник казувах поучение“. Пак той ни съобщава, че след пристигането си като епископ във Враца „ходях по църквите в недели, в празници и полагах поучение по нашему болгарскому языку“. Тези поучения в неделите и празниците очевидно не са били импровизирани слова, за тях той е трябвало да има книга, при това не печатна руска или гръцка, а на „прост“, т.е. близък до разговорния, разбираем български език. Този чисто логически извод се подкрепя от спомени за

⁵ Петко Славейков. Любен Каравелов. Христо Ботев. Захари Стоянов. В спомените на съвременниците си. С., Български писател, 1967, с. 27, 29.

⁶ Славейков, П. Цит. съч., с. 200.

наличието на „Кириакодромион с илюстрации, писани от ръка с перо и мастило“, пазен в котленската църква „Св.св. Петър и Павел“ и вероятно унищожен от пожар⁷. Запазен е обаче т.нар. Котленски дамаскин⁸, преписан от поп Стойко Владиславов през 1765 г., в който също има слова за празници. Част от тях са включени и в т.нар. Първи видински сборник, чието заглавие „Поучения и словосказания на празникнов Господних и на Богородичних, и на богоугодних светих“ е повторено в заглавието на втората част на „Неделник“, което гласи „Поучение на празником Господним и Богородничним, и избраним светим на всего лето“. Двадесет от словата в този сборник са включени в печатния „Неделник“.

Всичко това ясно показва, че „Неделник“ не е хрумване, произтекло от тъй стеклите се в края на живота на Софроний обстоятелства, а дълго съзрявала идея, за която той работи през целия си живот. Ето защо няма никаква случайност в това, че именно той е човекът, който успява да осъществи иначе отдавна витаещата и сред други книжовници идея за българска печатна книга. Тя е израз, първо, на неговите просветителски намерения и усилия, продължение на делото на Паисий Хилендарски, срещата с когото предопределя целия му жизнен път. Нееднократно Софроний упреква българите за тяхното невежество и съвсем не с познатите трафаретни формули: „Я разсмотрите, о, роде болгарский, кой другий язык тако глупав и неучен? И под иго покорен толкова, и на много язици поработен? Ами защо? Не ли от неучение! Не ли от нерадение книжное и от мудростное невнимание! Я виждте греците, виждте армените, виждте и и евреите! И виждте и европийаните! И они вси не ли са человеци като нас? Ала сас това учение станали господари, станали властители! И сас учително блистание светят на свето, а не са като нас померкнали, потемнели, помрачени — и сас ум, и сас тяло!“⁹ Изразът „на много езици поработен“ разкрива намерението на врачанския епископ чрез книги на „прост“ български език не само да просвещава българите в християнското учение (за което по това време те имат съвсем смътни и объркани представи), но и да противодейства на очерталата се още тогава чуждоезикова асимилация — ситуация, при която българите се срамуват да говорят помежду си на български и общуват на турски и гръцки. Следва да отбележим, че въпреки големия успех на „Неделник“, разпространен в огромния тогава тираж от хиляда екземпляра, Софроний не успява да пречупи тази тенденция — това постигат с много труд и несгоди

⁷ Вж. Ангелов, Б. Ст. В зората на българската възрожденска литература. С., Наука и изкуство, 1969, с. 148.

⁸ Вж. фототипното му издание в: Св. Софроний епископ Врачански. Катехизически, омилетични и нравоучителни писания. С., Синодално издателство, 1989, 281—645.

⁹ Софроний Врачански. Съчинения в два тома. Т. I. С., Български писател, 1989, с. 290.

десетилетия по-късно останалите малко известни или напълно неизвестни възрожденски учители, в чиито автобиографии и спомени са запазени множество интересни данни около този съдбоносен за българите процес¹⁰.

От друга страна, „Неделник“ е израз и на личните тежнениа на Софроний към мъдростта и желанието му да я сподели с другите. При описанието на епископската си дейност той отбелязва: „А они християне, като не чули от другий архиереа таковое по нашему языку поучение, имаха ми като едного философа.“ Въпреки уговорката, внушаваща скромност, Софроний очевидно е бил горд от този свой статус¹¹ и се е стремил към него, като с „Неделник“, станал известен като „Софроние“, го утвърждава в максимално възможния тогава мащаб. Именно философът, мъдрецът е героичният, ориентиращ живота му социален тип и образ — специален анализ заслужават симптоматично многобройните споменавания за философите и философското учение в неговите книжни трудове, както и еволюцията на образа на философа и мъдреца в българската култура изобщо.

Макар и „човек на книгите“, Софроний не живее съзвездателен живот. Самият той е бил предприемчива, дейна натура, пък и условията в Османската империя тогава изобщо не способстват за воденето на тих, спокоен, посветен на философски размисли живот. Винаги когато материалният му статус и социална позиция са нарушени и са незадоволителни за него, той предприема енергични действия, за да промени статуквото. Последиците от тези му начинания са описани в първата оригинална творба на новобългарската литература — „Житие и страдания грешнаго Софрония“, която поставя сложни задачи пред изследователите си. Тя все още продължава да се идентифицира жанрово и да се интерпретира като автобиография — изолира се първият елемент от апарата на заглавието, „житие“, след което се обявява, че той няма жанров смисъл, а само посочва намерението на автора да опише жизнения си път. Но при непредубеден прочит не е трудно да се забележи, че сюжетът не е изграден върху основните и типични моменти за всеки жизнен път (раждане, детство, учение, брак, постижения, загуби и т.н.) и не се вписва в хронотопа не само на някои от видовете биографии, но дори и на т.нар. „биографически роман“. Споменатите моменти са изтласкани в периферията, изпълняват свързващи функции или целенасочено биват премълчавани, забулвани, остават само назовани, неразгърнати, по-

¹⁰ Вж. напр.: Автобиография на Райча Илиев Блъсков. — В: Автобиографии. С., Издателство на ОФ, 1972.

¹¹ Още като свещеник той е бил известен като „най-мъдрият в Карнобатско, Котелско и други околии. От него време е останала приказката: „Иди попитай костенския поп!“ — вж.: Калев, Р. Местни предания за поп Стойко. — В: История и култура на Карнобатския край. Сборник научни материали. Т. 2. С., 1992, с. 32.

тенциално сюжетни, но предадени обзорно. Сюжетно разгръщане в „сцени“ получават единствено изключителните събития и ситуации в живота на героя, каквито изобщо липсват или са редки в обичайния жизнен път на биографичния, жизнено възпътен човек. Основният сюжетно-смыслов и композиционно-организиращ център е премеждието и свързаното с него изпитание на героя — случката в Цариград, епизодите с Бекир паша, Мехмет Сербезоглу, Ахмед Герай, приключенията по време на епископския период и пленничеството във Видин. Действието започва след първото нарушение на нормалния „биографичен“ живот, след първото напускане на дома и излизане на пътя (пътуването в Цариград) и завършва, когато животът отново навлиза в нормалното си русло и след бягствата и укриванията в пещери героят отново намира защитено място (в Букурещ).

Тези признаци насочват анализа към хронотопа на авантюрния роман на изпитанието, но с редица свои черти „Житие и страдания...“ излиза и извън него, особено в античния му гръцки вариант. Припомням, че в него авантюрните моменти са разположени в точките на нарушаване на нормалния жизнен път, когато в образувателите „процепи“ или „пробойни“ нахлуват злите сили — завистливи или обидени божества, демони, съдбата или земни злодеи. Инициативата изцяло принадлежи на тези сили, докато героите са напълно лишени от нея — те могат само да се защитават, да търсят начини за спасение. На пръв поглед и в „Житие и страдания...“ доминира тази инициативна случайност — след като Софроний е достигнал определена социална позиция, която му осигурява известна житейска стабилност („поминувах добре“), се появява врагът човешки — дяволът и чрез своите козни разрушава неговото „благоговейно живение“: „Ала дявола, що е всякоги що е на добро завистлив, повдигна архиерея и понуди мя да мя учини епитроп иконому.“ На това наивно (от съвременна гледна точка) обяснение никой от изследователите не обръща внимание, то се приема като някаква случайно вмъкната трафаретна фраза, докато в действителност е твърде важно за цялостното тълкуване на „Житие и страдания...“. Защото тук влиянието на житийния канон е съвсем явно и неоспоримо: „При прехода от радостен разказ към печален агиографите използват обичайна фигура — въвеждане в разказа на тайнствена сила в образа на — при класическите трагичности — *deus ex machina*, а при агиографите — *μίσόκαλος δαίμων*. Такива изрази като „ненавидяй добра дяволь“, „ненавидяй исперва врагъ рода человеческого дяволь“ стават най-обичаен термин за обясняване на причините за всякакви пречки и издигането на всякакви препятствия по пътя на светеца.“¹² Козните

¹² Лопарев, Хр. Византийския жития святых VIII—IX веков. — Византийский временник, т. 17 (1911), с. 27.

на дявола са основният движещ сюжета механизъм в житийния жанр, доколкото основният конфликт в него е между стремежа към святост и несъвършенството на човешката природа.

Следващите два момента, в които следването на жанровия канон на житието е несъмнено, са историята около ръкополагането на Софроний за епископ и кульминационната сцена — сблъсъкът с Ахмед Герай¹³. Освен че хвърлят необходимата светлина върху съотношението между реален и описван живот, те ни убеждават в способността на житиеписеца да съчинява правдоподобни фикционални истории.

Накратко казано, Софроний е написал своята творба, като се придържа, в пълно съответствие с поставените цели, към основната схема на житийния жанр, която очевидно добре познава. Той пише житие, по-точно „житие и страдания“ (словосъчетанието има изцяло жанров смисъл в апарата на заглавието) и то изпълнява предназначението си, както е видно от протокола на Св. Синод, с който на 1.XII.1964 г. Софроний епископ Врачански е канонизиран за светец като светител и съответно е съставено каноничното му житие (въз основа на „Житие и страдания...“). Само че от литературна гледна точка се е получило нещо далеч по-интересно. Макар авторът да се придържа към схемата на житието, той все пак още не е канонизиран за светец (затова и ред рубрики в схемата остават непопълнени), тъй че „Житие и страдания...“ излиза извън контекста на обичайно строгото ползване на житията в определено място и време, което всъщност задава и техния еднозначен смисъл. Появява се възможността то да се ползва неканонично, свободно, небрежно, немарливо, профанизирано, като при това индивидуално четене (извън контекста на църковния празник) получава нееднозначен смисъл (различен при отделните читатели) — тъй както се чете примерно художествено произведение. В своето изследване за възникването на романността в античната литература Б. Богданов посочва възможността това да се извърши при „разсеяното ползване“ на такива високи дистанцирани жанрове като Омировия епос и трагедията¹⁴. При тази хипотеза има два въпроса за анализ: първо, възможно ли е при „разсеяно ползване“ на високия жанр „житие“ да се стигне до увеличаване на романността в него, включително до по-открита нейна проява, т.е. до роман; и второ, ако тази възможност съществува, дали тя се е реализирала при Софроний.

¹³ За по-подробен анализ на тези епизоди вж.: Господинов, Д. Житие или автобиография (Жанр и смисъл на „Житие и страдания грешнаго Софрония“). — В: Софроний Врачански. Сборник изследвания. С., АИ Марин Дринов, 2004, с. 155–174.

¹⁴ Богданов, Б. Романът — античен и съвременен. С., Наука и изкуство, 1986, с. 42.

За да е възможно увеличаването на романността в житието при „разсеяното“ му ползване, то трябва да я притежава като потенциал, който чака ситуация за изява. Жанрът „житие“ несъмнено притежава такива потенцици, доколкото античният роман е един от неговите жанрови предходници, от който то (или поне една от разновидностите му) заема много черти. Романовите корени на житието са забелязани много отдавна от литературните историци. Още А. Н. Веселовски в своите изследвания по историческа поезика отбелязва съпадението в похватите между гръцкия любовен роман и житието, като за този тип жития използва термина „християнски романи“¹⁵. По-късно П. Безобразов развива идеята му върху материал от мъченишките жития, които той нарича „жития-романи“¹⁶. В едно по-ново изследване за античния роман шведският учен Томас Хаг стига до извода, че с утвърждаването на християнската религия „историята на раждането на романа била повторена още веднъж — нова историческа ситуация, с нови изисквания, дава подтик за възникването на нова литературна форма, която свободно заема от предшественици и съвременници. Романът е може би главният източник на заемки и без съмнение неговата популярност е била преднамерено използвана за пропаганда на новата вяра“¹⁷. Според него през IV в. в житието на св. Антоний, написано в Египет от монаха Атанасий, своята класическа форма добива жанрът „агиографски роман“, който е дефиниран така: „Агиографски роман е житие на светец, в който фикционалният елемент е взел връх.“¹⁸

Накратко, агиографският роман може да бъде разглеждан като нов исторически вариант на романа, възникнал на християнска почва и претърпял необходимите трансформации, за да може да отговори на новите задачи и да се впише в новата обстановка. Житийността не успява да елиминира напълно романността, която запазва особено силни позиции на равнището на епизода. Извършената трансформация е принципно обратима, когато отпаднат условията, които я поддържат — романността е потенциално налична като жанрова архаика, жанрова памет, която при подходяща комуникативна ситуация може не само да се „пробуди“, но и да вземе връх над изтласкалата я житийност. Именно това се случва в „Житие и страдания грешнаго Софрония“, но не е единственият фактор за неговата романност.

¹⁵ Веселовский, А. Из истории романа и повести. Вып. 2. Славяно-романский отдел. — Сборник отделения русского языка и словесности Императорской академии наук. Т. 44. № 3. СПб., 1888.

¹⁶ Безобразов, П. Византийские сказания. Ч.1. Рассказы о мучениках. Юрьев., 1917.

¹⁷ Hägg, T. The Novel in Antiquity. Oxford & Berkeley, 1983, p. 161.

¹⁸ Op. cit., p. 168.

Творбата на Софроний има много типологични сходства с европейския роман от XVIII в. (особено с английския), повече отколкото с античния гръцки роман. Тези жанрови сходства произтичат от близостта в ценностите на изобразявания свят и в целите, които преследват героите в него (промяната в материалното положение и заемане на по-добра социална позиция). „Житие и страдания грешнаго Софрония“ е първи опит за конструиране на система за настоящ свят в новата българска литература и контактът с незавършеното настояще е другият основен фактор за романизиране на ползвания като носеща конструкция житиен жанр.

Така Софроний Врачански става първият от хората на перото през Българското възраждане, който преминава и през трите етапа на книжовния труд: *репродуктивния* (в него е преписвач — на часослови, служебник, дамски и „История славяноболгарская“, — който изписва чужди думи, без да променя и да прибавя), *трансдуктивния* (при който е преводач, компилатор и коментатор — предава чужди думи с по-малки или по-големи изменения, съкращения, допълнения, свои тълкувания) и *продуктивния* (при който пише и свои собствени думи, и чужди, но своите на първо място — и така създава първата оригинална творба на новобългарската художествена проза — „Житие и страдания грешнаго Софрония“, която може да бъде определена като първи български роман, от поджанра „житие-роман“). По този начин Софроний Врачански се оказва не само първият възрожденски светител, но и първият български писател и романист.

Данчо Господинов

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2005/2006 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения на български автори, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилومتодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват научни изследвания от чужди автори, преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2006 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание за 2006 г., са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ 2006

BOOKS

ОБЩ ОТДЕЛ / GENERAL

АНТРОПОЛОГИЯ на населението на България в края на ХХ век. С., АИ Марин Дринов, 2006. 431 с.

ISBN 954-322-080-8.

Под редакцията на Йордан Йорданов

Антропологичните данни в монографията са представителни за страната в последното десетилетие на ХХ век.

***АРХЕОЛОГИЧЕСКИ открития и разкопки през 2004 г. С., 2005.** 333 с.

Главен редактор: Христо Попов

Сборникът съдържа резюмета от докладите, представени на XLV национална археологическа конференция, обособени в следните дялове: „Праистория“, „Тракийска археология“, „Антична археология“, „Средновековна археология и теренни обхождания“.

БЪЛГАРИЯ—Италия. Дебати, локални култури, традиции. С., АИ Марин Дринов, 2006. 502 с.

ISBN 954-322-141-3.

Съставители: Мила Сантова, Мариано Паванело

Статиите от български и италиански учени са посветени на общитеоретични и практически проблеми, свързани с фиксирането, изучаването, анализа и систематизацията на факти и процеси, присъщи и отнасящи се до обществото, културата и науката, която ги изучава. На български и италиански език.

НЕЗАБРАВИМОТО: Данаил Крапчев и вестник „Зора“. Велико Търново, Фабер, 2006. 256 с.

ISBN 954-775-632-X.

Съставител и редактор: Цвета Трифонова

Книгата съдържа интервюта, писма и документи, допълващи образа на бележия български журналист и общественик.

ДИАЛОГ и духовност. Сборник в чест на Румяна Златанова. С., Темто —

Т. I.. 2006. 460 с. + 16 с. черно-бели и цветни фотографии.

ISBN 954-9566-38-2.

Съставител: Спартак Паскалевски

Сборникът съдържа статии върху средновековната и новата българска литература и култура. Приложена е и пълна библиография на проф. д-р Румяна Златанова за периода 1969—2006 г.

ЖИВКОВА, Надя. Усмиряване на разума. Преустройството на Българската академия на науките 1944–1953. С., Гутенберг, 2006. 415 с. + 20 с. черно-бели фотографии. ISBN 954-617-010-0.

Изследването обхваща законодателните, структурните, финансовите и кадрови промени в най-висшето българско научно учреждение след 9 септември 1944 г.

ЗОГРАФОВА, Катя. Многоликата българка. Забележителни жени от Възраждането до наши дни. С., Изток-Запад, 2006. 314 с. ISBN 954-321-257-0.

Книгата съдържа биографични разкази, като е направен опит да бъде намерена и типологията на обобщения образ на българката.

КОЛАРОВ, Стефан. Александър Паскалев и модерното българско книгоиздаване. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2006. 280 с. ISBN 954-524-500-X.

Книгата е посветена на живота и делото на бележития български книгоиздател в контекста на българския културен живот в началото на ХХ век.

КОЛЕВ, Валери. Общините в България (60-те–80-те години на ХІХ век). С., ИФ-94, 2006. 194 с. ISBN 954-044-504-6.

Изследване на общините като един от основните компоненти в историята на българските държавни институции и на организацията на българското общество.

***СТАМОВ, Стефан.** Архитектурата на старите български селища. С., Бет Принт, 2006. 290 с.

В книгата са представени 24 селища и 250 къщи. Съдържа 466 цветни фотографии и 88 графични плана.

СТЕФАН Албертов Гечев 1911–2000. Био-библиография. Варна, Данграфик, 2006. 185 с. + 13 с. черно-бели фотографии. ISBN 954-9418-11-1.

Био-библиографско изследване на творчеството и личността на Стефан Гечев, посветено на 95-годишнината от рождението му.

ТАНГРА. Сборник в чест на 70-годишнината на акад. Васил Гюзелев. С., УИ Св. Климент Охридски, 2006. 886 с. ISBN: 954-07-2435-X.

Съставители: М. Каймакамова, Хр. Темелски, И. Илиев, Л. Симеонова, Г. Николов
Сборникът съдържа студии и статии в областта на българската, византийската и западноевропейската история през Средновековието, обединени в разделите: „Извори и изворознание“, „Археология, епиграфика, нумизматика, сфрагистика, изкуство“, „Изследвания“, както и био-библиография на акад. В. Гюзелев за периода 1964–2006 г.

ХАДЖИИВАНОВ, Петър. Спомени (1900–1944 г.) С., Военно издателство, 2006. 209 с. + 6 с. приложения.
ISBN 954-509-346-3.

С богатата си фактология мемоарите на генерал-майор Петър Хаджииванов са важен извор за политическата и военната история на България от края на Първата световна война до 9. IX. 1944 г.

ЧОКОЕВ, Иван. Текстил от средновековни археологически обекти в България. Велико Търново, Фабер, 2006. 180 с.
ISBN 954-775-542-0.

Изследването на текстилните материали осветлява както техническите умения на древните общества, така и отделни страни от човешкия бит.

ИСТОРИЯ / HISTORY

БИЛЯРСКИ, Цочо. Иван Михайлов в обектива на полиция, дипломация, разузнаване и преса. С., Св. Климент Охридски, 2006. 508 с.
ISBN 954-9384-07-1.

Сборник с документи.

БИЧЕВ, Пане. Навечерието на атентата: Велики четвъртък 1925 г. С., Анико, 2006. 210 с.
ISBN 954-918-525-7.

Документален разказ на един от най-известните български полицаи за събитията, свързани с атентата, извършен на 16. 04. 1925 г. в църквата „Света Неделя“.

БЪЛГАРИ и италианци в борби за независимост и държавност. По случай 200 години от рождението на Джузепе Мацини (1805–1872). С., Гутенберг, 2006. 373 с. + 12 с. приложения.
ISBN 954-617-013-5.

Сборникът съдържа статии от български и италиански историци.

ВЪСТАНИЕТО в Северозападна България от 1850 година. С., Пал — Том I. Документи. 2006. 260 с. ISBN 954-786-006-2.

Съставител: Пламен Трифонов

Сборник с документи за поредицата от масови бунтове и въстания, организирани от подвластното християнско население през 30-те и 40-те години на XIX век в района на Нишко, Пиротско, Радомирско, Белградчишко, Кулско, Ломско и Видинско.

ДЪРЖАВА & църква, църква & държава в българската история. С., УИ Св. Климент Охридски, 2006. 466 с.
ISBN 954-07-2256-X.

Редактори: Г. Ганев, Г. Бакалов, Ил. Тодев

Сборникът, посветен на 135-годишнината от учредяването на Българската екзархия, съдържа материали, посветени на отношенията между църква и държава и баланса между тях.

1869

ИВАНОВ, Румен, Георги Атанасов и Пети Доневски. История на Силистра. Силистра-С., Иврай —

Т. I. Античният Дуросторум. 2006. 407 с. + 16 с., цветни фотографии.
ISBN 954-9388-07-7.

Сборникът, в чест на 1 900-годишнината на Дуросторум-Дръстър-Силистра, съдържа статии, посветени на най-ранния период от историята му от основаването до VII в.

ИСТОРИЯ на град Хасково. 1912–1945. С., УИ Св. Климент Охридски, 2005. 735 с. + 8 с. приложения.

ISBN 954-07-2228-4.

Съставител: Недялко Димов

Историографско изследване, което обхваща цялостното развитие на града през един динамичен период от българската история

КАЛИНОВА, Евгения и Искра Баева. Българските преходи 1939–2005. С., Парадигма, 2006. 542 с.

ISBN 954-326-034-6.

Опит да се представи съвременната история на България през призмата на дълбоките социално-икономически, политически и културни промени, наложени на България и на цяла Източна Европа от Втората световна война и разразилото се противоборство между глобалните идеологии в световен мащаб.

КИТОВ, Георги. Панагюрското съкровище. Варна, Славена, 2006. 128 с.

ISBN 954-578-556-5.

Богато илюстрирано издание; съдържа описание на съдовете, хипотези за произхода и предназначението им, интерпретация на изобразените сцени. Второ издание.

НЕШЕВ, Георги. Българските манастири през вековете. С., Аскони—издат, 2006. 126 с. + 32 с. цветни приложения.

ISBN 954-8963-09-4.

Синтезиран опит да се изтъкне приносът на християнските обители в историята ни.

ПЕТКАНОВА, Донка. Разноликото Средновековие. Велико Търново, Абагар, 2006. 200 с. ISBN 954-427-697-1.

В книгата авторката е направила опит да представи Средновековието с цялото му разнообразие, позовавайки се както на оригинални, така и на преводни творби с официален и неофициален характер.

ПРЕЛОМНИ времена. Юбилеен сборник в чест на 65-годишнината на проф. Любомир Огнянов. С., УИ Св. Климент Охридски, 2006. 927 с.

ISBN 954-07-2429-5.

Съставители: Евгения Калинова, Михаил Груев, Людмила Зидарова

Сборникът включва статии на изтъкнати български учени историци и университетски преподаватели.

МИНЕВА-МИЛЧЕВА, Юлия и Елисавета Александрова. Пътеводител на култовата архитектура в България. Християнски, еврейски, мюсюлмански паметници. С., Българско национално наследство — Фердинандеум —

Част I. Западна България. 2006. 494 с. ISBN 954-91694-3-X.

Представени са религиозните паметници на трите основни монотеистични религии в България.

НИКОЛОВ, Дилян. Брак, развод и последващ брак в православната църква. Канонично изследване. С., УИ Св. Климент Охридски, 2006. 375 с. ISBN 954-07-2320-5.

Монографията е пръв опит не само в българската, но и въобще в православната църковно-правна наука за всестранно, систематично и цялостно изследване на проблематиката за брака, развода и последващия брак.

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

ВАСИЛЕВА, Нели. Лексиката на Лествицата. Преславски и Търновски превод. С., Стено, 2006. 122 с.

ISBN 954-449-430-9.

Съпоставително проучване на текстовете на преводното съчинение „Лествица“ от Йоан Синайски, възникнали по време на Преславската и на Търновската книжовна школа. Съдържа и списък на лексикалните различия.

ДИМИТРОВА-ТОДОРОВА, Лиляна. Местните имена в Поповско. С., АИ Марин Дринов, 2006. 694 с.

ISBN 954-322-105-7.

В изследването е събран и документиран богат исторически, археологически, краеведски, фолклорен, езиковедски и топонимичен материал. Ономастичният материал е подложен на всестранен топонимичен (фонетичен, морфологичен, словообразователен, семантичен, етимологически) анализ. Основна част заема Речникът, съдържащ 7 064 местни имена.

КОНЕВСКА-НИКОЛОВА, Елена. Тройното членуване в родопските говори. Пловдив, УИ Паисий Хилендарски, 2006. 246 с.

ISBN 954-423-368-7.

Първи цялостен труд в българското езикознание, посветен на тази специфична диалектна особеност.

МАНОЛЕВА, Августа. Котленски сборник, 1805 (принос към изследването на Котленския книжовен център). С., Елгатех, 2006. 316 с.

ISBN 954-9617-08-4.

Книгата съдържа изследване на фонетичните, морфологичните и лексикалните особености на котленския (североизточно-балкански) диалект, отразен в ръкописа от 1805 г., съхраняващ се под № 437 в НБКМ в София, както и пълно издание на текста.

МИЛТЕНОВ, Явор. Диалозите на Псевдо-Кесарий в славянската ръкописна традиция. С., Авалон, 2006. 590 с. + 8 с. приложения.

ISBN 954-9704-13-0.

В монографията за първи път се извършва цялостно комплексно изследване на славянския превод на „Диалозите“ на Псевдо-Кесарий, осъществен в Преславския книжовен център през първата четвърт на Х в.

МЪЖЛЕКОВА, Мария. Специализираните синтактични средства за изразяване на притежание във Ватиканския палимпсест. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2005. 308 с.

ISBN 954-524-511-5.

Изследване на базата на старобългарски евангелски ръкописи и на един от най-старите преписи от Х в. — Ватиканския палимпсест.

СЪСТОЯНИЕ и проблеми на българската ономастика. Велико Търново, Св.св. Кирил и Методий —

Т. 8. 2006. 270 с. ISBN 954-524-523-9.

Съставител и отг. редактор: Мария Ангелова-Атанасова

Материали от националната конференция по ономастика, проведена в София през май 2004 г.

ХАРАЛАМПИЕВ, Иван. Бъдещето на българския език от историческо гледище. Велико Търново, Фабер, 2006. 344 с.

ISBN: 954-775-594-3.

Едно виждане за историята на езика не само като наука за неговото минало, а изобичо за развитието му. Трето допълнено издание.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

АЛЕКО Константинов. Вечният съвременник. С., Карина—Мариана Тодорова, 2006. 189 с.

ISBN 954-315-035-4.

Съставител: Румен Шивачев

Сборникът включва доклади и съобщения от юбилейната научна конференция по случай 140 г. от рождението на писателя, проведена през юни 2003 г.

ГАНЧЕВА, Бистра. Човек и свят в българската лирика от началото на ХХ век. С., Хермес, 2006. 272 с.

ISBN 954-260-436-4.

Монографията обхваща творчеството на едни от най-значителните творчески фигури в българската литература (П. Яворов, Д. Дебелянов, Т. Траянов, Хр. Ясенев, Е. Попдимитров, Н. Лилив), допринесли да се разшири и проблематизира образът на човека сред света и на света в човека.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2006

PERIODICALS

Археология. БАН, Археологически институт и музей. Гл. ред. Васил Николов. ISSN 0324-1203.

2005, № 1—4: **Николов, В.** Престиж и белези на престиж в неолитното общество, 7—17; **Перничева, Л.** Къснонеолитно селище в Дреновица, Петричко, 18—31; **Георгиева, Р.** Каничка от Карнобат с изображение на тракийски войн, 32—40; **Кирова, Н.** Късноантичната баня в северното разширение на Сердика, 41—54; **Георгиев, П.** Археологическите ралии в Търновския надпис на хан Омуртаг (част II), 55—65; **Бонев, Ст.** Иконни образи в преславското изкуство през X в., 66—72; **Бараков, В.** Град и крепост през Второто българско царство, 73—85; **Борисов, Б. Д.** Керамиката от периода на византийското владичество в българските земи (XI—XII в.) и от Второто българско царство (края на XII—XIV в.): основни прилики и разлики, 86—94; **Горянова, Сн.** Трапезни съдове с пластична зооморфна украса от Преслав през XIII в., 95—99; **Нешева, В. и Цв. Комитова.** Църквата „Св. Параскева“ (Св. Петка) в Мелник, 100—108; **Николов, В.** Първи свидетелства за най-ранното солдобиване в Европа, 109—116; **Хавезов, И. и Е. Русева.** Данни за производството на сол край Провадия през късния неолит: химически изследвания, 117—119; **Бъчваров, К.** Пластични изображения от праисторическото селище край Харманли, 120—126; **Христов, М.** Могилен некропол от ранната бронзова епоха край Дъбене, Карловско (предварително съобщение), 127—136; **Китов, Г.** Проучвания на надгробната могила Светица край Шипка, 137—146; **Чолакова, А.** Ранновизантийски комплекс от железни сечива и предмети от Одърци, Добричко, 147—158; **Иванов, Р.** Нов епиграфски паметник от Улпия Ескус, 159—160; **Даскалов, М. и К. Трендафилова.** Гроб с коланна гарнитура (втората половина на VI в.) край Рупките, Чирпанско, 161—170; **Тотев, К.** Процесиен кръст с надпис на кирилица от Националния археологически музей — София, 171—176; **Овчаров, Н.** За някои редки накити и болярски инсигнии от XIV в., 177—180; **Ращев, Р.** „Лей линии“ и центричност в Първото българско царство, 188—192; **Овчаров, Н.** За произхода на имената на скалния град Перперикон, 193—200; **Торбатов, С.** Списък на публикациите за 2005 г. на АИМ—БАН, 259—265.

Балканско езикознание. БАН, Институт за български език. Гл. ред. Тодор Ат. Тодоров. ISSN 0324-1653.

2003—2004, № 2—3: **Todorov, T. At.** Le professeur Ljudvig Selimski à 65 ans, 113—116; **Angelova-Atanasova, M.** Bibliographie des travaux du pro-

fesseur Ljudvig Selimski, 117—134; **Dejkova, Hr.** L'origine de trios ornitonymes bulgares du parler de Novo selo, region de Vidin, 135—144; **Jordanov, St.** Sur un modèle paléobalkanique de formation de mots: nomina thraecia cum -YP-: I. Toponymes, 145—156; **Mladenova, O.M.** Between Speech and Writing: the Case of Cioplea; 169—184; **Nikolova, N.** Seventeenth-Through-Nineteenth Century English Travellers on the Bulgarian Language, 185—194; **Paraškevov, B.** Spuren von lat. *ligusticum/levisticum* in den Sprachen Ost- und Südosteuropas, 195—200; **Petkov, M.** Der Wortschatz des Kriegswesens in deutschen und bulgarischen Personennamen, 201—212; **Аврамова, Цв.** О словообразовательной омонимии и полисемии суффиксальных дериватов в славянских языках, 221—230; **Ангелова-Атанасова, М.** К словарю болгарских фамилий, 231—246; **Генева-Пухалева, И.** О влиянии греческого языка на говор села Зарово района г. Салоники, 247—258; **Димитрова-Тодорова, Л.** Некоторые турецкие и арабские заимствования в болгарском языке, 259—260; **Иванова, Ц.** Южнославянские сопоставительные аспекты: формы и употребление будущего времени в болгарском и сербском языках, 261—268; **Колева-Златева, Ж.** К этимологии славянских названий муравьев, восходящих к псл. *mоgв-, и их индоевропейских соответствий, 269—284; **Петрова, А.** Основные семантические роли в пространстве *радости* в балканских языках, 285—302.

Българска етнология. БАН, Етнографски институт с музей.
Гл. ред. проф. Радост Иванова. ISSN 1310-5213.

2006, № 2: **Бончева, Цв.** Към проблема за качествените и количествените типове източници и методи и тяхното използване, 19—31; **Иванова, Р.** Дим от бащиното огнище в... панелния апартамент, 32—44; **Лулева, А.** Общности и граници по Южното българско Черноморие, 45—54; **Беновска-Събкова, М.** Планински туризъм, градска култура и национални чувства: „изкачване на Витоша“ като форма на съвременно поклонничество, 71—81; **Янева, Ст.** Миналото в настоящето: художествените занаяти в туристически контекст, 82—98; **Васева, В.** Нови елементи в градската култура след Освобождението на България, 99—116; **Ракшиева, Св.** Писано яйце за Великден — традиция и иновация; 117—134; **Георгиев, Г.** Следсватбените дарове на младоженката, 135—160; **Маркова, М.** Традиционната храна и типологията земеделци/скотовъдци, 161—173.

Български език. БАН, Институт за български език.
Гл. ред. ст. н. с. д-р Владко Мурдаров. ISSN 0005-4283.

2006, № 1: **Мичева-Пейчева, К.** Конотациите на свещеното, 5—12; **Търпоманова, Е.** Неутрален род на местоименията в балканските езици, 13—24; **Гаравалова, И.** Изпадане на окончанието при членуваните форми на съществителните имена в българските говори, 25—35; **Паскалев, Н.** Социолингвистичен анализ на обръщенията в съвременния български език (във връзка с изразяването на учтивост), 36—51; **Атанасов, А.** Залогова характеристика на безличните глаголни сказуеми в съвременния български език,

52—61; **Сергова, З.** Развойни процеси в говора на кримските българи (Фонетично равнище), 62—67; **Стоилова, И.** За установяването на някои синтактични норми през Възраждането, 68—77; **Куртева, Т.** Глаголните представки — синтагматика и полисемия (за семантичната изборност на съчетаването), 78—90; **Попов, Б.** Ролята на етнокултурните модели при номинацията с християнски теоними в българския език (в сравнително-исторически план), 98—110; **Парашкевов, Б.** За спа-центровете и някои англоезични абривиатури, 111—112; **Сумрова, В.** Няма да спорим [споря и споря], 113—114; **Кърпачева, М.** Библиография на българската езиковедска литература. 2004 г. (първо полугодие), 132—151.

2006, № 2: **Петрова, И.** Моделиране на многозначността при автоматичния синтактичен анализ, 5—12; **Сивова-Цанкова, П.** Социолингвистични проблеми на българската студентска общност в Германия; 13—21; **Йочева-Димитрова, Сн.** Социолингвистичен анализ на анкета, проведена сред българите в Словакия през 2004 г., 22—32; **Миланов, Вл.** Словообразователни модели и развитие на абстрактните съществителни имена в българския език, 33—42; **Шалагин, В.** Описанието на страдателния залог в старобългарските граматически, 43—49; **Първанов, К.** Особенности на префиксното глаголно словообразуване в българските говори (II), 50—60; **Котева, М.** Празнично-обредна кулинарна терминология в говора на гр. Костандово, Пазарджишко, 61—74; **Кукова, Хр.** Подходи за автоматично отстраняване на семантична многозначност, 75—84; **Сидерова, Ю.** Един случай на формална вариантност в българската терминология по електроника, 85—89; **Георгиева, Цв.** За формата *супер* в съвременното българско словообразуване, 90—96; **Дончева, М.** Помашкото население в България и етнографонимът *помаци*, 97—103; **Милтенов, Я.** Стб. *въхъ*, *въхъма*, *въшний* - 'съвсем', 'напълно', *въшний* - 'окончателен' — наблюдения върху етимологията, разпространението и употребата им, 104—117; **Иванова, Ц.** Прилагателни имена от числителни, местоимения и предлози — образуване и морфонологични и изменения, 118—124; **Сумрова, В.** Кратък определителен член при подлога?, 125—126; **Кърпачева, М.** Библиография на българската езиковедска литература. 2004 г. (второ полугодие), 142—159.

Български език и литература. МОН. И.д. гл. ред. чл.-кор. проф. Тодор Бояджиев. ISSN 0323-9519.

2006, № 2: **Велинова, Е.** За циклоформиращата функция на лозата в „Под манастирската лоза“, 7—16; **Георгиева, Е.** Старинни следи, езикова традиция, културна езикова традиция или културноезиков консерватизъм, 65—68.

2006, № 3: **Деянова, М.** Съвпадения между характерните диалектизми в Зографската чернова на „История славянобългарска“ и говорни характеристики на с. Доспей, Самоковско (По повод на 100 години от откриването на Зографската чернова), 3—9; **Дакова, Б.** Орнамент и визия в ранната поезия на Емануил Попдимитров, 10—18; **Борисова, Б.** Поетът философ [Емануил

Попдимитров] (Философски основания на поетическия опит), 19—29; **Стоянова, Л.** Окационалната лексика в поетическия речник на Лилиев, 30—36; **Георгиева, Е.** Старинни следи, езикова традиция, културна езикова традиция или културноезиков консерватизъм (II част), 63—67.

2006, № 4: Игнатова, В., Р. Игнатова-Василева и Кр. Коев. Модерността в изкуството и литературата през двадесетте години на 20 век, 34—42; **Стаматов, Г.** Проблеми на идеологическото съвместяване в биографичната книга за Ботев от Захари Стоянов, 43—62; **Иванов, Сл.** Яворов с „Незабравка“ при Вазовия „Excelsior“, 63—68.

2006, № 5: Илчевска, М. За келеша и за царската дъщеря: вълшебни качества, любов, царуване. Морален релативизъм, 24—36; **Алипиева, А.** Индивидуалното лице на единението („Бенковски“ от Иван Вазов), 54—57; **Стойчева, Св.** Съвременният български роман за деца в сянката на преводния „универсален“ роман, 58—64; **Стоянов, Ст.** Просветното дело сред българските общности в Украйна, 65—67.

Български фолклор, БАН. Институт за фолклор. Гл. ред. Любомир Миков. ISSN 0323-9861.

2005, № 4: Георгиева, И. Нестинарството между двете световни войни, 5—26; **Стоилов, К.** В конака на св. Константин. Още за с. Българи и пътя към нестинарския транс, 27—36; **Радойнова, Д.** Прочити на нестинарството, 37—49; **Фол, В.** Завръщат ли се старите богове?, 50—66; **Нейкова, Р.** Странджански панагирски песни, 75—81; **Нейкова, Р.** Припомняния за истината [Интервюта с потомци на нестинари], 112—121.

Българско музикознание, БАН. Институт за изкуствознание. Гл. ред. Димитър Христов. ISSN 0204-823X.

2006, № 3: Литова-Николова, Л. Иван Качулев — родоначалник на българската етноорганология, 5—9; **Влаева, И.** Интернет портрет на Иван Качулев, 11—25; **Пейчева, Л.** Модерни инструменти, традиционна музика (Акордеонът, циганите свирачи и преобразуването на фолклорна музика от България), 27—60; **Хърков, Ст.** Поглед към началото на музикалната дейност на Иван Качулев, 62—65; **Бончева, М.** Делото на Иван Качулев — тема с продължение, 67—75; **Димов, В.** Ранни записи на традиционни инструменти в България (Научни и комерсиални записи върху грамофонни плочи на традиционни аерофонни инструменти от България през първата половина на XX век), 77—94; **Букурещлиев, М.** Нотният буквар за дудук на Иван Качулев, 97—99; **Драгостинов, Ст.** Студията на Иван Качулев *Виколете на амбулантните продавачи* и нейните проекции в авторското творчество, 101—108; **Иванова, М.** Иван Качулев. Библиография, 110—114.

2006, № 4: Попова, М. Материали на Иван Качулев в Музикалнофолклорния архив на Института за изкуствознание — БАН, 5—81; **Найденова, Г.**

Структура и особености на еркечката сватба според музическите дейности, 83—100; **Попова, Д.** След Копривщица 2005, 119—124.

Исторически преглед. БАН, Институт по история. Гл. ред. проф. Георги Марков. ISSN 0323-9748.

2005, № 5—6: **Стоянов, В.** Куманите в българската история (XI—XIV в.), 3—25; **Илиев, И.** Симпатични мастила, „скарци“ и цифрови шифри, използвани от Васил Левски в периода 1870—1872 г., 26—63; **Галунов, Т.** Консервативна или либерална избирателна система (българският опит от 1882 г.), 64—88; **Константинова, Ю.** Дружеството „Елинизмос“. Създаване и основни идеи в началните години от неговото съществуване (90-те години на XIX в.), 89—115; **Назърска, Ж.** Достъпът на жените до българската университетска наука (1918—1944), 116—147; **Мигев, Вл.** Висшето образование в България през 60-те и началото на 70-те години на XX век, 148—170; **Николова, В.** Жената на политика. Рада Данева (17 юни 1868—1952 г.), 171—184; **Табов, Й. и М. Добрева.** Компютърни технологии и културно-историческото наследство, 185—188.

2006, № 1—2: **Грамаиков, Г.** Производството и търговията с ориз в българските земи през XV—XIX в., 3—43; **Рачева, В.** Руската политика и българската идея за политическа автономия в някои изяви на емиграцията от първата половина на XIX в., 44—66; **Гешева, Й.** Годор Бурмов и първото българско правителство (5 юли—24 ноември 1879 г.), 67—79; **Славов, С.** Финансовото и военното подпомагане на ВМОРО от българските правителства (1903—1908). Измерения, характер и проблеми, 80—106; **Янева, С. и И. Танчев.** Институтът по история през 2005 г., 228—235.

История. Гл. ред. проф. Георги Бакалов. ISSN 0861-3710.

2006, № 2: **Мирков, А.** Ученическите кооперации в България (1899—1944), 1—10; **Манолова-Николова, Н.** Българските учители в смесените етнически региони (примерът на гр. Омуртаг — първата половина на XX в.), 11—20; **Георгиева, Ст.** Проверка и оценка на знанията по история според „Под игото“ на Иван Вазов (методически прочит), 21—27; **Кършаков, Бл.** Македонският въпрос в балканската политика на Германия, 28—39; **Баев, Й. и К. Грозев.** Българските специални служби в годините на студената война, 55—61.

2006, № 3: **Стоянов, И.** Нови шрихи към животоописанието на Любен Каравелов, 1—25; **Мирков, А.** Училища на малцинствата в България и на българските малцинства в съседните държави (1919—1939), 26—36; **Матеева, И.** Законите [150 г. музейно дело], 44—59.

2006, № 4—5: **Николов, Г.** Средновековието — основа на българската история, 2—3; **Петков, П.** Размисли за езическа България от Аспарух до Пресиян, 4—21; **Игнатов, В.** „Именник на българските ханове“ и ранното минало на българите, 22—34; **Степанов, Цв.** Етноси, съжителства, етногенезиси

в ранносредновековна Европа (предизвикателствата на фактите и на историографските тези), 35—42; **Чокоев, И.** За съдбата на скъпите тъкани от XII—XIV в. по българските земи, 72—80; **Кьосева, Цв.** Монархическото наследство в България, 95—120.

Македонски преглед / Macedonian Review. Македонски научен институт.
Гл. ред. проф. Димитър Гоцев. ISSN 0861-2277.

2005, № 3: Елдъров, Св. Хърватите и българското национално обединение през 1885 г. (120 години от Съединението и Сръбско-българската война), 31—56; **Янев, И. Д.** Македония и българо-италианските отношения 1941—1943 г., 57—68; **Славов, Сл.** Дейността на Второ политическо отделение към Министерството на външните работи и изповеданията (1905—1906 г.), 69—90; **Ангелов, Вл.** Сведенията за българите и за българските земи в „История“ на Лаоник Халкокондил, 91—116; **Кочев, И.** За някои основни понятия в лингвогеографията (с оглед на членението на българския езиков Изток и Запад), 117—126; **Маринска, Р.** Падежни форми в девесилския говор, 127—148; **Цокова, П.** Дичо Зограф, 149—168.

2005, № 4: Иванова-Мирчева, Д. Седемдесетгодишният юбилей на проф. д-р Иван Юстинианов Кочев, 7—18; **Гоцев, Д.** Проф. д-р Иван Кочев, заместник-председател на МНИ — половинвековна научна и народополезна дейност, 31—48; **Керемидчиева, Сл.** За диалектните граници и границата на диалектните явления, 49—62; **Каневска-Николова, Е.** Типологични сходства и различия при членуването на имената в родопските и македонските говори, 63—82; **Цонев, Р.** Исторически промени във вокализма на град Банско, 83—96; **Георгиев, В.** Документи за финансовата дейност на Македонската революционна организация, 97—114; **Кайчев, Н.** Разговор на Иван Михайлов с хърватския политик Марко Дошен, 115—124; **Игнатов, В.** Кой е господин „Александър“ в Осмогласника — паралистик от Кукуш?, 125—130.

2006, № 1: Димитров, А. Състояние и перспективи на двустранните отношения между Република Македония и България, 7—22; **Петров, Т.** Социален състав на Върховния Македоно-Одрински комитет (1895—1903 г.), 55—72; **Тодорова, Зд.** Поредните фалшификации, свързани с Погановския манастир „Св. Йоан Богослов“, 73—86; **Гоцев, Сл.** Христо Чернопеев — виден деец на ВМОРО, 87—108; **Михов, М.** Писмо на Димитър Влахов до Лазар Колишевски за историята на ВМРО (обединена), 109—122.

2006, № 2: Любенова-Бакалова, М. Възраждане на българската просветна традиция във Вардарска Македония (април—август 1941 г.), 7—38; **Никифорова, С.** Здравна политика във Вардарска Македония (1941—1944), 39—72; **Гоцев, Сл.** Разловското въстание в Малеш и Пиянец — 1876 г. (по случай 130 години от неговото избухване), 85—106; **Николова, Н.** Езиковата ситуация в югозападните български земи по време на османското владичество, 107—134.

2006, № 3: Николов, И. Идеологически клишета върху шахматната дъска на интересите, 7—18; **Даскалов, Г.** Предизвикани размисли за просветното дело и езика на беломорските българи, 19—50; **Стоилов, Ст.** Роженският манастир — основаване и история, 115—122.

Проблеми на изкуството / Art Studies Quarterly. БАН, Институт за изкуствознание. Гл. ред. проф. Елка Бакалова. ISSN 0032-9371.

2006, № 2: Василчина, В. Приложното изкуство в структурите на ежедневието. Етюди от детството му, 3—11; **Митева, М.** Стефан Баджов (1883—1953) — шрихи към „материализиране“ на образа, 12—19; **Кузова, М.** Международните изложения, отразени в пощенски картички (края на XIX и началото на XX век). Културно-исторически и художествен обмен в европейски контекст, 40—46; **Сиракова, И.** Нова мода „Шантеклер“ или за роклите и шапките на старо Русе, 47—49; **Илиев, К.** Европейски стилови мебели от XVIII и XIX век в България, 50—54; **Цанева, Е.** Присъствието на западноевропейските производители на порцелан на българския пазар от началото до 40-те години на XX век, 55—61.

Проглас. ВТУ Кирил и Методий. Гл. ред. доц. Пенка Радева. ISSN 0861-7902.

2006, № 1: Буров, Ст. Концептуална и езикова категоризация на предметността в българския език, 5—19; **Гаравалова, И.** Натурална морфология и суплетивност, 20—32; **Бонова, Ст.** Български и полски фразеологични единици, свързани с акта на вярата и с християнския етичен кодекс, 33—56; **Кабакчиев, К.** СМЪНЯЕЪ ИЛИ СМЪЯЕЪ, ПЯТЪРЪ ИЛИ ОТЬЦЪ, 57—74; **Сабоурин, Вл.** Нихилизъм, реализъм, роман, 75—94; **Дживтерова, Св.** Овеществяване на хронотопа в две обредни песни, 97—112; **Станков, И.** Носталгия по Исусовото детство, 113—127; **Русева, В.** Дискурсивна география на идентичността, 128—146; **Димитров, Н.** Как „мързелът“ ражда поезия, 156—163; **Гливинска, В.** За глотометрическите параметри на препозиционно-префиксалната морфема ОТ в българския и руския език, 164—176.

Старобългаристика / Palaeobulgarica. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. ст.н.с. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.

2006, № 1: Иванова, Кл. и Ст. Пилева. Старобългарският превод на анонимното житие на Дионисий Ареопагит, 3—27; **Найденова, Д.** Земеделият, морският закон и Прохиронът в състава на Ефремовската кормчая, 39—46; **Стефова, Л.** Един препис на разказа „Кръчмарката Теофана“, 47—72; **Лакова, Е.** Надписи от стенописите от XV век в църквата „Св. Георги“ в Кремиковския манастир, 73—97.

2006, № 2: Христова-Шомова, И. Два славянски превода на катената на Книга Йов, 3—26; **Атанасова, Д.** За едно рядко срещано житие на св. Анастасия Римска (Предварителни бележки), 27—36; **Божилов, И.** Документи

на българските царе от XIII—XIV в., 37—51; Славова, Т. Необичайни инфинитивни форми в старобългарски преводи, 52—61; Манолова-Николова, Н. Датировка и локализация на една приписка за чумата, 80—84.

Bulgarian Historical Review / Revue bulgare d'Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute of History. Ed. -in-Chief Virginia Paskaleva. ISSN 0204-8906.

2005, № 3—4: Nikolova, V. Une épreuve de l'humanité. Les guerres des années 1912—1913, 1915—1918 et la bienfaisance en Bulgarie, 59—87; **Чешмеджиев, Д.** Култът на свята Седмочисленна в средновековна България, 103—118; **Paraskevov, V.** Great Britain and the Bulgarian Agrarian National Union 'Nikola Petkov' 1945—1947, 127—142; **Nikova, G.** Die neueste bulgarische Geschichte im Spiegel der russischen Historiographie, 181—207.

2006, № 1—2: Косев, К. Вирджиния Паскалева — ярко явление в българската историография, 9—13; **Баева, И.** 1968 година — кризисна за Източния блок, 94—112; **Божинов, Пл.** Литографията на Николай Павлович „Памятник“ в творчеството на художника и в културното пространство на възрожденска България, 113—136; **Бонева, В.** Митрополит Антим Преславски и движението на българите от Преславска епархия за църковно-народен суверенитет 1861—1868 г., 137—150; **Генов, Р.** Дизраели, имперската политика и българският аспект на кризата на Източния въпрос, 1875—1878 г. 151—162; **Глушков, Хр.** Френската дипломатия и изборът на губернатор на Източна Румелия (1878—1879 г.), 151—162; **Грънчаров, М.** Любен Каравелов за стопанското развитие на българските земи през 70-те години на XIX век (по материали от в. „Свобода“ и в. „Независимост“), 180—187; **Димитров, А.** Българското възраждане и проблемите около историческата приемственост в ново и най-ново време, 188—215; **Драганова, Сл.** Фонд „Белград“ в османския архив на Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 216—233; **Дюлгерова, Н.** Руската парадигма в Източния въпрос, 234—240; **Елдъров, Св.** Българската православна църква срещу расизма и антисемитизма в навечерието и по време на Втората световна война, 240—263; **Жечев, Н.** Марин Дринов и Кузман Шапкарев (Поглед върху кореспонденцията и взаимоотношенията им), 264—273; **Иванова, Св.** Арменци и аджем туджари (За статуса на търговеца в Румелия през XVII—XVIII в.), 274—303; **Кирилова, А.** Материалната подкрепа на град Елена за вътрешната революционна организация, 304—319; **Лечев, В.** Австро-Унгария и дунавският въпрос (август—декември 1914 г.), 320—331; **Маждракова-Чавдарова, О.** Населението на Сливенски санджак — инициатор за ежегодно изложение на изделия на местната промишленост и занаяти — 1869 г., 332—347; **Митев, Пл.** Проектът за откриване на френско вицеконсулство в Пловдив от 1747 г., 364—374; **Мишев, Р.** Австро-Унгария и България във фазата на изострени национално-конфесионални борби в Европейска Турция през 1905—1906 г., 374—397; **Никова, Г.** Берлинската криза от 1961 г. и България, 398—421; **Поппетров, Н.** Явни и скрити страни на едно участие. Към типологията на германското присъствие в българското пространство (1879—1944), 422—435; **Прешленова, Р.** Между възторг и прагматизъм. Оpoz-

наването на Европа в икономически план в следосвобожденска България, 436—445; **Радкова, Р.** Българското училище и православната църква до Освобождението, 454—472; **Русев, И.** Първият опит за откриване на френско консулство в София през 1842 г., 473—485; **Стателова, Е.** Иван Евстратиев Гешов и Българският червен кръст, 486—497; **Стоянова, В.** Към ранната история на Тракийския научен институт, 535—547; **Тодев, И.** Един доклад на генерал Игнатиев за Софийския процес от края на 1872 и началото на 1873 г., 548—551; **Тошкова, В.** САЩ в политическата съдба на България: 1919—1989 г. (Фрагменти от историята на българо-американските отношения), 552—581; **Трайков, В.** За пътуванията на Г. С. Раковски, 582—595; **Янева, Св.** Нови данни за стопанската дейност на Чалъкови, 596—605.

Études balkaniques. Institut d'études balkaniques. Ed.-in-Chief Agop Garabedian. ISSN 0324-1654.

2005, № 4: Christemova, M. Un register obituaire du Monastère de Bačkovo du XVIIIe siècle, 3—20; **Topaloff, K.** Rakovski, Rigas and the Balkan's idea of NEA ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ: a cultural constructivist view of the role of the leader's rethoric in the transition between two epochs, 21—28; **Komsalova, R.** Bulgarians and Greeks during the Eastern Crisis (1875—1878) in Count Ignatiev's Notes, 29—40; **Konstantinova, Y.** Some aspects of the Greek-Bulgarian diplomatic relations from the Unification to the first berats for Bulgarian bishops in Macedonia, 53—68; **Todorov, V.** The Fate of the Antiquities of Varna (An Episode of Bulgarian-Greek Relations in the Beginning of the 20th Century), 69—76; **Roussev, I.** Les manueles bulgares de pratique commerciale à l'époque du Réveil national et les influences grecques, 77—82; **Velkova, S.** Checking, registration, systematic arrangement and evaluation of Modern Greek Literature translated into Bulgarian Language, 91—96; **Aretov, N.** Two Greek „Figures“ in the History of Monk Spyridon, 97—110; **Danova, N.** La bibliothèque de Pavel Šafařík et les relations culturelles bulgare-grecques, 111—120; **Poromanska, St.** Le développement des dialects du grec moderne en Bulgarie: conditions favorables et facteurs contraignants, 141—146; **Baev, J.** Bulgarian Policy toward Greek Military Junta regime (1967—1974), 147—156; **Nikova, E.** Reforms and Reformers in the Balkans: Two Case Studies, 173—182.

2006, № 1: Njagulov, Bl. Les minoritiés „réciproques“ en Bulgarie et en Roumanie à l'époque actuelle: similitudes et divergences, 3—8; **Mihaylova, A.** National versus Regional Identity: the „Other“ Romanians in Greater Romania, 9—24; **Tsvetkov, Pl.** La voie turque et la voie bulgare vers la démocratie, 7—88; **Konstantinova Y.** The Greek-Bulgarian Schism and the Conflict between Charilaos Tricoupis and Joachim III, 101—124; **Razhdavichka, E.** Nineteenth-Century Balkan Fairs as a Social Space: Hierarchy, Marginality, Ethnicity, and Gender, 125—148.

Scripta & e-Scripta. Institute of Literature. Ed. Anissava Miltenova.
ISBN 1321-238X.

2006, № 3–4: **Totomanova, A.-M.** Morphological Restraints on the Loss of the Weak Yers in Prefixes and Suffixes, 33–42; **Джелева, А.** Типологическая характеристика родительного падежа в древнеболгарском языке ввиду глагольного управления, 43–58; **Velcheva B., Boyadjiev, A.** The Slavonic Text of *Acta Thomae in India*, 95–120; **Томова, Е.** Третья русская редакция Търновского проложного жития св. Йоанна Ръльского, 121–132; **Tsibranska-Kostova M.** Творцихъ вѣшвеніа и плодѡвъ влауеніа dans le Synodicon de Boril (quelques notes sur un témoignage écrit), 133–146; **Miltenov, Y.** Omissions and Mistakes in the Slavonic Translation of the *Erotapokriseis* of Pseudo-Kaisarios, 147–160; **Pančeva, E.** Some Principles of *Isocolic* Structuring in a Medieval Bulgarian Writing, 161–172; **Dimitrova, M.** Some Observations on the Slavic Sources for *Theta* Notation, 225–238; **Naydenova, D.** Die byzantinischen Gesetze und ihre slavische Übersetzung im Ersten Bulgarischen Reich, 239–252; **Trifonova, I.** Copies of the Book of Revelation of St. John in Festal Collections, 285–306; **Dimitrova, A.** The Infinitive in the *Life of Saint Anthony*, 253–284.

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „МАРИН ДРИНОВ“

ЗА НАС

Историята, развитието, традициите на Академично издателство „Марин Дринов“ са свързани с историческата 1869 г. В условията на робство и емиграция с ентузиазма и усилията на шепя учени и ученолюбиви труженици, между които Марин Дринов, Васил Друмев, Васил Стоянов и др., и с помощта на пламенни родолюбци от средата на българската емиграция във Влашко и Русия се основава Българското книжовно дружество. Организатори и редактори на изданията на Дружеството са неговите първи действителни членове — Марин Дринов и Васил Друмев.

С превръщането на Българското книжовно дружество в Българска академия на науките през 1911 г. Академията разгръща значителна издателска дейност, преодолявайки много трудности поради липса на собствени издателство и печатница.

През 1949 г. се създава Издателството на БАН. През 1994 г. по случай 125-годишнината от основаването на БКД Издателството с печатница на БАН се преименува в Академично издателство „Марин Дринов“.

Днес Издателството е издателско-полиграфически комплекс за академична книжнина — монографии, речници, справочници, енциклопедии, сборници, списания, научнопопулярна литература, учебни помагала от всички области на знанието.

Сред многобройните издателства в наши дни Академично издателство „Марин Дринов“ е едно от най-уважаваните и предпочитани издателства както от авторите за верността си към традициите и своя богат опит, така и от читателите, които от неговите издания получават актуална научна информация, идеи за прилагане на теорията в практиката.

С издаваната от него академична книжнина Издателството спомага за повишаване ролята на науката в живота на страната, за подпомагане на културното и икономическото развитие на нашия народ и повишаване на неговото национално самочувствие. Неговата продукция е средство, чрез което българската научна мисъл заема своето място в световната научна мисъл. Със своите издания Издателството допринася за издигане на националния и културния престиж на страната ни в чужбина.

Контакт

Адрес:

1113 София, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 6

тел. (+359 2) 72 09 22, 979 34 49

факс (+359 2) 870 40 54

E-mail: baspress@abv.bg

Директор

акад. Ячко ИВАНОВ

тел. 72 09 22, 979 34 49

ДИСЕРТАЦИИ

2006

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Анна Димитрова **Алексиева**. Идентификации и роли на субекта в българската поезия от 40–50-те години на XIX век. С., 2006.

Яна Еленкова **Андреева**. Автобиографичното писане в творчеството на Фернанду Намора. С., 2006.

Дора Ангелова **Благова**. Преводимостта на словото в семиотичен аспект. С., 2006.

Галина Димитрова **Георгиева**. Идеологическо моделиране и лирика през 20-те и 30-те години на XX век в Русия. С., 2006.

Анастас Георгиев **Герджиков**. Огледалото на владетеля. Възникване и развитие на жанра *Speculum regale* в античността и ранното Средновековие. С., 2006. ДН

Румяна Иванова **Дамянова**. Отвъд текстовете: културни механизми на Възраждането. С., 2006. ДН

Антоанета Лозева **Дончева**. Драматургията на Луиджи Пирандело. Проблемът за идентичността. Субверсия на мимезиса. С., 2006.

Десислава Иванкова **Иванова**. Конфуцианската епоха в новелите на Пу Сунлин (XVIII в.). С., 2006.

Евелина Георгиева **Иванова**. Легендата в българското литературно пространство (проекции и рецепция, развойни техники и функции). С., 2006.

Димитър Илков **Илиев**. Език и стил на любовните епиграми на Агатий Схоластик. С., 2006.

Лиляна Кирилова **Йотова**. Някои психолингвистични характеристики на механизма на грешките при семантизация на руски думи от българи. С., 2006.

Таня Иванова **Казанджиева**. Медии, фолклор и етнокултурна идентичност. С., 2006.

Боряна Жечева **Кючукова-Петринска**. Граматичната категория *залог* в съвременния испански език. С., 2006.

Искра Ангелова **Ликоманова**. Славяно-славянският превод: Лингвистичен подход към художествения текст (руски, полски, български, сръбски и чешки език). С., 2006. ДН

Явор Ивов **Милтенов**. Диалозите на Псевдо-Кесарий в славянската ръкописна традиция. С., 2006.

Албена Найденова **Мирчева-Жечкова**. Особенности на гръцкия език в периода IV—VI век по епиграфски данни от България. С., 2006.

Надежда Станиславова **Михайлова**. „Странното“ в творчеството на Ханс Кристиан Андерсен и Карен Бликсен — сравнително изследване. С., 2006.

Петя Иванова **Несторова**. Семантични роли на подлога в съвременния български език. С., 2006.

Екатерина Панчева **Панчева**. Фразата в похвалните слова на св. патриарх Евтимий Търновски. С., 2006.

Яна Атанасова **Роуланд**. The Treatment of the Themes of Mortality in the Poetry of the Brontë Sisters (Проблемът за тленността и за смъртта в поезията на сестрите Бронте). С., 2006.

Румяна Петрова **Стоянова**. Лингвокултурологично съпоставително изследване на английски и български пословици. С., 2006.

Мая Николова **Тименова**. L'introspection et la connaissance du Moi dans les *Essais* de l'écrivain-philosophe Michel de Montaigne. L'introspection et les autres (Интроспекция и познание на «Аз»-а в «Опити» от Мишел дьо Монтен). С., 2006.

Станка Бонова **Тодорова**. Фразеологични единици в българския и полския език, свързани с християнството. С., 2006.

Екатерина Николова **Търпоманова**. Функции на местоименията в балканските езици. С., 2006.

Исам Абдул Латиф ал **Филейг**. Студентският печат в Кувейт — характеристика, идеи, ценности (1928-2000 г.). С., 2006.

Радослав Михайлов **Цонев**. Говорът на град Банско. С., 2006.

Весела Петрова **Чергова**. Конюнктивният имперфект в съвременния португалски език. С., 2006.

НАУЧНИ ФОРУМИ

2006

„Държавата на духа“

IV Национална научна конференция с международно участие

Посветена на 100-годишнината от рождението на
академик Дмитрий Сергеевич Лихачов

Специализирано висше училище по библиотекознание и информационни
технологии, Издателство „Захарий Стоянов“, Национален дворец на
културата и Дирекция „Книга и библиотечно дело“ при Министерството
на културата на Република България

1 ноември 2006 г. — София

61 доклада

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Въпреки различията: интеркултурни диалози на Балканите

Международна интердисциплинарна конференция

Институт за литература при БАН

23—25 ноември 2006 г. — София

16 доклада

Стефан Гечев — отвъд традицията

Национална научна конференция

Община Русе, Факултет по природни науки и образование на Русенския
университет „Ангел Кънчев“, Регионална библиотека „Любен Каравелов“
— Русе, Регионален исторически музей — Русе и Драматичен театър „Сава
Огнянов“ — Русе

1—2 ноември 2006 г. — Русе

18 доклада

200 години българска печатна книга

Национално честване по повод 200-годишнината от издаването на сборника „Неделник“ на Софроний Врачански (1806 г.) — първата печатна книга на новобългарски език

Българска академия на науките, Национален дарителски фонд „13 века България“, Народна библиотека „Св.св. Кирил и Методий“, Институт за литература и Институт за български език при БАН

7—9 декември 2006 г. — София

61 доклада

XV Интердисциплинарен колегиум по старобългарска литература и култура в памет на акад. Петър Динеков

С международно участие

В памет на акад. Петър Динеков и посветен на 1090 години от Успението на св. Климент Охридски

Институт за литература при БАН

23—25 ноември 2006 г. — София

44 доклада

Какво сравнява сравнителното литературознание? Терминологични и методологически аспекти

Колоквиум

Институт по балканистика и Институт за литература при БАН

16 ноември 2006 г. — София

Лексикографията и лексикологията в съвременния свят

Четвърта национална конференция с международно участие, посветена на 90 години от рождението на проф. Кристалина Чолакова

Българско лексикографско дружество и Институт за български език при БАН

21—22 октомври 2006 г. — София

Литературознанието през XX век: динамика на ценностите

Методологическа конференция

Институт за литература при БАН

17—18 ноември 2006 г. — София

Пети юбилейни Арнаудови четения с международно участие

Катедра по български език при Педагогическия факултет на Русенския университет „Ангел Кънчев“ и Научен център по фолклор и литература „Св. Димитрий Басарбовски“

27—28 октомври 2006 г. — Русе

Ролята на християнството за оформяне на идентичността в България и в Чехия през XVII—XX век

Международна научна конференция
Институт за литература при БАН
13 юли 2006 г. — София
25 доклада

Рушители и съзидатели на традиции в българската литература

Конференция, посветена на 150-годишнината от рождението на Стоян Михайловски и 140-годишнината от рождението на Пенчо Славейков
Институт за литература при БАН
16 ноември 2006 г. — София
22 доклада

Формални подходи към южнославянските и балканските езици

Петна научна конференция
Институт за български език при БАН
18—20 октомври 2006 г. — София

Християнска агиология и народни вярвания

Научна конференция по проект на НФНИ при Министерството на образованието и науката
Институт за литература при БАН
27—28 октомври 2006 г. — София
20 доклада

Иван Д. Шишманов и модернизацията на българската култура

Трети ежегодни „Шишманови четения“
Институт за литература при БАН
26—27 октомври 2006 г. — София

Етнология

Етнология на пространството

Юбилеен научен симпозиум
Асоциация за антропология, етнология и фолклор „Онгъл“
С подкрепата на: община Самоков, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Съвет за чуждестранна българистика при БАН, „Екип 123“ ЕООД, импресарско-издателска къща „РОД“
5—8 октомври, 2006 г. — Самоков
62 доклада

MARIN DRINOV ACADEMIC PUBLISHING HOUSE

ABOUT US

The history, development and traditions of the Marin Drinov Academic Publishing House reach back to the historic 1869 year, when the Bulgarian Literary Society was set up in Wallachia and Russia. The Society emerged in the conditions of foreign bondage and emigration, willed into life by the enthusiasm and efforts of a few scholars and men of learning, including Marin Drinov, Vasil Droumev, Vasil Stoyanov, and with the aid of ardent patriots from the Bulgarian émigré circles.

Marin Drinov and Vasil Droumev, the first actual members of the Society, organised and edited its publications.

After Bulgarian Literary Society was transformed into the Bulgarian Academy of Sciences in 1911, it embarked on a wide-scale publishing activity in the face of many obstacles arising from the lack of its own publishing and printing house.

The Academic Publishing House was established in 1949.

In 1994, on the occasion of the 125th Anniversary of Bulgarian Literary Society, the BAS Publishing and Printing

House was renamed into the Marin Drinov Academic Publishing House.

Now it is a publishing and polygraphic complex for academic literature bringing out monographs, dictionaries, reference books, encyclopedias, collections, journals, popular science literature, and manuals for all spheres of knowledge.

Of the vast multitude of other publishing houses the Marin Drinov Academic Publishing House is singled out now as one of the highly respected and preferred publishers, both by the authors for its adherence to tradition, and by the readers for obtaining up-to-date scientific information from its publications and ideas how to transfer scientific theory into practice.

With the issued academic literature the Publishing House helps for increasing the role of science in people's life, it helps for the cultural and economical development of Bulgarian people, and to enhancing their national self-confidence. Its output is a vehicle for the Bulgarian scientific thought to find its place among the Bulgarian men of science and to uphold the national and cultural prestige of Bulgaria abroad.

Contact

Address:

1113 Sofia, Acad. G. Bonchev St., Bl. 6

Tel. (+359 2) 72 09 22, 979 34 49

Fax (+359 2) 870 40 54

E-mail: baspress@abv.bg

Director

Prof. Yatchko IVANOV, DSc

Member of BAS

Tel. (+359 2) 72 09 22, 979 34 49

ХОРИЗОНТИ

Българистиката в Белградския университет¹

Един от малкото чуждестранни университети, в които Българистиката съществува като филология, като специалност със свой учебен план, е Белградският университет. Разположен удобно в културния център на сръбската столица, неговият Филологически факултет впечатлява с красивата си и монолитна сграда. Непосредствено до него се намира и най-старата сграда на Университета, негов дом още от 1863 г., така нареченото в памет на дарителя си „Капетан Мишино здание“. Днес тук се помещават Ректоратът на Университета и една от най-старите му катедри — Катедрата за сръбски език с южнославянски езици към Филологическия факултет.

Макар и рядко, в административните книжа на Университета отпреди един век може да се намери информация за контакти и сътрудничество с България. Например на тържественото откриване на Белградския университет (като наследник на Белградската велика школа или Академия), състояло се на 2.IX.1905 г., присъстват и представители на Софийския университет. През следващата, 1906 г., в него се записват много български студенти, напуснали обучението си в България по политически причини. Що се отнася до българистичните теми по онова време, то тяхното присъствие в общите прегледи на славянски езици и литератури е бегло. Няма сведения за лекционни курсове, включващи по-подробен преглед на българския език, литература и история въпреки доста широката застъпеност на другите славянски и балкански култури.

Филологическият факултет е учреден през февруари 1958 г. след разделянето на единия от първите факултети на университета, „Философския — на Философско-исторически и Филологически. На практика обаче двата

¹ Материалът е написан въз основа на данни от следните източници: „Сто година Филозофског факултета“, Београд 1963; „30 година МСЦ, Био-библиографски подаци, Београд 2004; Летописни книги на Катедрата по сръбски език с южнославянски езици от 1962 год. до днес; разговори с доц. д-р Мариана Алексич, завеждащ групата по българистика в Белградския университет, Милан Кърсманович, секретар на Катедрата, Анджелка Милойкович, старши библиотекар на Научната библиотека към Катедрата.

факултета започват да функционират отделно едва от учебната 1960—1961 г. Българистиката се появява като отделна специалност към края на 50-те години, в началото малко несигурно и без наличието на подготвен преподавателски състав. Преподавателите по българистични дисциплини в началото са „гостуващи“, научната информация се преподава сбито и блоково, учебният процес е неритмичен. През 1962 г. за редовен преподавател по български език е избрана Лиляна Мойсова. От следващата година в преподавателския състав на катедрата е вписан и лектор от България — Стефан Елевтеров. Часовете по българска литература се водят от Л. Мойсова, а лекторът води упражненията по български език със студентите по българска филология, както и упражненията по български като избираем език за студентите от други филологически специалности.

В началото в специалност „Български език и литература“ се записват единици — през учебната 1964/65 г. например има само един записан редовен студент. По-голям е броят на факултативно изучаващите български език. Сред немногото факти, очертаващи развитието на българистиката в БУ в този ранен период, особено силно впечатление оставя една сравнително подробна информация, свързана с нея. През април 1965 г. студенти, изучаващи езика ни като основен или факултативен, заминават на почти двуседмична екскурзия в България. Ръководител на групата е лекторът Стефан Елевтеров. След София и Софийския университет студентите посещават Жеравна, Плиска и Преслав, Велико Търново. Прекарват няколко дена на морето, след което на връщане към дома посещават подбалканските градове Калофер, Сопот, Копривщица. Днешните студенти по българистика, макар и по-многочислени, за съжаление могат да пътуват из България само във въображението си. Не става дума за лятна почивка по Черноморието. Те не искат да видят България като туристи (т.е. клиенти на определен вид услуги). Проблемът не е нито икономически, нито политически, респ. визов. Би могъл да се определи като незаинтересованост или може би неумение на българската страна да спечели тези младежи, да им покаже с макар и малък жест, че оценява избора им да изучават нашия език и да получат университетска диплома с една не особено профитабилна квалификация.

До края на 1966/67 г. Мойсова и Елевтеров водят обучението в специалността по описания начин. Лиляна Мойсова работи върху докторската си дисертация. С тази цел пребивава един месец в София през 1965 г., но никъде не е отбелязана темата, нито по-късно се откриват данни за защитата ѝ.

През есента на 1967 г. като лектор по български език в Белград пристига Катя Йорданова, която остава до 1970 г. Както и Елевтеров, тя взема упражненията по български език. Заниманията по литература води до 1970 г. Лиляна Мойсова, след което заминава за чужбина.

През учебната 1970/71 г. лектор е Надежда Драгова, а от 1971 до 1975 г. — Стефания Гинина. След напускането на Лиляна Мойсова часовете по литература не се възлагат на преподавател от тази катедра, като лекторите по български език водят единствено практическите езикови упражнения.

От 1975 г. български лектор в Белградския университет е Иван Трашлиев, който остава до 1979 г. От 1979 до 1982 г. на това място работи Николай Димков.

Ако се проследи броят на студентите, записани в специалността, може да се забележи, че за около десетилетие и половина броят на записалите Български език и литература студенти се увеличава значително: през 1964/65 г. е записан само един студент, през 1966/67 — двама, а през 1967/68 — осем студенти, докато през 1969/70 техният брой е 12 само за първия семестър на обучението. През следващите години се отбелязва стабилизиране на броя от 10—12 студенти, записващи да следват български език и литература в първи курс. От друга страна обаче, повечето студенти напускат следването си след първата или втората година — през 1967/68 г. в трети семестър са записани двама студенти, през 1968/69 — един, през 1969/70 — шест, 1971/72 — един и т.н.

Началото на нов етап в съществуването на специалността „Български език и литература“ отбелязва постъпването в Университета на проф. Марин Младенов през 1978 г. Той поема четири лекционни курса — Съвременен български език, История на българския език с диалектология, Българска литература и Конфронтационен анализ на сърбохърватски и български език. С идването на проф. Младенов се извършва така необходимото диференциране на учебното съдържание в отделни теоретични и практически дисциплини, създава се българистично научно и методическо ядро. Наравно с останалите си колеги от катедрата, видни представители на сръбската филологическа наука, той работи не само като преподавател, но и като изследовател и популяризатор на една определена научна област — българистиката. След неговото постъпване в катедрата са отбелязани участията му в различни научни форуми в Югославия и България. Постепенно започва да се формира обликът на българистиката като стабилна научноизследователска и учебна дисциплина в Белградския университет.

Младенов е възпитаник на самия Белградски университет. След дипломирането си, до 1960 г. той работи като учител и журналист. По-късно преподава български език в Полувисшия педагогически институт в Ниш, а от 1973 г. е научен сътрудник в Югославския институт за журналистика. Избран е за редовен професор по български език във Филологическия факултет през 1978 г. и остава в него до пенсионирането си през 1993 г. Научните му интереси са ориентирани към няколко филологически области, но Младенов е преди всичко познавач и тълкувател на българската литература,

а и той самият е поет и преводач от български език. Един от първите му трудове е *„Метафора у српској и бугарској народној лирици“* (Ниш, 1976), следват *„Новинарска стилистика“* (Белград, 1980), *„Савремени бугарски језик – морфологија“* (Белград, 1987). Най-популарният му труд е *„Бугарско-српскохрватски речник“* (Белград, 1967), чието второ, значително разширено и усъвършенствано издание под заглавие *„Бугарско-српски речник“* (Белград, 2000) е най-изчерпателното лексикографско помагало в тази област досега. Проф. Младенов е съставител и преводач на двуезичния сборник *„Бугарска поезија друге половине двадесетог века“* (Белград – Ниш, 1998, в съавторство с Татяна Дункова). С оглед на нуждите на обучението по български език и литература в районите с българско малцинство Марин Младенов е автор на редица учебници и учебни помагала за ученици от основното училище. Негови статии са печатани в научни издания в България и Югославия.

От 1982 г. лектор е Пенка Баракова, която поема упражненията по съвременен български език, практически български език и българска литература. Пенка Баракова е първият лектор по български език в Белградския университет, чиято научна дейност в него привлича вниманието на колегите ѝ. В летописа на катедрата е отбелязано, че като българист и славист тя участва с доклади във II международен конгрес по българистика през 1986 г., V работна българско-полска конференция във Варшава през 1986 г., в Международните славистични срещи по време на ежегодните Дни на Вук Караджич, организирани от Филологическия факултет в Белград и др.

В началото на 1990 г. в Катедрата постъпва и първият редовен асистент по български език и литература — Мариана Алексич. С нейното идване продължава диференциацията в преподаването, издига се специализацията на научната информация, предлагана на студентите, и се разширява българистичният колегиум в Белградския университет. В началото тя води упражненията по българска литература и синтаксис на съвременния български език, но по-късно поема и повечето от останалите упражнения по теоретичните дисциплини. Мариана Алексич е първият член на българистичната колегия, който израства научно и формира изследователските си интереси в нейна среда. Завършила е Българска филология в Шумен и Руска филология в Скопие. Магистрира в Белград, а през 2001 г. защитава докторска дисертация на тема *„Междуетниковата сръбско-българска (българско-сръбска) лексикална омонимия“*.

Научните интереси на доц. Мариана Алексич са специализирани основно в областта на лексикологията и лексикографията. Автор е на научни статии и доклади, посветени на българо-сръбските лексикално-семантични отношения и на изследвания върху преводаческата практика от сръбски на български език. Съавтор е на *„Сръбско-български речник. Тематичен. Омо-*

нимен“ (Велико Търново, 1999, съвместно с Ценка Иванова), автор на помагалото „С бугарским у свет“ (Белград, 2004). Предстои излизането от печат на нейния „Българско-сръбски речник на лексикалните омоними“. Паралелно с работата си в Университета Мариана Алексич работи и като съветник за издаването на учебни помагала на български език към Издателството за учебници и учебни помагала в Белград. Самостоятелно или в съавторство е написала няколко учебника и други книги, предназначени за децата, изучаващи български език.

Ново попълнение на българистичната колегия е Ясмينا Йованович, която постъпва през 1994 г. като стажант-асистент. През 2003 г. тя защитава магистърска дисертация на тема „Любовната поезия на Десанка Максимович и Елисавета Багряна“. През 2003 г. е приета като лектор по български език Галина Шаралиева-Чирич.

Днес специалността „Български език и литература“ в Белградския университет се извежда от Катедрата по сръбски език с южнославянски езици, чийто ръководител е проф. Любомир Попович. Годишно в първи курс се записват около 20 студенти, дипломират се около 5–6. Курсът на обучение продължава четири години, след което отговарящите на условията могат да продължат във втората степен на обучение. В момента тече процедурата за съгласуване на учебната документация с изискванията на Болонската конвенция, а учебният план е разширен с нови дисциплини — например История на цивилизацията (българско странознание), Теория и практика на превода и др. Колегиалната атмосфера в Катедрата е благоприятна за развитието на българистичните изследвания, които често са контактна зона в работата на сърбистите. Важна във времето на промени е и подкрепата, която българистиката среща от страна на ръководството на катедрата. Българистичните теми особено често намират колегиална и приятелска подкрепа в лицето на проф. Божо Чорич.

Между Белградския и Софийския университет съществува договор за сътрудничество, подписан през 2002 и обновен през 2006 г. По линията на размяна на гост-преподаватели в Белград са идвали проф. Милена Кирова и доц. Росица Димчева. Но за съжаление за специалността Български език и литература в Белградския университет договорот досега не е разкрил други свои преимущества.

Студентите българисти в Белградския университет ежегодно получават три стипендии за семинара по български език, организиран от СУ „Св. Климент Охридски“. От настоящата академична година Филологическият факултет е включен и в програмата CEELUS II, конкретно в мрежата „Integrative Language and Intercultural Learning of Slavic Languages and Cultures in Central European Context“ на ПУ „Паисий Хилендарски“. Това е още една възможност за напредък в обучението на студенти в адекватна езикова среда.

През настоящата академична година по този проект като гост-преподавател от Пловдивския университет в Белград идва доц. Славка Величкова, а Пловдив ще посети проф. Михайло Пантич. Един студент от Белград е спечелил стипендия за едносеместриално обучение в Пловдивския университет, а двама — едномесечни стипендии за летен курс по български език в Пловдив.

Като лектори по български език, изпратени от България, през последните години идват Татяна Дункова — от 1987 до 1992 г., Стела Хакимова — от 1992 до 1996, отново Пенка Баракова от 1996 до 2000 г., Ничка Бечева — от 2000 до 2004 г. Всички те работят активно за утвърждаването на авторитета на специалността, за повишаване качеството на работата и на езиковата и общофилологическата подготовка на студентите. Тук непременно трябва да се подчертаят новаторските усилия на Ничка Бечева. По време на лекторския ѝ мандат нараства значително броят на студентите, изучаващи български език факултативно, група студенти по българистика посещават София, Пловдив и Рилския манастир през 2003 г., лекторатът се обогатява със значителен брой книги, повечето от които получени като дарения от български издателства. Особени грижи полага Бечева за приложението в практиката на наученото от младите специалисти, за придобиването от тях на самочувствие и умения на професионалисти. В списанието за студентско творчество „Знак“ тя предлага преводи на студенти българисти, създадени под нейно ръководство. По неин проект започва поредица от двуезични издания — книги на български автори, преведени на сръбски език от белградски студенти българисти. От поредицата досега да излезли три книги. От 2004 г. лекторите по български език и литература са двама — Лили Лашкова и Дарина Дончева.

Освен в Катедрата за сръбски език с южнославянски езици, от която се извежда специалността „Български език и литература“, българистиката е намерила място като учебна дисциплина и в работата на Катедрата за сръбска литература с южнославянски литератури. Тук в учебния план на някои специалности е включена дисциплината „Преглед на южнославянските литератури — македонска и българска“. Лекционният курс продължава два семестъра и се чете от проф. Михайло Пантич, ръководител на Катедрата, като обхваща основни произведения и автори от новата българска литература. В края на курса студентите подготвят курсова работа по избрана творба. Член на същата Катедра е и проф. Томислав Йованович, специалист по стара сръбска литература, който си сътрудничи с много свои колеги от България.

Един от видните сръбски учени, който засяга в обемното си научно дело българистична проблематика, е акад. Александър Младенович. Макар и неговата преподавателска кариера да е свързана с Университета в Нови Сад, където работи от 1956 до 1995 г., като учен и изследовател той е свър-

зан с Белград по много причини, включително и като началник на Археографския отдел на Народната библиотека на Сърбия. Александър Младенович е доктор хонорис кауза на Софийския и Санктпетербургския университет. Занимава се главно с история на сръбския книжовен език. В редица свои монографии и статии той изследва езика на сръбските писатели от XVIII и XIX в.

Роля за развитието на българистичните теми в съпоставителен аспект имат и големият брой български учени, които ежегодно участват в традиционните славистични срещи, организирани през септември от Международния славистичен център към Филологическия факултет. Като участници в тази авторитетна научна изява трябва да се споменат имената на Петър Динев, Боян Ничев, Стефан Елевтеров, Илия Конев, Иван Дуриданов, Лили Лашкова, Юлия Балтова, Венче Попова и др.

Като университетска специалност българистиката в Белградския университет има своите позиции и авторитет. Сравнена с други „ненационални“ за университета специалности обаче тя губи, и то не поради свои вътрешни несъвършенства. Липсва ѝ достатъчно силно и настойчиво българско лобиране. За да се засили интересът на младите хора към нея и да се стимулират българистичните изследвания, е необходима сериозна материална подкрепа (стипендии, обезпечаване на двустранни проекти, възможности за учебна практика, набавяне на книги и други материали за културата на страната ни, учебно-технически средства и др.). Необходимо е също така и създаване от страна на България на атмосфера на колективна подкрепа, одобрение и добра воля по отношение на българистичните проекти в Белград — много по-силни от тези, които са в състояние да дадат отделни представители на българските институции тук.

Дарина Дончева

ABOUT THE CENTRAL LIBRARY OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

The Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences is a multidisciplinary scientific library responsible for the creation and the organization of the national library collection and of the library and information services of the readers and users with Bulgarian and foreign scientific literature and data bases in the field of mathematical, physical, chemical, biological sciences, Earth sciences, technical sciences, humanities and social sciences. The Central Library is a center of the special bibliography in the research fields covered by the Academy. The Library is a depository for the publications of the World Bank. It manages a network of 48 special libraries of the permanent research units of the Academy in an integrated library complex. The Central Library carries out research and development activity in the field of library and information sciences. It publishes monographs, reference works, bibliographies, studies and articles. Carries out expert activity in the field of the library and bibliographic standards and technologies. Collaborates in national and international projects. The Central Library is a base for education of students in library and information sciences.

The Central Library is the **first** scientific library in Bulgaria, founded in 1869 in Braila, Romania, as a book collection of the Bulgarian Learned Society, today Bulgarian Academy of Sciences. The whole academic library stock in 2004 is 1 888 763 volumes, from which 1 073 533 volumes of book and special kind of publications, and 815 230 volumes of periodicals. The academic collections contains more than 70 personal libraries and unique collections (old-printed books, microfilms of Slavonic and Greek manuscripts, Slavic literature). Promotes international cooperation with more than 1 500 institutions all over the world. Annually more than 1000 readers are served with over 20 000 library units and access to foreign data bases. In the Central Library is implemented the automated system for management of information resources ALEPH 500. An electronic catalogue is build for up to date and permanent 24-hour service and access to foreign data bases. The Library is a national coordination center for international standards MARC 21 and AARC2, and possesses rightful license from the Library of Congress to exchange data with leading libraries in the world.

Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
tel. (+359-2) 987 89 66, **fax** (+359-2) 986 25 00
E-mail: library@cl.bas.bg
URL: <http://www.cl.bas.bg>

НАУЧЕН ЖИВОТ

Българи и гагаузи — заедно през годините Шеста международна научна конференция „Функционирането на българския и другите езици и литератури в контекста на езиковата ситуация в Молдова“

На 12 май 2006 г. в Комрат — столицата на автономно териториалната област Гагаузия, намираща се в границите на република Молдова, се проведе международна конференция, посветена на много актуална за региона проблематика. Организатор на конференцията беше Българската катедра начело с Григор Григоров в Комратския държавен университет.

Конференцията беше открита от заместник-ректора по учебната част Людмила Федотова. В приветственото слово на Григор Григоров, преподавател по български език и литература от МОН — България, беше подчертано важното значение на предишните конференции с подобна проблематика, утвърдили се като традиция, посветена на Деня на славянската писменост в Комратския държавен университет. В приветственото слово Димитър Михайлов (България), преподавател в Тараклийския държавен университет, подчерта важната роля на обучението по български език в Р. Молдова. Официални езици на конференцията бяха български, руски, гагаузки, но свързващ всички участници, без съмнение и напълно разбираемо, беше руският език. Бяха изслушани 27 доклада. Участниците на конференцията бяха от различни държави: Гърция, България, Полша, Англия, Украйна, Приднестровието (непризната от Молдова автономия, със свое правителство, валута и т.н.). Конференцията беше разделена на две секции: историко-етноложка и езиково-педагогическа. Голям интерес и дискусия предизвика докладът на Атанасиос Йорданоглу (Гърция, Солун) на тема: „Kagapanlidika“: издаване на книги на турски език с гръцки букви и нравствено-поучителния библейски разказ „Жертвоприношение на Авраам“. В. Сърф (Молдова, Кишинев) представи доклад на тема: „Някои аспекти на коледната обредност при славяните и гагаузите в южна Молдова“ (по материали от с. Кирсово, с. Фералонтевка, с. Томай). О. Водинчар (Украйна, Одеса) пред-

стави доклад на тема: „Християнската култура — неделима част от религията на младите хора“ (по материали от Тараклийския район в Молдова). Известният гагаузки изследовател етнограф С. Курогло (Молдова, Кишинев) изтъкна ролята на Михаил Чакир и спомените на съвременниците и потомците му. О. Радова-Каранастас (Молдова, Кишинев) говори на тема: „Буджак — етнографска област на разселването на гагаузите“, а И. Миглев— (България, София) „Софинден сред гагаузите във Варненско“. Определен интерес предизвиква докладът на Дж. Капало (Англия, Лондон) на тема „Исус Христос тръгнал за дълъг път“, разглеждащ писмени заклинания на гагаузки език с лечерна и предпазна функция. Безпристрастен исторически поглед представи П. Шорников (Молдова, Кишинев) в доклада си „Бесарабските българи до време на окупацията през 1941—1944 г.“. Докладът бе подкрепен с илюстративен архивен материал, което още повече засили интереса към този непроучен период от живота на българските преселници в Бесарабия. С. Булгар (Молдова, Кишинев) изтъкна най-важните моменти от историята на гагаузите и българите на село Курчий (Виноградовка, Украйна). С. Капустин (Молдова, Кишинев) посочи някои етнокултурни взаимовлияния на народите от Южна Бесарабия и немските преселници през XIX в. И. Попова (България, Болград) направи опит да открие някои шрихи към етническият характер на бесарабските българи. Д. Никогло (Молдова, Кишинев) представи терминологията на традиционните храни на българите и гагаузите, молдовците и украинците от Молдова. Е. Квилинкова (Молдова, Кишинев) описа общите черти и регионалните особености в гагаузката календарна обредност. Авторката с право подчерта някои некоректно представени календарни практики, например „култа към вълка“, който при гагаузите реално не е толкова разпространен. Г. Манолова (България, София) говори на тема „Форми за сключване на брак при българите и гагаузите. Традиции и иновации“. С помощта на антропологическия метод „анализ от втора ръка“, авторката анализира някои специфични особености, които са изтъкват от респондентите при разграничаването на преселническата общност на българи и гагаузи. Е. Водинчар (България, София) прочете доклад: „Иновационни процеси в календарната обредност на българските преселници в Бесарабия“. Позовавайки се на източниците, взети от „Кишиневските епархиални ведомости“ изследователката представи отношението на църковната институция, която има за цел да промени и универсализира календарната обредност на преселниците от България спрямо обредите на населението на цяла Бесарабия. М. Солак (Полша, Познан) обобщи състоянието на полската община в Молдова.

В езиково-педагогичната секция бяха изчетени доклади по проблемите на обучението на български и гагаузки език, а също така и по проблемите, възникващи в педагогичен план. А. Александров (България, Тараклия), представи доклад „Общобалканският съюз „Дето“. М. Яниогло (Молдова, Ком-

рат) изтъкна някои аспекти на педагогическото общуване. Е. Янчогло (Молдова, Комрат) подчерта ролята на работата с текст на уроците по гагаузки език. И. Банкова (Молдова, Комрат) посочи важни белези на субстантивните определителни словосъчетания в съвременния гагаузки език. М. Георгиева (България, Тараклия) демонстрира един експериментален вариант на обучението при работа с епически текст с ученици от Р Молдова. М. Пилетек (Приднестровие, Паркани) запозна публиката с някои дидактични игри в развитието на устната реч по български език в началния курс. М. Паслар (Молдова, Тараклия) изтъкна актуалността на българския език в Молдова в условията на билингвистична среда. Е. Петрова (Молдова, Валя-Пержи) представи някои педагогически подходи и технологии на обучението по роден край. В. Кондов (България, Тараклия) запозна с най-основните български диалекти в Бесарабия. А. Казаку (Молдова, Комрат) посочи семиотиката на дрехата по румънско-гръцки материал. М. Богдан (Молдова, Комрат) направи опит да характеризира хайдушките песни на гагаузите и техните български паралели. А. Банкова (Приднестровие, Паркани) изтъкна важните критерии на кортенския говор. Е. Сибова (Молдова, Комрат) описа общите черти в технологията на педагогическото обучение на уроците по руска литература. Т. Раковчена, А. Нягова (Молдова, Комрат) направиха опит да подчертаят актуалната роля на етническите НПО на Гагаузия във възпитаването на национална толерантност в региона. Д. Узун (Молдова, Комрат) представи сравнителни аспекти на езика в селата Авдарма и Дезгинжа.

Конференцията следваше класическата форма на провеждане на такъв род форуми. В състояните се дискусии най-оживено бяха разисквани няколко теми: проблемите на календарната обредност, проблематиката, свързана с караманлийската писменост — една непозната за гагаузката общественост тема. Наред с това, тази конференция бе един ярък пример за това, че българите и гагаузите могат заедно да поставят проблематични въпроси и заедно да търсят отговори. Впечатляващо е, че на конференцията дойдоха учени от българските и гагаузките среди (Савелий Новаков, Геннадий Кара), които без доклади, като слушатели, вземаха участие в дискусиите. Дискусията в българската конференция беше продължена на следващия ден, в който бяха проведени Вторите международни научни Мошковски четения в с. Бешалма (Гагаузия, Молдова). Следва да се отбележи, че в посочената конференция имаше българско присъствие в лицето на Гр. Григоров, който изнесе доклад на тема: „Версията на М. Чакир за гагаузкия произход“. Всичко изброено дотук е добър резултат от работното сътрудничество между Гр. Григоров и С. Курогло. Също така конференцията в Комрат посочи и това, че изпращаните преподаватели в Молдова са един много важен фактор, допринасящ за добри резултати в издигането на академичното ниво на българската общност в Бесарабия.

Галина Манолова, Григор Григоров

Международен симпозиум „Градската музика на Балканите“, Тирана, 2006

От 28 септември до 1 октомври 2006 г. в Тирана, Албания, се състоя Международен симпозиум „Градската музика на Балканите“ (Urban music in the Balkans). Симпозиумът се проведе под патронажа на г-жа Жозефина Топали — Председател на Парламента на Република Албания. Той е част от проекта „Творим в Европа“ (Networking in to Europe). Негов главен организатор е проф. Сокол Шупо — композитор и музиколог от Албания. В този научен форум взеха участие 40 учени от 16 страни от Европа и САЩ. В рамките му бе организирана изложба „Музикалният живот в Шкодра: Фонотека Маруби“, бе направена презентация на нови книги, както и бе показан филмът „Чия е тази песен?“ на Адела Пеева.

Повечето от докладите, в това число и на участниците от България — Л. Пейчева от Института за фолклор към БАН и Ив. Влаева от Института по изкуствознание към БАН — естествено бяха свързани с музиколожка проблематика. Л. Пейчева се спря на приноса на акордеонистите от цигански произход за трансформирането на народната музика в България (The contribution of gypsy accordeonist to the transformation of folk music in Bulgaria). В нейното изключително завладяващо и изпъстрено с музикални цитати изложение бе разгледано творчеството на Борис Карлов, Ибро Лалов и Мартин Любенов, които, чрез въвеждането на западноевропейския инструмент акордеон и чрез специфичния си начин на интерпретация на народната музика, допринасят за преосмислянето на локалното звучене на музикалните диалекти, за смесването на музикалните похвати и стилове, и в крайна сметка — за по-широкото разпространение на българската музика по света. В доклада на Ив. Влаева, посветен на музиката на Мевлеви (The Music of Mevlevi — Contemporary life of the Tradition), се разглежда функционирането, специфичната символика и философското съдържание на един своеобразен тип изкуство при мюсюлманите, който по произход е свързан с религиозния живот, но в съвременността придобива нов смисъл и намира нови форми на реализация.

Тук би трябвало да се спрем по-специално на доклада на В. Фридман от САЩ „Превключването на кода в балканската градска музика“ (Cod-switching in Balkan urban music), който бе посветен на езикови проблеми. В него Фридман си постави за цел да допринесе за проучването на начина, по който езикът си взаимодейства с музиката при формирането на идентичността и по-специално на начина, по който превключването на кода в песните функционира социолингвистично, за да създава солидарност и различие.

Във връзка с това изследване може да се каже, че езикът на фолклора и особено на песенния фолклор по начало има интеррегионален характер. В действителност песните рядко може да се свържат с един по-тясно определен район на произход и още по-малко на разпространение. Изискванията на мерената реч и особено на текста, който съпровожда музикално изпълнение, създават особени условия за проява на езиковите явления. Известни са например изследванията върху езика на руските билини, в чиито текстове се проявяват фонетични особености, иначе непознати на съответните диалекти. Използването на отделни лексикални заемки или на цели цитати от езика, от който песента се възприема, тук вероятно се свързва тясно с метриката, особено ясно фиксирана в музикалния жанр. Като отдаваме заслуженото на важния принос на В. Фридман в тази област, ние бихме искали да възразим срещу неговата (макар и мимоходом изразена) констатация за наличието на сегрегация по отношение на продукцията на записи с турска и румънска музика в България („In Bulgaria, however, such production was consistently segregated, i.e. Turkish and Romani records contained songs only in those languages. Moreover, the titles were often given in Bulgarian or only in Cyrillic orthography.“), която по-скоро се отнася за края на XX в., отколкото за настоящето. В България винаги се е ценяло високо изкуството на всички балкански народи, както например се оценява талантът на певци като Йълдъз Ибрахимова. В това, че се издават обикновено отделно турски, румънски или други песни или че техните заглавия се изписват само на български или само на кирилица, няма нищо тенденциозно. В България съществува преплитане на култури от дълбока древност до наши дни. От епохата на Великото преселение на народите такова впрочем е положението при всички държави, в които националната идентичност се е формирала по естествен път. Това е естественото положение на процесите и явленията, върху което външните внушения или смесичата от надписи трудно биха могли да повлияят.

В заключение трябва да подчертаем, че проведеният в Тирана международен симпозиум бе изключително интересна научна проява, която показва желанието на учените и специалистите да общуват и обменят идеи в един свободен от догми и пропаганда свят. Доскоро откъсната от международния живот, Албания може да бъде чудесен домакин на подобни срещи. Представянето на българските участници бе подкрепено от присъствието на културния аташе и временно управляващият посолството на България в Албания г-н Мариян Нинов.

Иван Д. Шишманов и модернизацията на българската култура. Шишманови четения 3, 26–27 октомври 2006 г.

На 26 и 27 октомври 2006 г. в София се проведеха станалите вече традиция „Шишманови четения“ с обща тема „Иван Д. Шишманов и модернизацията на българската култура“. Те са част от научния проект на Института за литература „Иван Д. Шишманов и модернизацията на българската хуманитарна наука“. В четенията участваха учени от различни хуманитарни институти и университети в страната: Института за литература, Института за фолклор, Института за български език, Института по балканистика при БАН, Славянския институт (Прага), Центъра по наукознание и история на науката (БАН), Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, Националният университет „Иван Франко“ (Украйна) СУ „Св. Климент Охридски“, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии. В програмата на четенията се включиха и членове на проекта от чужбина — Вл. Кржиш (Чехия), Н. Григораш (Украйна) и Е. Сьопюр (Румъния).

Замислен в Института за литература при БАН — Секция „Литература на Българското възрождане“ с ръководител Румяна Дамянова, — научният проект „Иван Д. Шишманов и модернизацията на българската хуманитарна наука“ обединява учени от различни области на хуманитарното знание, заели се с нелеката задача да обгледат, да проучат, да тълкуват и да издават научното наследство на един от най-видните представители на българската научна мисъл. Плод на тези усилия са излезлите два сборника с изследвания като резултат на проведените „Шишманови четения 1“ (2004) и „Шишманови четения 2“ (2005), съответно: „Иван Д. Шишманов — форумът. Шишманови четения. Книга 1“ (София, 2005) и „Иван Д. Шишманов — ученият и гражданинът. Шишманови четения. Книга 2“ (София, 2006), а също и публикуваният през настоящата година том „Да бъдем европейци и все пак българи. Иван Шишманов в оценката на съвременниците си. Спомени, отзиви, материали“ (ред. и съст. Р. Радкова, Ст. Пинтев, Цв. Величкова), София, 2006 г.

Проведените „Шишманови четения 3“ изследваха приемствеността между дейността на Шишманов и неговите следовници, хвърлиха поглед към някои отделни страни от научното му дело, проследиха сложните перипетии на личната съдба на Ив. Д. Шишманов. Ерика Лазарова постави въпроса за Найден Шейтанов като следовник на учения, Яни Милчаков успореди Иван и Димитър Шишманови — баща и син — в аспекта на литературата и дипломацията.

Вл. Кржиш представи доклад „Renaissance — Възраждане — калка и културни контексти“, опирайки се на основни Шишманови изследвания върху Възраждането и европейските влияния, и с това актуализира и провокира диалозите, полемиките и кореспонденциите между учения и другите научни общности и звена. От една страна, диалозите бяха проектирани от научната мисъл Шишманов-Арnaudов в доклада на Васил Балевски, от друга, бе изтъкнато делото на Шишманов за изграждане на културното развитие на слепите у нас (Ваня Матеева). Безспорен успех за четенията бяха заявените доклади от Националния университет „Иван Франко“ (Лвов) за Иван Шишманов и украинските българисти и въпроса за научно-творческия диалог (Наталия Григораш), а също и Иван Шишманов и Иван Франко в контекста на украинско-българските отношения от края на XIX—началото на XX век.

Една група от докладите дискутира делото на Шишманов и приноса му за историческата наука, а също и изграждането на образа и личността на учения като историограф класик на културното Възраждане (Д. Цанев). Фигурата на Шишманов бе очертана отчасти и биографично в изследването на Емил Димитров „Димитър Шишманов пред Народния съд“. Тази група от доклади завърши с доклада на Хр. Балабанова „Боян Пенев и Иван Д. Шишманов — компаративистични диалози“.

Шишманов бе изследван и библиографски-биографично в докладите на Мария Младенова „Проф. Иван Д. Шишманов и българското библиотекознание“ и Николай Димков „Отзиви и бележки за Иван Шишманов в сръбския периодичен печат до Първата световна война“.

Един по-съвременен и евристичен анализ предложи Румен Шивачев с интересното си изследване „Проектът „Бай Ганьо“ според възгледите на Иван Шишманов“. След това така ориентираните модерни дискурси обгледаха „Сянката на времето“ в текстовете на Иван Шишманов“ (Петя Костадинова), „Иван Шишманов и виенското издание „Die Zeit“ (Младен Влашки), „Паисий като Erzieher“ (Пламен Антов) и „Щрихи към портрета на една възрожденка“ (Людмила Малинова). Бяха засегнати и въпроси за Шишманов и съвременността (литературноисторически критерии и възможности) в доклада на А. Йорданов, а също и интересната кореспонденция между Шишманов и румънски учени, предложена от Е. Сюзюр.

Успешното провеждане на „Шишманови четения 3“ бе реализирано и в проблемните дискусии след докладите и убеждението да бъде издаден сборник с изследвания. През различните дискурси и аспекти на говорене се очерта не само националното, но и международното значение на Иван Д. Шишманов като новатор, като човек на две културни принадлежности, на две менталности — на Възраждането и на съвременното модерно научно общество.

Въпреки различията: интеркултурни диалози на Балканите Международна интердисциплинарна научна конференция

На 23—25 ноември 2006 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ се проведе международна интердисциплинарна научна конференция *Въпреки различията: интеркултурни диалози на Балканите*. Конференцията беше организирана в рамките на проекта *Свой и чужд в балканските литератури и култури*. Партньори в проекта са: Департаментът за славянски езици и литератури към Университета „Адам Мицкевич“ в Познан (Полша), Институтът за литература и изкуства в Белград (Сърбия и Черна гора), Институтът за литература при БАН и Департаментът за славянски езици и литератури към Загребския университет (Хърватска). Основна цел на проекта е провеждането на интердисциплинарни изследвания, осъществени от учени и университетски преподаватели от различни балкански и европейски страни през периода 2005—2007 г. Изследванията са фокусирани върху три важни аспекта на категориите *свой* и *чужд*: антропологически, пространствен и комуникационен (интеркултурните диалози). Главният организатор Николай Аретов представи проекта при откриването.

През първия ден от конференцията доклади представиха: Звонко Ковач (Загреб), Слободанка Пекович (Белград), Миечислав Домбровски (Варшава), Раймонд Детрез (Гент), Николай Аретов (Институт за литература при БАН), Василис Марагос (Гърция), Ясмينا Моисеева-Гушева (Скопие), Рая Заимова (Институт за балканистика при БАН) и Мюжден Мехмедова (Институт по балканистика при БАН). Изнесените доклади представиха различни аспекти на проблема за диалога между културите и литературите, конструирането на собствената идентичност и образа на *Другия* и възможностите за тяхното трансформиране във времето; еко-културната идентичност на южнославянските литератури; македонските диалози с *Другия*; взаимните представи на българи и гърци през Възраждането; мястото и ролята на Стефан Гечев в изграждането на гръцко-българските литературни връзки през ХХ век; „икономиката на жените“ в българската словесност от ХІХ век; независимостта и представата за другите в албанската публицистика.

След представянето на докладите и оживените дискусии около различни актуални проблеми в съвременната хуманитаристика, участниците в конференцията посетиха Международния център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия в София. Председателят на Управителния съвет — Антонина Желязкова — запозна чуждестранните гости с дейността и целите на Центъра.

Участниците от втория ден бяха: Станиша Тутневич (Белград), Иван Маич (Загреб), Геновева Червенакова (Институт по балканистика), Миодраг Матицки (Белград), Весна Матович (Белград), Надя Данова (Институт по балканистика), Марияна Биелич (Загреб), Станислава Вуйнович (Белград), Валентина Седефчева (Велико Търново), Светлана Стойчева (София), Данчо Господинов (Институт за литература). Темите засегнаха широк спектър от културно-исторически, литературни и лингвистични проблеми, свързани с културното общуване на полуострова в различни исторически периоди. Докладите обхващаха анализ на изграждането и разпада на литературните идентичности в рамките на Югославската литературна общност; идентификационните и манипулационните стратегии на стереотипа; политическите и културни аспекти на сръбско-българския диалог през първите десетилетия на ХХ век; неочакваните съвпадения между културни и езикови жестове на българското и турското светоусещане; фолклорът и литературата в модерния роман на българи и гърци; "севдалинките" като обща лирическа форма на Балканите; функцията на автора в българската и хърватската лирика от епохата на националното Възраждане; интеркултурният диалог между южните славяни в романите на Милош Църнянски; възможността/невъзможността за интеркултурен диалог в прозата на И. Андрич и З. Попович; изследване на дневника на Маркос Кацатиас като пример за осъществяването на диалог между представителите на различни култури на Балканите.

Официалната част на конференцията бе закрыта с представянето на сборника *Образът на другия в балканските и средноевропейските литератури* (Белград, 2006), в който са публикувани докладите от международната конференция *Приятел и враг в балканските литератури и култури*, организирана през 2005 г. от Института за литература и изкуство, Белград, в рамките на същия проект. Програмата на втория ден от конференцията завърши със среща на чуждестранните гости с ръководството на Института за литература (София), на която бяха обсъдени текущата дейност на участниците в настоящия проект и възможностите за бъдеща съвместна работа. Бяха очертани плодотворни перспективи за сътрудничество между работни групи от различни балкански страни.

В последния ден от конференцията участниците се включиха в тържествата, организирани от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ по случай Климентовите дни, посветени на патрона на най-старото висше учебно заведение в България и бяха гости на официалния коктейл в аулата на Алма Матер.

BULGARIAN BOOKS

Книгоразпространителска фирма „BULGARIAN BOOKS“
предлага български научни издания, речници, енциклопедии, албуми,
художествена литература.

За информация и контакти:

*The book-dealing company „BULGARIAN BOOKS“ offers
to its clients scientific books, dictionaries, encyclopedias,
albums, fiction from Bulgaria.*

For contacts, please use the following address:

BULGARIAN BOOKS
SOFIA 1000
PO Box 1567
fax/tel. (359 2) 952 25 75
e-mail:bulgarian_books@abv.bg
Mrs Teodora Davidova

ПРОФИЛИ

Евгения Дьомина на 80 години

Евгения Ивановна Дьомина навършва 80 години през януари 2007 г. Днес тя е учен с международна известност в областта на славистиката и българистиката. Нейните публикации, свързани с развитието на руския литературен език, със закономерностите в разволя на южнославянските езици и сходните явления в балканските езици, както и с историята на славянските книжовни езици, са образец на прецизен и цялостен филологически анализ, при който се съчетават диахронният и синхронният подход, структурният и социолингвистичният метод на изследване. Огромен е приносът на Е. И. Дьомина в изучаването на българската книжнина от XVI, XVII и XVIII в.; нейната теория за възникването, генеалогията

и разпространението на архаичните и новобългарските дамаскини е резултат от изключително сериозни текстологични, морфолого-синтактични, правописно-фонетични и лексико-семантични проучвания. Затова днес всяка следваща стъпка в тази област на науката се опира на постигнатото от Е. И. Дьомина.

Евгения Ивановна Дьомина завършва специалността „Българска филология“ в Московския държавен университет през 1950 г. През 1954 г., след успешна защита на дисертация постъпва на работа в Института по славянознание и балканистика към РАН. От 1969 г. е старши научен сътрудник I степен, а от 1972 г. — доктор на филологическите науки. И досега тя работи в Секцията за славянско езикознание на Института по славянознание и участва в проекта за международно сътрудничество между РАН и БАН: „Славянские языки: проблемы истории, диалектологии и этнолингвистики“. Автор е на повече от 150 научни труда, публикувани в Русия, България,

Германия, Полша, Румъния, Югославия и др. Носител е на орден „Кирил и Методий“ I и II степен. Почетен член на Института за български език към БАН.

Повече от 40 години проф. Дьомина се занимава с историята на българския книжовен език. Многократните ѝ посещения в България, работата ѝ с ръкописи в български и руски книгохранилища, проучването на богатите архиви на Института за български език и на Факултета по славянски филологии към СУ „Св. Климент Охридски“ ѝ позволяват да стане първостепенен специалист. Още първите ѝ занимания с българските дамаскини през 60-те години на миналия век довеждат до точна класификация, извършена въз основа на „Чудото с килимчето“ от Житието на св. Николай. Пословният сравнителен анализ на 23 дамаскина доказва наличието на 3 редакции, като между първи и втори тип на новобългарските дамаскини авторката установява от общо 956 словоформи 14 различия: 12 между Копривщънския и Тихонравовия дамаскин и 8 между Протопопинския и Тихонравовия. Това позволява да се направи извод за съществуването на общ новобългарски оригинал.

Е. И. Дьомина защитава тезата, че в историята на книжовния ни език новобългарските дамаскини заемат особено място: те са преходен тип между старобългарския и неговите „редакции от среднобългарския период“ и новобългарския, засвидетелстван в творчеството на П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев и Ив. Вазов. Тя определя този тип език като „предистория“ и като „преходен“. В етапа на формирането му съществува няколко варианта писмен език, които отразяват тенденцията към демократизация на езиковите средства: език на новобългарските дамаскини, език на Йосиф Брадати, Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, църковнославянски език и т.н. С научна компетентност българистката диференцира два процеса: дивергентен през XVII—XVIII в., за който е характерно създаването на различни книжовни идиоми, и конвергентен от края на XVIII до 70-те години на XIX в., през който се изработват и кодифицират единни норми на книжовния език. Така Е. Дьомина се доближава до най-модерните схващания за периодизацията на българския книжовен език.

Ценно и богато на емпиричен материал и научни обобщения е изследването, което осъществява руската езиковедка в областта на славянската и балканската история на литературните езици. С методите на съпоставителния и типологичния анализ се откриват сходни исторически и езикови закономерности във формирането на отделни национални книжовни езици. Специално за балканските езици авторката посочва следните общи диференциални признаци: съвместимост на традиционни и народни езикови средства, тенденция към формиране на писмена форма на койне, определена степен на обработеност и устойчивост на езиковите норми, общи сфери на реализация и разпространение в определен езиков колектив. Огромното

умение на Е. Дьомина да вижда в отделния езиков факт същностна проява на процес в езиковото развитие, личи във всяко нейно проучване. Така например, когато разглежда особеностите на българския исторически синтаксис и по-точно ролята на относителните местоимения с морфема -то в хипотаксиса, авторката прави извод за балканския характер на употребата на наречие за място като относително местоимение. Тя определя пространствените граници на този балканизъм през XVII в. значително по на изток, отколкото са днес, и смята, че редуването на наречия за място като *къде*, *където*, *где*, *гдето*, *дето* и местоимения *кой*, *който* е закономерно.

Най-съществен принос в съвременната българистика прави проф. Дьомина с многотомното изследване на Тихонравовия дамаскин. Първата част „Филологическое введение в изучение болгарских дамаскинов“ (София, 1968) представя дамаскинската книжнина в нейното разнообразие. Авторката сравнява и анализира дамаскините и ги разделя на две големи групи: архаични дамаскини на традиционен книжовен език с 4 подгрупи и новобългарски дамаскини на говорим новобългарски език с 4 подгрупи. Привлечен е огромен материал — ръкописни и издадени източници, критично са оценени проучванията на специалистите в тази област, за да се стигне до оригинална филологически мотивирана генеалогия на българските дамаскини.

Втората книга „Палеографическое описание и текст“ (София, 1971) съдържа ценния текст на Тихонравовия дамаскин, при издаването на който са спазени съвременните едиционни принципи за максимално точно възпроизвеждане на ръкописа с особеностите на графичната система, надредните знаци, приписките в полетата и т.н. Налице е едно рядко съвпадение между теоретичните схващания на езиковедката, изложени в поредица статии, посветени на лингвистичните издания на средновековни и по-нови паметници, и нейните практически постижения при изданието на Тихонравовия дамаскин. В книгата са дадени пълни археографски данни за паметника и е направено точно описание на палеографските му особености. Въз основа на анализа на писмото, хартията, оформянето на началните букви и др. авторката стига до извода, че Тихонравовият дамаскин е компилация от три самостоятелни ръкописа, създадени в средата на XVII в. в една от балканските области. Първият (лист 3—226) е написан от един преписвач, използвал протограф, с който пряко или косвено са свързани Копривщенският, Троянският и Протопопинският дамаскин. Вторият ръкопис (лист 267—324) е дело на двама преписвачи, които са допълнили сборника с нови слова от друг оригинал. И третият ръкопис (лист 325—341) е преписан с един почерк от архаичен дамаскин от средногорски тип. Тези три части образуват обща книга най-вероятно през 1698 г., когато, според една от приписките, ръкописът е закупен за нуждите на черквата в град Сопот.

Третата част на изследването „Тихонравовский дамаскин как паметник книжовноболгарского языка XVII в. на народной основе“ (София, 1985) се отличава с изключителен евристичен заряд и научна стойност. В нея проф. Дьомина демонстрира осведоменост и ерудиция, като използва постиженията на съвременната структурна и социолингвистика. Тя прави цялостен филологически анализ на всяко езиково явление, независимо от неговата историческа и текстова ограниченост. Руската езиковедка компетентно аргументира изводите си, като привежда данни от историята на книжовния ни език от старобългарския, среднобългарския и новобългарския период. На фона на балканските и в по-широк план на европейските социокултурни феномени от XVII в. проф. Дьомина очертава особеностите на едно ново явление — книжовен български език на народна основа. Тя го определя като специално обработен наддиалектен писмен идиом и доказва съществуването на редица подобни идиоми в следкирило-методиевата епоха, всеки от които е средство за общуване в определена сфера на културата. Старобългарският език е тясно свързан с говоримия, а всички следващи форми от среднобългарския период съществено се отличават от него. Едва през XVII в. се възстановява връзката книжовен—говорим език в новобългарската дамаскинска книжнина. Този нов писмен идиом има своя комуникативна и социална функция — служи за църковна проповед пред народа, като заменя неразбираемия вече традиционен книжовен език. Очевидно той отговаря на потребностите на по-широк кръг българи от Предвъзраждането.

Проф. Дьомина анализира модела на формиране на книжовния български език на народна основа, етапите на създаването му, начините на съчетаване на традиционни и народни езикови средства, сблъсъка между писмената норма на среднобългарския език и устната норма на един от диалектите през XVII в. Авторката доказва, че става дума за истински литературен идиом, който притежава нормативност в областта на морфологията и синтаксиса и оказва влияние върху книжовниците от XVIII в.

За първи път в българистиката към езиков материал от XVII в. се прилагат методите на съвременната лингвистична география. Точно затова проучването на диалектната база на книжовния български език на народна основа има приносен характер. Като използва данните от Българския диалектен атлас, Е. Дьомина съпоставя езика на Тихонравовия дамаскин с другите български диалекти и успява да го локализира по 37 синтактични, словообразователни и лексикални особености, както и по 68 фонетични и морфологични признаци в езиковия ареал между Луковит, Тетевен и Етрополе. Изследователката установява, че и в двете групи слова от ръкописа, условно наречени група „тогази“ и група „тогиа“, има едни и същи граматични и лексикални черти и дори едни и същи варианти, което е доказателство за единната диалектна база на писмения идиом.

Заниманията на проф. Дьомина с диалектната база на книжовния български език на народна основа ѝ позволяват да преосмисли отделянето на източнобългарски и западнобългарски явления в съвременния ни литературен език. Според нея тези явления биха могли да съществуват в рамките на централния преходен говор край границата на ят, като оформят койне, легнало в основата на литературната норма. С такъв характер са: преминаването на голямата носовка в голям ер, запазването на старобългарския голям ер на етимологичното му място, отсъствие на редукция на неударените гласни, наличие на местоимение *който* и на конструкции *себе си, свой си*.

Уникален характер има и четвъртата част от многотомното изследване на Тихонравовия дамаскин — „Речник на българския книжовен език на народна основа от XVII в. Върху текста на Тихонравовия дамаскин“. Тази книга с авторски колектив от 9 български и двама руски учени под ръководството на проф. Дьомина, която е отговорен редактор и автор на встъпителната студия е подготвена и предадена за отпечатване в издателството на БАН. Речникът обхваща над 6 000 заглавни думи, лексикографски представени в отделни речникови статии с тълковна и индексална част. Те дават изчерпателна научна информация за семантиката на лексемите — значения, нюанси, образни и преносни употреби, фразеологични съчетания и идиоми, както и за граматичната им характеристика, свързана с преходни явления в правописно-фонетичната и морфологичната норма. Речникът е принос в развитието на историческата лексикология и историческата граматика на българския език. Той би могъл да се използва от специалисти в областта на историята на славянските езици, на медиевистиката и българистиката. Неговото издаване би било най-добрата награда за дългогодишния всеотдаен труд на проф. Дьомина, която посвети целия си филологически талант, знания, компетентност и откривателски дух на българската книжнина и език.

Избрана библиография

1. Система прошедших времен в новоболгарских текстах XVII—XVIII вв. — Ученые записки Института славяноведения, 1960, 3—48.
2. Класификация болгарских дамаскинов по редакциям „Чудо о ковре“. — Ученые записки Института славяноведения, том XXIII, 1962, 212—246.
3. О лингвистических изданиях памятников письменности. — Славянский архив, 1963, 196—202.
4. Место дамаскинов в истории болгарского литературного языка. — Советское славяноведение, 1966, №4, 28—33.
5. Тихонравовский дамаскин. Болгарский памятник XVII в. Филологическое введение в изучение болгарских дамаскинов. С., 1968.
6. „Начало“ современного болгарского литературного языка. — Вопросы языкознания, 1969, 6, 83—93.

7. Тихонравовский дамаскин. Палеографическое описание и текст. С., 1971.
8. Лингвистические проблемы издания славянских памятников. — В: Текстология славянских литератур. Л., 1973, 193—203.
9. Ценный памятник новоболгарской письменности. Заметки о Троянском дамаскине и его издании. — В: Балканское языкознание. М., 1973, 211—256.
10. Проблемма нормы в формировании книжного болгарского языка XVII в. на народной основе. — В: Славянское языкознание. VII Международный съезд славистов. Варшава 1973. Доклады советской делегации. М., 1973, 118—141.
11. Типологическая характеристика раннего этапа формирования балканских литературных языков. — Доклады и сообщения советской делегации. III Международный съезд по изучению Юго-Восточной Европы. М., 1974.
12. Из болгарского исторического синтаксиса. Сложные предложения со союзным словом *който* в языке дамаскинов XVII в. — В: Славянское и балканское языкознание. Проблемы интерференции и языковых контактов. М., 1974, 104—137.
13. Към проблемата на Евтимиевото литературно наследство в новобългарската писменост. — Език и литература, 1976, кн. 6, 27—36.
14. К теории сравнительно-типологического изучения славянских литературных языков. — В: Славянское языкознание. VIII Международный съезд славистов. Загреб — Люблина 1978. Доклады советской делегации. М., 1978, 134—144.
15. Текстологический комментарий к одной из рукописей Троянского монастыря в Болгарии. — В: Славянское и балканское языкознание. История литературных языков и письменности. М., 1979, 129—153.
16. Из болгарского исторического синтаксиса. 2. Морфема -то как средство указания на относительное подчинение в сложных предложениях в языке дамаскинов XVII века. — В: Изследвания върху историята и диалектите на българския език. Сборник в чест на чл.-кор. К. Мирчев. С., 1979, 131—137.
17. „Житие Петки“ Евфимия Тырновского в новоболгарской письменности. — В: Тырновска книжовна школа. 2. В. Тырново, 1980, 183—192.
18. Болгарский литературный язык предвозрожденского периода. М., 1992, 156 с.
19. Новоболгарская версия „Жития Петки Тырновской“ Патриарха Евфимия в трудах российских философов XIX века. — В: Тырновска книжовна школа. 5. В. Тырново, 1994, 259—271.

Ваня Мичева

Марие Бублова на 80 години

Животът на чешката българистка Марие Бублова изцяло е свързан с преподаването на български език в Катедрата по славистика на Карловия университет в Прага. На 15 октомври 1955 г. тя постъпва там като асистент и излиза в пенсия като главен асистент на 31 август 1987 г., т.е. в продължение на 32 години преподава практически български език на студентите с първа специалност Българска филология. Това е труд, достоен за уважение, защото с практическия курс тя поема новоприетите студенти, започвайки с тях от азбуката и от първите думи на български език. В продължение на повече от три десетилетия дипломира десетки специалисти по българска филология. Проф. К. Хоралек, който я приема като асистентка в средата на 50-те години, вижда в нея прилежание, всеотдайност, търпение и умение да преподава. М. Бублова отговаря на това доверие и служи на каузата, наистина без да щади силите си.

Няколко кратки сведения от биографията ѝ. Родена е на 30 октомври 1926 г. в с. Олши (близо до Велке Мезиржичи). Завършила е търговска гимназия в гр. Тршебич. От 1950 до 1955 г. следва в Карловия университет в Прага Българска и Руска филология, като една от годините (1952—1953) прекарва в Софийския университет. Може би оттогава датира голямата ѝ любов към нашата страна.

След 1971 г. в специалността Българска филология в Карловия университет настъпва кризисен период поради отстраняване от преподавателска дейност по политически причини на проф. д-р Зденек Урбан и д-р Сава Хержман. Политическите притеснения не подминават и М. Бублова, но тя все пак е пощадена и е оставена на преподавателска работа. Сама в българистичния сектор на катедрата, тя поема едва ли не всички езиковедски преподавания — нормативна граматика на българския език, теория и практика на превода и т.н. Свидетел съм на това тежко състояние, защото в периода 1972—77 г. бях изпратен като лектор по български език в същата катедра с основна задача да помогна на колежката, която не бе в състояние да поеме толкова часове и толкова разнообразни преподавания.

За работата ѝ със студентите имам непосредствени лични впечатления. М. Бублова умееше да бъде близка със студентите и в същото време те имаха необходимия респект от нея. Значителна е и извънуниверситетската реализация на М. Бублова. Преподавала е български език и във Висшето училище по руски език в Прага. През периода 1963—65 г. води курса за начинаещи в изучаване на българския език към Българския културен и информационен център (Прага).

М. Бублова е автор на учебници и учебни помагала по български език за студенти и за всички, които се интересуват от практическото усвояване на нашия език. Ще споменем майсторски направения *Учебник по български език* в две части (*Učebnice bulharštiny, díl I, Praha, 1984, díl II, Praha, 1985*); *Česko-bulharská konverzace, Praha, 1964*; *Česko-bulharský a bulharsko-český slovník na cesty, I vyd. 1978, II vyd. 1987* и др.

М. Бублова е автор и на няколко студии, свързани с теорията на превода и историята на българо-чешките езиковедски контакти (нейно е подробното изследване за дейността на чешкия българист Антонин Фринта).

Освен като преподавател и автор на оригинални научни приноси М. Бублова е известна и като преводач на българска художествена литература. За чешкия читател тя е популяризирала автори като А. Каралийчев, Сл. Хр. Караславов, Г. Караславов, Ст. Ц. Даскалов, Св. Минков, и др. Чешката културна общественост редовно е осведомявана от Бублова с подробни библиографски прегледи за нови български художествени произведения. Тя е автор и на десетки материали, публикувани в популярни чешки списания, в които отразява важни културни събития. Написани са от автор, който добре познава нашата култура, и са пропити с любов към България.

Българските колеги, които отблизо познават приноса на М. Бублова за укрепване на българско-чешките връзки, горещо я поздравяват с кръглата годишнина и ѝ пожелават спокоен и дълъг живот!

Михаил Виденов

Сава Хержман на 80 години

Видният чешки българист, славист и специалист по балканска и обща лингвистика д-р Сава Хержман (Sáva Heřman) на 21 май 2006 г. навърши 80 години. Това ни дава повод да го поздравим и да му пожелаем здраве и още десетилетия живот. Българските филолози имат много приятели в Чехия, но д-р Хержман е сред най-известните чешки езиковеди, отдал целия си живот на българистиката, на преподаването на български език и на приятелството с България.

Прието е при кръгли годишнини да се прави кратък преглед на жизнения път на юбиляра. Сава Хержман е роден в Рихвалд, Източна Чехия. През 1945 г. завършва гимназия в близкия до родното му място голям град (Пардубице) и постъпва в Карловия университет в Прага като студент по Славянска и Английска филология. Още от самото начало се насочва към задълбочено изучаване на българистични дисциплини. Веднага трябва да добавим, че Савата, както всички българи го наричаме, има талант бързо да усвоява езици. Освен че говори отлично български и познава като специалист в дълбочина граматиката, историята и диалектологията му, той владее писмено и говоримо още 16 езика, между които е и китайският.

По време на своето следване д-р Хержман прекарва една година в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, което окончателно определя бъдещата му професионална насока. Като изключим първите 2–3 години след завършване на висшето филологическо образование, през време на които е редактор в едно издателство, цялата трудова кариера на учения е свързана с Философския факултет на Карловия университет в Прага (филологията в чешките университети е съставна част на философските факултети). Постъпва на университетска преподавателска работа през 1953 г., веднага след като е защитил докторат по философия (върху езиковедска проблематика). Назначен като преподавател по български език, С. Хержман приема много сериозно задълженията си и след две години издава един отличен учебник — „Svičebnice bulharštiny“ (Прага, 1955). Освен дарбата да усвоява езици у него е заложена прекомерна любов към работата със студентите — при него преподаването е едно истинско себераздаване. Часовете му се посещават с интерес, защото освен практическите умения е налице и завидна теоретична подготовка.

Университетската кариера на учения първоначално започва блестящо. Той е забелязан от университетското ръководство и многократно е изпращан като лектор в чуждестранни университети (Китай, България, Югославия,

Италия), където покрай чешки намира начин да запознава студентите си и с български език.

Както ще се види от библиографията, която се прилага в края, Сава Хержман е учен с енциклопедични езиковедски интереси. Той с еднаква вещина пише по исторически и диалектоложки проблеми, познава до тънкости граматиката на съвременните славянски езици и на първо място — българската. Под влияние на пражката традиция той е разширил кръга на интересите си и върху останалите балкански езици. Редовно участва във всички славистични и балканистични конгреси. Запознат отлично с тънкостите на теорията на книжовните езици, той пише приноси трудове върху спецификата на възникването и функционирането на балканските стандартни формации и то в един период, когато за водещите български езиковеди тези въпроси все още не са актуални. Над всичко стои студията му „Počátky spisovné bulharštiny a její poměr k spisovným jazykům na Balkáne“ (Praha 1962).

През 60-те и 70-те години на ХХ в. Сава Хержман беше един от най-подготвените и най-дейните участници в Балканистичния кръжок, ръководен от акад. Б. Хавранек. Участваха още учени от факултета и от институтите на Чешката академия на науките. Сава Хержман беше признат от всички ерудит. Неговите реферати и изказвания предизвикваха оживени дискусии, защото засягаха важни въпроси и предлагаха нетрадиционни обяснения. Наскоро след пристигането ми в Прага като лектор по български език (1972) Сава Хержман ме покани да взема участие с доклад за пограничните западнобългарски диалекти. Запозна ме с Б. Хавранек, после с проф. Ал. Йедличка, с проф. Я. Белич и с редица други известни чешки езиковеди. Спомням си, че на моя доклад Сава Хержман направи дълго и много компетентно изказване.

От казаното дотук може да се добие превратна представа за жизнения път на Сава Хержман като учен и преподавател. За съжаление съдбата му бе подготвила години на изпитание. През 1971 г. той е принуден да напусне лектората в Италия и във връзка с политическите събития от 1968—69 г. да бъде обявен за дисидент и да бъде изваден от преподавателския състав на Факултета. Назначават го като библиотекар. Така времето на този надарен за преподаване и наука човек се запълва с ежедневните задължения на редови служител. Замразено е и цялото му развитие: при очевидните му научни приноси той дори не е хабилитиран.

Преди да завърша, ще кажа нещо по-лично. От пражките езиковеди, сред които работих през периода 1972—77 г., научих много. Тук му е мястото да споделя, че сред най-добрите ми учители беше Сава Хержман. С широката си осведоменост той беше щедър не само като консултант. Пред мене той открехваше вратите на интересни нови теми. Не без негова помощ стигнах и до специализацията по социолингвистика. По-важното е друго:

не съм бил само аз привилегирован да се ползвам от щедростта на този човек. Всички български колеги от моето поколение, пък и от по-младите, могат да разкажат подобни случаи от онова време, когато връзките ни с тогавашна Чехословакия бяха по-оживени.

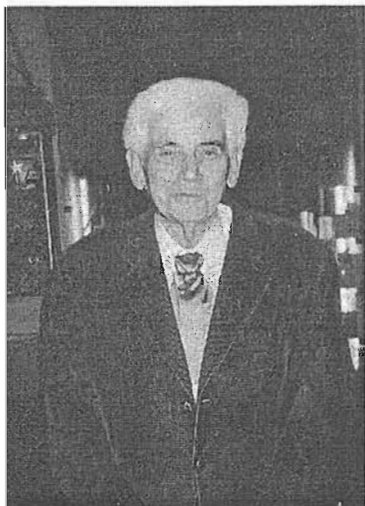
Честит юбилей, приятелю!

Избрана библиография

1. Cvičebnice bulharštiny, Praha 1955.
2. K balkánským syntaktickým konvergencím. – Slavica Pragensia, 1, 1959.
3. Počátky spisovné bulharštiny a její poměr k spisovným jazykům na Balkáně. – In: Čs. Přednášky pro V. mezinárodní sjezd slavistů v Sofii. Praha, 1962.
4. K vývoji spisovné bulharštiny a rumunštiny v XIX století. – Slavica Pragensia, 4, 1962.
5. Analogie a rozdíly ve vývoji spisovné bulharštiny, češtiny a slovenštiny. – In: Československo-bulharské vztahy v zrcadle staletí, Praha, 1963.
6. Teorie spisovného jazyka na Balkáně v 19. století. – Slavica Pragensia, 6, 1964.
7. Hranice příbuzných dialektů a nářečních skupin. – Slavica Pragensia, 8, 1966.
8. The Definable Boundaries of a Linguistic Pattern for the Balkans. – In: Actes du I Congrès International des Etudes balkaniques et sud-est-européennes, Sofia, 1968.
9. Proces stabilizace spisovných jazyků na Balkáně. – In: Čs. přednášky pro VI. mezinárodní sjezd slavistů v Praze, Praha, 1968.
10. Sémantica modálních temporálních a vidových tvarů slovesa v balkánských jazycích. – Studia balkanica, Brno, 1970.
11. Semantyczne analogie w systemach morfologicznych czasownika w językach słowiańskich. – Prace Filologiczne, 29, Warszawa, 1979.
12. Konstrukt mezijazykové komunikace a jeho realizace v balkánských jazycích. – Studia balkanica bohemo-slovaca, Brno, 1987.
13. A. Teodorov-Balan na univerzitě v Praze (s T. Syllabou). Praha, 1987.
14. Od etnicity k národu a národnímu jazyku. – Přípravné materiály k Sborníku etnických procesů, sv. 3, Praha, 1989.
15. Učebnice bulharštiny pro veřejnost. Brno, 1990.

Михаил Виденов

Имре Тот на 75 години

Един от най-големите слависти и българисти в Унгария проф. д.ф.н. Имре Х. Тот навършва 75 години през 2007 г. Той е учен, чието име е трайно свързано с България и българската наука. От 2001 година е почетен доктор на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и чуждестранен член на БАН.

Приносите му за развитието на унгарската, както и на световната славистика, са големи. Световната славистична общност го познава като русист, българист, палеославист с изключителни професионални качества, с широки филологически и научни интереси, със солидни изследователски постижения.

Имре Х. Тот е роден на 21.04.1932 г. в гр. Карцаг, Унгария. Завършва Руска филология в Сегедския университет през 1954 година. Преподава руски език от 1954 до 1959 г. в Ясберен, а от 1959 до 1961 г. — във Висшия учителски институт в същия град. През 1961 година постъпва като асистент в Сегедския университет и цялата му научна и преподавателска кариера, която е много плодотворна, е свързана с този университет. През 1983 година е избран за доцент, а през 1986 година за професор. Неговият професионален и научен път е трайно свързан с палеославистиката, а по-късно и с българистиката. През 1964 г. защитава университетска дисертация на тема „Палеография и език на музейното евангелие“, през 1967 г. защитава кандидатска дисертация „Склонение на съществителните имена в Псковските летописи“. Големият му докторат е на тема „Руската редакция на старобългарския език от края на IX — началото на XII век“ (1985). Член е и на Унгарската академия на науките. Води университетски курсове по старобългарски език, история на руския език, история на българския език, сравнителна граматика на славянските езици, история на езикознанието и др. Сред спецкурсозете, които чете, важно място заемат тези за живота и дейността на св. Кирил и св. Методий, Златния век на старобългарската литература и др.

Научните трудове на проф. Имре Тот разработват основни въпроси, свързани с руската редакция на старобългарския език в края на IX — началото на XII в., с дейността на Кирил и Методий и следите на тяхното дело в Унгария, старобългарския език, историята на руския и на българския език,

южнославянски и източнославянски среднобългарски ръкописи, славянските заемки по отношение на българските. В докторския си труд „Руската редакция на старобългарския език от края на IX — началото на XII век., (1985) проф. Имре Тот утвърждава идеята за съществуването на норма в русификацията на проникналите в Русия старобългарски паметници през IX — началото на XII век. Чрез данни от десет жанрово различни ръкописа, след детайлно проучване на техни фонетични и морфологични особености, той защитава тезата, че езикът остава старобългарски, с наличие на русизми. Говори за две фази в развитието на процеса на поява на русизмите в текстовете. Спорадичното въвеждане на русизми проф. Имре Тот определя като създаване на руски извод. Последователното натрупване на русизми води до появата на руска редакция и представлява втората фаза. Рефлексите на групите *tʏrt *tʏrt *tʏlt *tʏlt дават възможност да се определи дали има руски извод, или руска редакция: ръкописите, които отразяват старобългарски рефлексии, имат руски извод, а които отразяват руски рефлексии — руска редакция. Според него текстовете с ъ са дело предимно на преписвачи от Източна или Северна България, а с ъ — и от Източна, и от Западна България.

Несъмнено проф. Имре Тот е най-добрият познавач на делото на светите братя Кирил и Методий в Унгария. Доказателство за това са големият брой публикации на високо научно равнище. Той е автор на първата монография в Унгария, посветена на първоучителите, претърпяла две издания (1981, 1991), като второто е допълнено и преработено. Тези две издания са преведени и на български език (1981, 2002). Книгата е богата на научноизследователска и историческа фактология. Проф. Тот издига тезата, че делото на св. Кирил и св. Методий има голямо общественоисторическо значение и по отношение на Християнската църква, защото благодарение на дейността им се укрепват връзките между Византия и Рим и така се отлага във времето разколът в християнска Европа. Няколко публикации са посветени и на философските схващания на Кирил, които според проф. Тот предпоставят филологическите му възгледи за създаването на славянската азбука. Обект на изследване е и Методиевата философска доктрина. Трудовете му за св. Кирил и св. Методий осветляват редица факти и явления, свързани със светите братя и техните ученици. Затова те са ценни не само с езиковедския си, но и с историкогеографския и културноисторическия си принос. Израз на признание за впечатляващата му научна дейност, свързана с Кирил и Методий, е сборникът, който колегите и приятелите му посветиха на 70-годишния му юбилей през 2002 г., озаглавявайки го *Ciril és Metód példáját követve...* (Следвайки примера на Кирил и Методий ...).

Не по-малко значение за науката имат и големите му научни трудове, свързани с проучването на Псковските летописи, Бичковския псалтир, Савината книга. Изключително ценно за изследователите на историята на бъл-

гарския език е научното описание, което проф. Имре Тот прави на Кюстендилския палимпсест — състоящ се от девет листа български паметник от XII в. (2001).

Като всеки голям учен проф. Тот не се ограничава в тясно профилирана област на изследвания. Сред неговите многостранни интереси към проблемите на езикознанието са и немалкото публикации, посветени на междуезиковите и междукултурните връзки. За нас българите, са изключително важни изследванията върху славянските заемки в унгарския език с оглед на определянето на тези, които са с български произход.

Проф. Тот е не само авторитетен учен, но и всеотдаен преподавател. Той е ръководител на много дипломанти, аспиранти, а сега и на докторанти. Във връзка с преподавателската си дейност е написал (или е участвал в колектив при написването) учебници и учебни помагала. В тях намират място резултатите от неговите научни изследвания, затова те не са само помагала за студенти, а са и авторски трудове.

Създаването на школа е мечтата на всеки учен. Можем спокойно да кажем, че тази мечта е сбъдната за проф. д.ф.н. Тот, защото негови ученици са поели по научния път на своя учител и сега мнозина от тях са утвърдени палеослависти и българисти. Благодарение на проф. Имре Тот в Сегедския университет е създадена авторитетна палеославистична школа.

Проф. Тот е редактор на изданията на Славянския институт в Сегедския университет, главен редактор и ръководител е на проекта за описанието на славянските ръкописи в Унгария. Под негово ръководство славистите от Сегедския университет подготвят и публикуват издания на важни за старобългаристиката съчинения, а също и на учебно помагало по старобългарски език за унгарските студенти слависти (2005).

Под негово научно ръководство е подготвен и издаден „Речник-индекс на старобългарския език от XI — XII век“, който е високо оценен от специалистите (материалът е от 11 ръкописа руска редакция на старобългарския език). Проучват се среднобългарският език и историята на българския език. Изследват се унгаро-българските връзки. Изучават се проблемите на контрастивната граматика на унгарския и българския език. Проучването на старобългарската литература се провежда с оглед на нейната тясна връзка със староруската. Като редактор проф. Тот има неоспорима заслуга за каталогизиране и описване на славянските ръкописи, запазени на територията на Унгария. Издирването, описанието и издаването на славянските ръкописи в Унгария е ценен принос към световната славистика.

Благодарение на активната дейност на проф. д.ф.н. Имре Тот в Сегедския университет от 1980/81 година е открит лекторат по български език, а от 1993/94 има специалност „Българска филология“. Днес българистиката е сред основните специалности в Славянския институт на Сегедския уни-

верситет. Под негово ръководство в Катедрата (днес Славянски институт) са проведени и продължават да се провеждат българистични изследвания.

Под ръководството на проф. д.ф.н. Имре Тот в Сегедския университет са организирани поредици от научни конференции и научни срещи, посветени на българистиката в Унгария. Издаден е сборник *Сегедска българистика* (1994); в който са включени научни изследвания не само от слависти, но и от представители на други научни дисциплини, съпричастни на българистичната наука. Предстоят и следващи сборници.

Юбилеят на проф. д.ф.н. Имре Х. Тот е приятен повод не само да припомним заслугите му към науката и към българистиката, но и възможност неговите колеги и познати, които ценим научните му постижения, високия му професионализъм, прецизността и ерудицията му, да го поздравим най-сърдечно и да му пожелаем здраве, творчески плам и дълголетие.

Избрана библиография

1. Музейное евангелие (Евангелие № 104 фонда 256). Государственной библиотеки им. В. И. Ленина. — *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, XI. Budapest, 1965, 195—270.
2. Pszkovi krónikák főnévragozási rendszere. Szeged, 1966, V. + 426. (Kandidátusi disszertáció).
3. Бычковская псалтырь XI в. — *Acta Universitatis Szegediensis Dissertationes Slavicae*. Szeged, 1972, VIII, 71—96 + 16 l. melléklet.
4. Bevezetés a szláv nyelvtudományba (учебное пособие). Budapest, 1973, 121 p.; 1977, 154 p.; 1980, 1982, 1991, 1995, 205 p.; 1996, 213 p.
5. Един езиков паметник в Софийската Народна Библиотека „Кирил и Методий“. — *Език и литература*, 1973, № 3, 22—36.
6. Житие Кондрата. — *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, XXI, 3—4. Budapest, 1975, 237—275.
7. Bevezetés a russzisztikába. Budapest 1976, p. 216; 1982; 1988, 223 p. (Társszerző: Bihari J.).
8. Листок Викторова. — *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, XXIII, 1—2. Budapest, 1977, 1—27.
9. К изучению одноерových памятников XI в. — *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, XXIV, 3—4. Budapest, 1978, 229—258.
10. Konstantin-Cirill és Metód élete és működése. Gyorsuló Idő. Budapest, 1981, 126 p.
11. Константин-Кирил и Методий. Превод от унгарски: М. Бур-Марковска. София 1981, 152 с.
12. Русская часть Саввиной книги. — *Acta Universitatis Szegediensis Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica*, XV. Szeged, 1982, 193—245.
13. Константин-Кирилл — ученый. — *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*. Budapest, 1983, 29. fasc. 1—4. 3—31.

14. Болгарское четвероевангелие в Будапеште. — *Paleobulgarica*, 7, 1983, № 2, 3—13.
15. К изучению возникновения русской редакции древнеболгарского языка. *Hungaro-Slavica*, 9. — In: *Internationaler Slavistenkongress. Kiev, 6—13. September. Budapest, 1983*, 103—116.
16. Исторические предпосылки возникновения и распространения древнеболгарской письменности на Руси. — *Acta Universitatis Szegediensis Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica*, XVI. Szeged, 1984, 149—199.
17. Славяно-български заемки в унгарския език. — *Съпоставително езикознание*, 9, 1984, 28—36.
18. Az óbolgár nyelv óorosz redakciója a 11. század végén, 12. század elején. *Doktori értekezés. Budapest, 1985*, 334 + 69. (Akadémiai doktori értekezés).
19. Русская редакция древнеболгарского языка в конце XI — начале XII вв. С., 1985, 358 с. Изд. Болгарской Академии Наук.
20. Малоизвестный латинский источник о деятельности Мефодия в Венгрии в начале XI века. — В: *Кирило-Методиевски студии*, 3, 1986, 48—54.
21. К изучению языка 1-ого Жития Наума. — *Acta Universitatis Szegediensis Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica*, XVIII—XIX. Szeged 1987, 107—143.
22. Малоизвестная Сентябрская минея из собрания ГИМ. — *Acta Universitatis Szegediensis Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica*, XVIII—XIX. Szeged, 1987, 145—160 (1). (Folyóiratcikk)
23. Малоизвестный фрагмент служебной минеи на месяц октябрь. — *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest, 1987*, 33. Fasc.1—4. 11—35.
24. Konstantin-Cirill – a tudós. 1988. *Filológiai Közöny* 34/1–2, 1–24.
25. Konstantin-Cirill és Metód élete és működése. 2, bővített kiadás (Bevezetés a szláv kultúrtörténetbe). Szeged, 1991, 177 p. JATE Kiadó.
26. Фрагмент служебной минеи за месяц март. — *Acta Universitatis Szegediensis Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica*, XXII. Szeged, 1991, 147—176.
27. Sázava – Visegrád – Kijev. *Magyarok és szlávok. Szerk. Fejér Ádám, H. Tóth Imre, Bognár Ferenc, Bibok Károly. Szeged, 1993*, 2–16.
28. Образование сложного будущего 1-го в русском народно-разговорном языке XVII начала XVIII вв. — *Acta Universitatis Szegediensis Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica*, XXIII. Szeged, 1994, 171—194.
29. К вопросу о кирилло-мефодиевской традиции в Венгрии. — *Paleobulgarica*, 18, 1994, № 3, 3—10.
30. A nyelvudomány története a XX. sz. elejéig. Szombathely, 1996, 211 p. Szavaria University Press.
31. The significance of Freising manuscripts (FM) for Slavic Studies in Hungary. — In: *Zbornik Brižinski spomenki. Ljubljana, 1996*, 443—448.
32. A magyar–szláv együttélés kérdései a Kárpát-medencében. — In: *Nyelvi tudat, identitástudat, nyelvhasználat. Bibliotheca Slavica Savariensis III. Szerk. Gadányi Károly, Bokor József, Guttman Miklós. Szombathely, 213–218.*
33. Словарь-индекс русской редакции древнеболгарского языка конца XI — начала XII века. Источники. Приложение. Сегед, 1997, 73 с.
34. Statika, dinamika, nyelvtörténet. Nyíri Antal kilencvenéves. Szerk. Büky László. 1997. Szeged, 1997, 163–172. JATE press.

35. Древнерусский писец Захария и его Слово о пользе чтения Псалтыри. — In: *Słowianie Wschodni*. Wydawnictwo Bohdan Grell i córka s.c. Między językiem i kulturą. Pod redakcją A. Bolek, A. Fałowskiego, B. Zinkiewicz-Tomanek. Kraków, 1997, 207–216.
36. Византийское миссионерство и христианская терминология венгерского языка. — *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*. Budapest, 1997, 42, 325–338.
37. *Ukrán nyelvtörténeti szöveggyűjtemény*. Szeged, 1998. (Társszerző: Kocsis Mihály).
38. A Dobrilo-evangélium jelentősége az ukrán nyelvtörténet számára. *Hungaro-Ruthenica*. Szerk. Kocsis M. Szeged, 1998, 155–162.
39. Сочетания РъТ+V, РъТ+V, ЛьТ+V в современных псковских говорах. VI. *Nemzetközi Szlavisztikai Narok. Bibliotheca Croatica Hungariae*. Szerk. Gadányi Károly. Szombathely–Pécs, 1999, 105–115.
40. Rövid összefoglaló szláv nyelvtan. I. rész. Hangtan, alaktan (Főnév, ige). *Szöveggyűjtemény*. Szeged, 1999, 213 p.
41. Orosz évkönyvek. Az államalapítás korának írott forrásai. Szerk. Kristó Gyula. *Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 15*. Szeged, 1999, 344–347.42.
42. К изучению Кюстендильского палимпсеста. — В: *Медиевистика и културна антропология. Сборник в чест на 40-годишната творческа дейност на проф. Донка Петканова*. С., 1998, 422–428.
43. Cirill és Metód tevékenységének nyomai a Kárpát-medencében. — *Vigilia*, 11, 1999, 821–826.
44. Кюстендилски палимпсест (Болгарский памятник конца XII века). *Серед*, 2001, 130 с.
45. Светите братя Константин-Кирил и Методий. С., 2002, 235. с.
46. Cirill-Konstantin és Metód élete és működése (3. átdolgozott és bővített kiadás. Szeged, 2003, 200 p.
47. Будапештское евангелие. Авторы и сотрудники: И. Х. Тот, Г. Л. Балаж, Е. Дограмаджиева, М. Кочиш, Х. Майорош, И. Пожгаи. *Серед*, 2003, 412 + 1 с.
48. A nyelvtudomány története a XX. század elejéig. 2. átdolgozott kiadás. Szeged, 2005, 204 p.
49. H. Tóth I., L. G. Balázs, I. Pozsgai. Segédkönyv a bolgár nyelv történetének tanulmányozásához. I. Óbolgár (ószláv) korszak. Szerk. H. Tóth Imre. Szeged, 2006, 192 p.

Савелина Банова

Чарлз Грибъл на 70 години

Тази година с уважение отбелязваме юбилея на заслужилия радетел на българистиката, специалист по история и компаративна граматика, дългогодишен деятел на Асоциацията за българистика на САЩ, проф. д-р Чарлз Грибъл.

Той е роден през 1936 г. в Лансинг, Мичигън. Завършва славистика с магистърска дисертация в Университета в Мичигън през 1957 г. Вниманието му е привлечено от руския език, а по-късно — от южнославянските езици. Чарлз Грибъл е завладян от сложната съдба на славянските преводни паметници през Средновековието. Съсредоточавайки интересите си в областта

на историята на старобългарския и на староруския книжовен език, той започва работа върху дисертационен труд в Харвардския университет под ръководството на проф. Хорас Лънт. Темата на изследването е езиковият анализ на Виголексинския сборник — руски (галицко-волински) паметник от XII в., в който се съдържат житията на Нифонт Констанцки и Теодор Студит, възхождащи към старобългарски архетипи. В процеса на подготовка на своя труд Ч. Грибъл специализира в Московския университет през 1960—1961 г., където има възможност да се запознае както със сбирките от ръкописи, редки и ценни книги, така и с работата на руските медиевисти.

Принос представляват неговите статии върху езиковите особености на Житието на Нифонт Констанцки, в които разкрива неизследвани страни от историята на превода и неговото разпространение в руски преписи („Origins of the Slavic Short Version of the Life of Nifont“, 1974; „Relations Between the *Zhitie Nifonta* in Hilandar Manuscript Num. 472 and in Other Manuscripts“, 1995). В друга група изследвания той анализира някои особености, свързани с мястото на клитиките в старобългарския синтаксис („On Clitics in Old Bulgarian and Old Russian“, 1988; „Some Methodological Observations on the Question of Clitic Order in Old Bulgarian“, 1989). Не остават встрани от вниманието му въпроси на фонетиката и ортографията, напр. свързани с ятовата гласна и с еровите гласни („On the Change of *jat*' to *E* after *Jot*“, 1987; „Omission of the *jer* Vowels in Early East Slavic Manuscripts“, 1989 и др.). В своите изследвания Ч. Грибъл отстоява научната истина за произхода на старобългарския език и подчертава приоритетното значение на старо-

българските паметници за славянските култури. Той освен това е автор на редица статии за българския език и за писмената традиция в енциклопедии и справочни издания. В този кратък очерк не е възможно да се изброят всички книги, на които той е съставител, както и многобройните му рецензии и бележки за новоизлезли книги.

Заниманията на Ч. Грибъл с историографията на българистиката датират от края на 70-те и началото на 80-те години, когато той публикува два обзора за проучванията в областта на лингвистиката и за изучаването на български език в САЩ („The Study of the Bulgarian Language and Bulgarian Linguistics in the United States of America“, 1981; „Bulgarian Linguistics and the Study of the Bulgarian Language in the United States“, 1982). От дълги години член на Асоциацията за българистични проучвания, която обединява историци, филолози, етнографи и фолклористи, ученият я оглавява през 2001—2003 г. Тази организация играе първостепенна роля в поощряването и популяризирането на заниманията с българистика сред специалистите по обществени и хуманитарни науки в САЩ. Състоялата се през ноември 2003 г. поредна американско-българска конференция в Университета на щата Охайо, гр. Кълъмбъс, която бе отлично организирана под негово ръководство, показва обновеното развитие на проблематиката в началото на XXI в., обогатена с нови теми и методи на изследване.

Ч. Грибъл е дългогодишен преподавател по славянски езици (в това число и български) в няколко водещи университета на САЩ. Най-продължително той преподава в Университета на щата Охайо, гр. Кълъмбъс, където е асоцииран професор (1975—89) и професор (от 1989 г. досега). Избран е за ръководител на Катедрата по славянски езици и литератури (1990—1996). Обучава в магистърска и в докторска степен няколко поколения американски слависти, някои от които видни учени днес. С негова помощ и под негово научно ръководство в Университета на щата Охайо продължават своето усъвършенстване в палеославистиката и млади български изследователи, които днес работят в престижни американски висши учебни заведения и центрове. Той е сред инициаторите на научни проекти, свързани с Центъра за средновековни славянски проучвания („Хилендарска стая“) към Университета, в които взимат участие български специалисти.

Едни от най-плодотворните резултати от усилията на Ч. Грибъл за разширяване на изучаването на славистиката и по-специално на дисциплините, свързани с българистиката, е неговата съставителска, издателска и редакторска дейност. В продължение на повече тридесет и пет години той осъществява и подкрепя изданието и разпространението на учебници, на изследователска литература и на периодика в областта на славянските езици и литератури чрез издателството „Славика“, основано от него през 1966 г. Издателството публикува над 250 книги и повече от 60 броя на четири

списания в областта на славянските литератури, езици, фолклор, библиография, история и култура. Член е на редакционната колегия на сп. „Старобългаристика“ (Palaeobulgarica) (издание на Кирилometодиевския научен център при БАН). Автор е на няколко учебника и помагала за изучаване на български език (в съавторство с Любомира Грибъл, претърпели 14 издания), както и на няколко методически анализа на изучаването на южнославянските езици в сравнителен план. Тези учебници и учебни пособия не само са използвани при преподаването, но се превръщат в класически образци, оценени като най-изчерпателни по съдържание и най-добре структурирани за целите на чуждоезиковото обучение на англоговорещи студенти. Ч. Грибъл е лауреат на специалната награда за принос в изучаването на славянските и източноевропейските езици на Американската асоциация на преподавателите в тази област (1992). Израз на признателността на неговите американски и чуждестранни колеги е юбилейният сборник в чест на неговата 70-годишнина „Studia Caroliensia: Papers in Linguistics and Folklore in Honor of Charles E. Gribble.“ (Ed. Robert A. Rothstein, Ernest Scatton, and Charles E. Townsend. Slavica: Bloomington, Indiana, 2006).

В знак на благодарност за изключителните заслуги на проф. Ч. Грибъл към българистиката в чужбина са отличията, с които го е удостоила българската страна: медал „1300 години България“ (1985), юбилеен медал 1100 години от смъртта на Методий (1986), медал на СУ „Св. Климент Охридски“ със синя лента (1988), почетна грамота „За заслуги към българистиката“ (2003) и почетен знак на БАН „Марин Дринов“ (2006). С цялостната си дейност проф. Чарлз Грибъл допринася извънредно много за засилване присъствието на България в научния и културния живот на САЩ. Нека по повод на неговия юбилей му поднесем нашето искрено признание и му пожелаем дълги години ползотворна дейност.

Избрана библиография:

1. Slavic *byкъ 'bull'. — *Linguistics*, № 113, 1973, 53—61.
2. Origins of the Slavic Short Version of the Life of Nifont. — *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics*, 17, 1974, 9—19;
3. Bulgarian Linguistics and the Study of the Bulgarian Language in the United States. — In: *Culture and History of the Bulgarian People Their Bulgarian and American Parallels*. Ed. W. W. Kolar. Pittsburgh, PA, 1982, 181—186;
4. The Study of the Bulgarian Language and Linguistics in the United States of America. — В: *I Междунар. конгр. по българистика. София, 1981. Докл. Съвр. история и съвр. състояние на българистиката*, С., 1982, 231—241;
5. *Elementary Bulgarian 1 Manual for Undivdualized Studies Learned Packet Manual*. Columbus, 1984. (coaut. L. Parpulova-Gribble);

6. Elementary Bulgarian 1 Manual for Individualized Studies Instructor's Manual. Columbus, 1984. (coauth. L. Parpulova-Gribble);
7. Elementary Bulgarian 2 Manual for Undividualized Studies Learned Packet Manual. Columbus, 1985. (coauth. L. Parpulova-Gribble);
8. Elementary Bulgarian 2 Manual for Individualized Studies Instructor's Manual. Columbus, 1985. (coauth. L. Parpulova-Gribble); Intermediate Bulgarian 1 Manual for Individualized Studies Learned Packet Manual. Columbus, 1985. (coauth. L. Parpulova-Gribble);
9. Intermediate Bulgarian 1 Manual for Individualized Studies Instructor's Manual. Columbus, 1985. (coauth. L. Parpulova-Gribble); Advanced Bulgarian 1 Manual for Undividualized Studies Learned Packet Manual. Columbus, 1987. (coauth. L. Parpulova-Gribble);
10. Reading Bulgarian Through Russian, Columbus, Ohio, 1987;
11. Advanced Bulgarian 1 Manual for Individualized Studies Instructor's Manual. Columbus, 1987. (coauth. L. Parpulova-Gribble);
12. Advanced Bulgarian 2 Manual for Undividualized Studies Learned Packet Manual. Columbus, 1987. (coauth. L. Parpulova-Gribble);
13. Advanced Bulgarian 2 Manual for Individualized Studies Instructor's Manual. Columbus, 1987. (coauth. L. Parpulova-Gribble);
14. On Clitics in Old Bulgarian and Old Russian. — In: *American Contributions to the Xth Intern. Congr. of Slavists*. Columbus, Ohio, 1988, 191—198;
15. Omission of the *Jer* Vowels in Early East Slavic Manuscripts. — *Russian Linguistics*, 13, 1989, 1—14;
16. Earliest Slavic Attestations of the Custom of *Rusalii*. — *Palaeobulgarica*, 1989, № 2, 41—46;
17. Some Methodological Observations on the Question of Clitic Order in Old Bulgarian. — В: *II Международ. конгр. по българистика. София, 1986. Докл.* 21. С., 1989, 87—92;
18. Reading Bulgarian 1 An Advanced Course Manual for Individualized Studies Student's Manual. Columbus, 1990. (coauth. L. Parpulova-Gribble);
19. Reading Bulgarian 1 An Advanced Course Manual for Individualized Studies Instructor's Manual, Columbus, 1990. (coauth. L. Parpulova-Gribble);
20. Reading Bulgarian 2 An Advanced Course Manual for Individualized Studies Student's Manual. Columbus, 1992. (coauth. L. Parpulova-Gribble);
21. Reading Bulgarian 2 An Advanced Course Manual for Individualized Studies Instructor's Manual. Columbus, 1992. (coauth. L. Parpulova-Gribble);
22. Relationship Between the *Zhitie Nifonta* in Hilandar Manuscript Number 472 and in Other Manuscripts. — In: *Studies of Medieval South Slavic Manuscripts*. Belgrade, 1995, 121—125.

ОТЗИВИ

*Гръцко издание на „Житие и страдания грешного Софрония“**

(Σωφρόνιου Επισκόπου Βράτσας. Η ζωή και τα παθήματα. Μετάφραση - Σχόλια Αντώνιος-Αιμίλιος Ταχιάος. University Studio Press. Εκδόσεις Επιστημονικών Βιβλίων και Περιοδικών. Θεσσαλονίκη, 2002)

Проф. Антониос-Емилиос Тахиаос от Солун е не само един от най-видните слависти на нашето време, но и с особени заслуги за интереса на гръцката наука конкретно към българистиката. Специализациите му в най-големите френски, руски и други славистични центрове, работата му като ръководител на важни национални и международни славистични организации — като Славянската секция и Института по балканистика в Солун, Гръцкия национален комитет на славистите, Научния културен център „Св.св. Кирил и Методий“ в Солун, като член и основател на Международния център за съвременни и източноевропейски науки в Оксфорд, като член-основател на Международната асоциация за изучаване и разпространение на славянската култура в Източен Берлин, като член на Международния комитет на славистите, като член на комисията на Международния библейски комитет на славистите, като сътрудник към Dumbarton Oaks — Центъра по византология на Харвардския университет — нека спра дотук, невъзможно е да се изброят всички подобни ангажименти на проф. Тахиаос — го представят наистина като една от най-видните фигури на световната славистика. Нека добавя само, че той е почетен член на Асоциацията на филолозите българисти в България, а през 1989 г. бе избран и за чуждестранен член на БАН. Като гост-професор в Йелския университет, в Калифорнийския университет в Лос Анжелис, в Държавния университет в Аризона, в Славистичния институт към Виенския университет, в Ягелонския университет в Краков, в Нюйоркския и други големи световни университети, чрез участието си в

Редакцията на информационния бюлетин „Българистика“ поднася поздравленията си по случай 75-годишнината на проф. А.-Е. Тахиаос, чуждестранен член на БАН.

многобройни национални, регионални и световни славистични научни форуми проф. Тахиаос оставя винаги ярката следа на своето значимо научно присъствие. Като посланик в Гърция имах приятната възможност да присъствам на избирането на проф. Тахиаос за член-кореспондент на Атинската академия на науките и да се убедя лично в изключително високата оценка на гръцката научна общественост за неговата личност и академично дело.

В научната славистична биография на проф. Тахиаос немалък дял се пада на проблематика, свързана с историята на българската култура. Няма да изброявам всичките му изследвания в тази област, достатъчно е да припомня най-важните за: Българската патриаршия в Търново, „Славянобългарска история“ на Паисий Хилендарски, Климент Охридски, Христофор Жефарович, Цанко Лавренов, Димитър Кантакузин, Кирил и Методий, Охридската патриаршия, Константин Костенечки, цар Иван-Александър, българо-гръцките връзки през епохата на Просвещението, славянските ръкописи на Света гора, църковната борба, академик Петър Динев, култа към св. Константин в България и много други.

Неотдавна големият гръцки медиевист преведе и издаде научно един от шедьоврите на възрожденската ни литература — автобиографията на Софроний Врачански „Житие и страдания грешнаго Софрония“. За основа на изданието си проф. Тахиаос е използвал луксозното издание на „Български писател“ от 1966 г. с дърворезбените графики на Иван Кожухаров. Подобно на голяма част от българските издания на Софрониевата творба текстът е разделен на отделни части с допълнително поставени заглавия: „Детски години“, „Свещеник в Котел“, „Свещеник в Карнобат“, „Епископ във Враца“, „Във Видин“, „Във Влашко“. Малко е да се каже за превода, че е точен; това е лесно постижимо от всеки, който знае двата езика добре. По-важно е да се отбележи, че той е верен на живия разговорен стил на Софроний, запазил е характера на беседа, на искрена изповед пред близки хора, без видими претенции за „литературност“, благодарение на което неслучайно си е спечелил славата на най-литературния текст от времето на началото на нашето Възраждане до появата на Каравеловата белетристика и на несъмнено един от най-добрите образци на българската възрожденска художествена проза. Езикът на преводача е богат и пластичен, предаващ адекватно и изобразителната, и психологическата пластика на Софрониевия текст. Възхищението ни от преводаческото майсторство на проф. Тахиаос се успоредява в същото време и с констатирането на факта, че неговият избор на чисто научна кариера очевидно е лишил българската класическа литература от един блестящ преводач на гръцки, от какъвто нашите литературни отношения изпитват толкова голяма нужда. С едно-две изключения в Гърция няма висококвалифицирани преводачи от български и това е една от причините нашата литература там да е почти непозната. Това прави

инициативата на проф. Тахиаос още по-значима — чрез нея в гръцкия културен ареал навлиза едно силно репрезентативно за епохата на Възраждането произведение, което носи енергиите на най-присъщите на епохата общи балкански културно-исторически модели.

В този смисъл една много ценна част на изданието са бележките на проф. Тахиаос към Софрониевия текст. Вероятно ръководен именно от факта, че ние на Балканите знаем много за света и почти нищо за себе си (с неизбежното уточнение, което вече години наред не преставам да правя на научни и всякакви други форуми и на различни научни и обществено-политически равнища както в Гърция, така и извън нея — че Балканите знаят за Гърция стократно повече, отколкото тя за съседите си), проф. Тахиаос намира за необходимо да обясни в бележките както онези факти и обстоятелства във връзка с текста, които за гръцкия читател ще бъдат в една или друга степен непознати, така и онези, които изненадващо ще му се сторят почти подозрително сходни с тези в собствената му културно-историческа ситуация. Защото идентичната историческа съдба в продължение на много векове — от византийското Средновековие до края на турското владичество — са формирали уникална близост в обществено-политическо, цивилизационно, народопсихологическо, манталитетно и дори битово отношение. Бележките предоставят кратка, но съществена и точна информация за лица, селища, събития и факти, понятия и думи от различен смислов и стилистичен порядък на турски, гръцки, черковнославянски и др. езици, които биха затруднили в една или друга степен съвременния читател, особено неспециалиста, което несъмнено разширява комуникативността на изданието.

Специално трябва да се отбележи кратката студия на проф. Тахиаос „Автобиографичният труд на Софроний“, в която ученият характеризира синтетично, но ясно и много компетентно личността на видния български възрожденец и неговото дело, засягайки основните параметри на научния интерес към знаменитата автобиографична творба. След като отбелязва правилно, че „С „Историята“ на Паисий и с писателското дело на Софроний българският език влиза в нова епоха“, проф. Тахиаос ситуира „Житие и страдания грешнаго Софрония“ в контекста на южнославянската автобиография през XVIII в., сред автобиографичните трудове на Партений Павлович, Доситей Обрадович и Паисий Величковски, като по въпроса за евентуално влияние върху написването на „Житието“ от страна на автобиографията на Обрадович е по-склонен да не приеме такава теза. „Автобиографията на Софроний — пише той — е изцяло независим, оригинален труд и неповторимо своеобразен текст... Този текст на Софроний тръгва от чувството на една свръхдълбока човешка болка, от нуждата, която е изпитал да разкаже мъченията и страданията, които е претеглил през живота си, всичките трагични агонии и трудности, страхът от внезапната смърт,

споменът за което е достатъчен, за да скове душата му в ужас.“ (Тъй като съм се занимавал с този въпрос в една моя ранна студия за възрожденската автобиография, бих добавил към обяснението на автора и още един подтик за написването на тази творба. Това е необходимостта от оправдание. Оправдание първо пред висшия духовен кръг около влашкия митрополит Доситей, пред чиито членове на емигрирания епископ явно неведнъж се е налагало да обяснява защо по недопустим от административните и духовните канони начин е напуснал своето паство и е избягал оттатък Дунав; и второ — оправдание и пред историята, защото Софроний много ясно е съзнавал, че е личност, от която историята един ден ще се интересува. Всичко това въпрочем и самият той обяснява ясно и недвусмислено в заключителните пасажии на знаменитата си творба.) Като приемам аргументацията на автора на изданието, че „нереволуционността“ на изразената в текста позиция на Софроний (в съпоставка с тази на Паисий) е израз в най-голяма степен на неговия характер, на личната му и книжовна нагласа, бих искал отново да добавя, че тя също така е и наложена с оглед специфичния му житейски статус. За разлика от Паисий, сравнително независим както отначало зад дебелия манастирски стени, така и после при контактите си с внимателно подбирани хора, с които се среща и на които предлага за преписване своя взривоопасен текст, Софроний и като свещеник и учител в Котел, и като търговец, и като врачански владика, и като временен епископ във Видин при страшния Пазвантоглу, и накрая като емигрант и най-виден представител на българите пред патриаршеските влашки духовни, и особено пред руските военно-административни власти в Букурещ, общува с хора от различни съсловия, най-често социално или политически особено силни, а това му налага и определен начин както на поведение, така и на мислене. (В този смисъл интересни провокации пред изследователя носи необичайната „Книга за Софроний“ на Вера Мутафчиева, която ни предлага един много различен от общоприетия, но в никакъв случай не лесно пренебрежим опит за разбиране на личността на многоликия, малко а ла Раковски, и неподдаващ се лесно на еднопосочно тълкуване образ на оставащия все още в ред отношения енигматичен неуморим и винаги побеждаващ обстоятелствата даскал-поп-калугер-търговец-епископ-политически заговорник-върховен представител на българите Стойко-Серафим-Софроний...)

Разбира се, не можем да не се съгласим с точната преценка на проф. Тахиаос, че независимо от широката историческа рамка на „Житие и страдания грешного Софрония“, значимостта на тази творба се измерва не с това ѝ качество (то е приоритет на Паисиевата творба), а с литературните си достойнства, с качествата си на дълбоко проникновена човешка изповед, с оригиналния си стил и с живия си разговорен език — все качества, които определят епохалната ѝ значимост.

В заключение искам да подчертая отново завидното умение на проф. Тахиаос да коментира проблематиката на темата за Софроний и неговата забележителна творба в повечето от най-важните ѝ аспекти кратко, точно и научно-компетентно, с много добро познаване на съответната библиография (по-важната част от нея, с някои липси, е събрана накрая на книгата) и на различните становища в науката по един или друг въпрос, без да се страхува почти винаги да изразява и своето мнение. Над всичко това обаче (защото то би могло и само да започне и да завърши като едно от останалите многоценни изследвания на видния гръцки славист) стои значимостта на културния му подвиг — да въведе, както стана дума и в началото, в културния гръцки ареал един от шедьоврите на българската възрожденска литература, при това особено репрезентативен за общите балкански културно-исторически модели и поради това спомагащ за активизиране на най-важните и необходими цивилизационни и психологически рефлексии на близост между балканските култури.

Кирил Топалов

Филологически изследвания в чест на Климентина Иванова за нейната 65-годишнина

Книга 33—34 на поредицата „Старобългарска литература“ (2005) е посветена на 65-годишнината на проф. Климентина Иванова. Това е един впечатляващ по обем и съдържание сборник, в който са намерили място 39 статии от областта на медиевистиката на учени от България, Сърбия, Русия, Австрия, Гърция, Италия, Швеция. В началото е поместена обширна библиография на публикациите на проф. Иванова, а в края на тома — излезлите в България трудове по старобългарска литература и култура през 1999—2000 г., (съст. Г. Георгиева). Издаването на поредния брой на списание „Старобългарска литература“ е с финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“ при Министерството на образованието и науката, а отпечатването е подпомогнато от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и от проф. Румяна Златанова.

Издирването и обнародването на неизвестни произведения и на нови преписи на старобългарски съчинения заема съществено място в научните интереси на Климентина Иванова. Затова е емблематична уводната статия в сборника на Георги Попов „Богопавление ти поижште Христе славим“ (Старо-

български Канон за Богоявление). В изследването се посочва, че Старобългарският Канон за Богоявление е съставен по ритмо-мелодически образец на известния ямбически Канон за Богоявление от св. Йоан Дамаскин. Той заема съществено място сред химнографските трудове на Кирило-Методиевите ученици, открити през последните няколко десетилетия. Настоящото проучване разглежда проблеми, свързани с произхода, разпространението, композицията, структурата и съдържанието на Канона. Това е и първото издание на най-стария съществуващ препис на Канона. Този препис е част от Празничен Миней 522 от НБКМ в София — средновековен български ръкопис от XIII в.

Обект на изследване в статията на Мария Йовчева („Езикови свидетелства за произхода на Службата за пренасяне мощите на папа Климент Римски“) е пълното съдържание на Службата за Климент Римски, реконструирана въз основа на трите съществуващи преписа, като всеки един от тях представлява непълна версия. Някои стилистични и езикови особености на Службата са изследвани във връзка със специфичния литературен и исторически контекст на събитията в това химнографско произведение. Авторката установява, че от една страна, архаичните лексеми и фрази очертават наличието на приемствеността с Кирило-Методиевото писмено наследство, а от друга, се наблюдават по-късни езикови черти, които отправят към следморавския период на развитието на старобългарската литература. Същевременно се наблюдават езикови особености от южнославянски произход, чието навлизане в руските паметници е обяснимо само чрез посредничеството на старобългарските оригинали.

Статията на Радослава Станкова „Типология на ранните южнославянски служби“ се занимава с някои теоретични проблеми на типологията на южнославянските служби от XIII до средата на XIV в. Обръща се внимание на необходимостта службата да се открие като основен литературен жанр на химнографските книги, да се изследват структурата и състава ѝ, с цел да се открие и историческият развой на този сложен жанр. Авторката обръща внимание на критериите за класификация на химнографските композиции, на въпроса за обема на понятието оригинално старобългарско произведение от този жанр. Предложена е класификация на три структурни типа на службите, които биха могли да бъдат използвани при стандартното (компютърно) описание на химнографските ръкописи и да се унифицира терминологията за очертаване състава на този тип книги.

На терминологични проблеми е посветено изследването на Красимир Станчев „Още веднъж за типологията и терминологията на служебните минеи (Наблюдения върху състава на ръкопис Vat. Slav. 26)“. Този труд допринася за изясняването на типологията и спецификацията на терминологията, свързана със старобългарските химнографски книги от типа „миней“. На

базата на ръкопис Vat. Slav. 26, е направен опит да се обясни разликата между „разширен празничен миней“ и „непълнен“ (или „съкратен“) годишен миней.

Ирена Шпадиер („Найстарји преписи Теодосијеве Службе светом Симеону Мироточивом“) припомня, че първата служба за св. Симеон Мироточиви, основателя на династията Неман и първия сръбски светец, е съставена от неговия син, св. Сава. Това е служба с опростена структура, съдържанието ѝ е обичайно за Типика, използван по това време. Друга Служба за св. Симеон (според йерусалимския Типик) е била съставена от хилендарския монах Теодосий. Авторката прави предположение, че по-новата химнографска творба, посветена на св. Симеон, е била създадена преди края на XIII в. Ръкописната традиция на Службата е богата — известни са повече от 30 преписа, най-старият от които датира от XIV в.

В своята статия Джордже Трифунович („Слава“ са поменима јужнословенских и Балканских светаца,) предлага нова информация за сборник (№ 17 от Патриаршеската библиотека в Белград), който вече е проучван през XIX в. Този ръкопис може със сигурност да бъде датиран от 1711—1712 г., когато Атанасий I е бил сръбски патриарх. На лист 171—172 е поместена „слава“, съставена от неизвестен автор, която съдържа имената на светците, почитани от източната православна църква, включително и някои от най-популярните сред южните славяни. Съдържанието на Славата е сравнено с някои Менологии в старите сръбски ръкописи. Авторът достига до заключението, че най-старият пласт на текста датира от втората половина на XVI в. и е завършен преди 1688 г. В приложението е представен пълният текст на Славата от ръкопис № 17 от Патриаршеската библиотека в Белград.

В следващата статия „Пространно житие на св. Константин-Кирил в руските до-Макариеве чети-минеи“, Мая Иванова разглежда малка група руски преписи на житието на св. Константин-Кирил (ЖК) от края на XV в., включени в чети-минеи за октомври. Почитането на св. Кирил на 14-ти октомври се смята за факт и досега не е подлагано на дискусия. Проследява се по какъв начин този празник е създаден и е признат в до-Макариевите чети-минеи. Поставянето на този специфичен проблем неминуемо води до необходимостта от анализиране и сравняване на структурата на руските до-Макариеве чети-минеи, които включват ЖК и Макариевите чети-минеи. Резултатите от изследването разкриват, че не се наблюдават съществени различия между преписите на чети-минеите за октомври и февруари.

Статията на Славия Бърлиева и Александър Наумов „Мощите на св. Кирил и тяхната прослава през вековете“ представя и систематизира различни текстове — литургични, агиографски, историографски и документални, отнасящи се до мощите на св. Кирил и почитта към тях. Направена е нова интерпретация на тяхното появяване в инвентарните книги на капелата на св. Вац-

лав в пражката катедрала „Св. Вит“, като отзвук от националната доктрина на император Карл IV Люксембург. Авторите анализират съвременната служба, посветена на откриването на Кириловите мощи и повторното им полагане в „Сан Клементе“ на 17 ноември 1963 г., която е въведена в литургичната практика на българските католици през 1980 г. За първи път се публикува и текстът на самата служба.

Вася Велинова прави „Тълкувания на светата литургия в творби на Климент Охридски“. Коментарите към светата Литургия са важна част от византийското писмено наследство. Авторката констатира, че за разлика от византийската литературна традиция, българската литература през IX—X в. създава малък брой подобни ръкописи. На базата на поученията на св. Климент Охридски статията предоставя тълкувание на концепцията на литургията.

Изследването на Елена Велковска и Стефано Паренти („Една молитва „за болни“ в Синайския евхологий“) разглежда молитва преди лягане. Препирана е сред множеството молитви за болни в глаголическия Синайски евхологий. За пръв път се прави паралел между гръцкия вариант и този текст. Анализирани са и необичайният избор на славянския редактор да го включи в групата от молитви. Причината за това разположение авторите търсят в сложното взаимопроникване между манастирска молитва и светско богослужение, а в рамките на студийското монашество — между обща и частна молитва, което ясно се наблюдава през X в. Това изисква едновременното използване на няколко типа книги.

В статията „Древнеболгарский перевод Слова Иоанна Златоуста перед ссылкой“ (CPG 4397), Йоханес Райнхард спира вниманието си върху известния ръкопис HAZU III с 22 от Архива на Хърватската академия на науките и изкуствата в Загреб. Хомилията, чийто славянски текст е публикуван тук за пръв път, се чете под 20 юли. Първата част от произведението е превод на хомилията на Йоан Златоуст преди неговото заточение. Втората, по-обширна част на славянския текст, е перифраза на първа и втора глава от старозаветната книга на Йов и също е превод от гръцки. Задачата на бъдещите изследвания, според автора, е да докажат дали втората част от славянския текст се среща в гръцката ръкописна традиция на хомилията, или това е самостоятелен текст.

Христо Трендафилов („Към източниците на поетизация на философията при славяните“) разглежда формирането на първата известна средновековна славянска философия. Нейните корени се откриват в творбите на Йоан Екзарх. В превода на философските и теологическите термини авторът използва два подхода: аналитичен и синтетичен. Тези два подхода водят до поетизация на диалектичното и намират изява в честата употреба на понятието „образ“. Следователно Йоан Екзарх създава стабилна традиция, която оцелява до

XX в. и може да бъде проследена в творбите на философите от т.нар. руски религиозен ренесанс.

На кирило-методиевска тематика е посветено изследването на Георги Петков „Неизвестни преписи от проложните жития на Кирил и Методий“. Статията предлага археографски данни за единадесет новооткрити преписа от проложните жития на св. Кирил и св. Методий в руски ръкописи от Синодалната сбирка на Руската православна църква в Петербург (ф. 834). Авторът прави извода, че между текстовете на проложните жития, датирани в периода XV—XVII в., поместени в Обикновения пролог и в Стишния пролог, няма особени различия. Всички сборници са създадени във Велики Новгород и околните манастири, както е документирано в приписките. Информацията в ръкописите и публикацията на текстовете за св. Кирил и св. Методий, според най-ранните преписи в сбирката, допълват представата ни за разпространението на тези агиографски текстове в старата руска литература.

Статията на Румяна Павлова коментира известен в науката ръкопис с изключително ценен и рядък състав от Държавния исторически музей в Москва, със сигнатура Хлуд. 189 („Неотбелязани славянски творби в ръкописа Хлуд. 189“). Въпреки многократното проучване на ръкописа, авторката открива славянски творби, неотбелязани до този момент и обнародва текстовете им — в пролога е поместено Проложното житие на Кирил и Методий, а в кондакара — Службата за Борис-Роман и Глеб-Давид и Службата за Кирил Философ.

В статията на Елена Томова „Проложното житие на св. Михаил Воин (Предварителни текстологически наблюдения)“, произведението се разглежда като органична част от създадения през XIII и XIV в. в Търновската книжовна школа агиологически комплекс от проложни жития, служби и похвални слова за т.нар. търновски кръг български светци. Проследява се литературната история на житието, отразена в български, руски, молдовски, влашки и сръбски преписи от XIV до началото на XVIII в. Въз основа на археографските проучвания на съчинението се предлагат някои по-съществени изводи относно времето на появата на първите преписи, датите, под които откриваме житието, типа сборници, в чийто състав е включено и наличието на проложни стихове за светеца. Извършеният текстологически анализ се основава на 58 преписа на Проложното житие в славянската агиографска книжнина и се очертават географските граници на творбата в литературата на *Slavia Orthodoxa*.

В Празничен миней № 801 от XVI в. от ръкописната сбирка на Атонския манастир „Св. Дионисий“, Костас Нихоритис открива стихно житие на св. Петка, непубликувано досега. Някои детайли в съдържанието сочат, че то се отнася само до живота на светицата, описан от Патриарх Евтимий. Авторът предполага, че стихното житие може да бъде отнесено към дей-

ността на последния български патриарх и да се тълкува като доказателство, че авторството на Търновската служба за света Петка принадлежи на Евтимий.

Татяна Суботин-Голубович (Празновае преноса моштију светога Николе (9/22 мај) према српским рукописама) публикува новооткрита служба от началото на XVI в. за честването на пренасянето на мощите на св. Никола. В нейния канон, различен от познатите вече, се появява акростих. Въпреки че текстът с акростих не е запазен изцяло, той разкрива славянския корен на канона. Най-вероятно, според изследователката, новооткритата служба се появява в сръбската литературна традиция по време на обособяването на сръбската държава чрез посредничеството на Света гора.

Единственият изследван досега препис на по-непопулярна южнославянска версия на познатия разказ за Чудото със змея е известен под името „Ягичева редакция“, по името на учения, който я публикува и определя като сръбски текст от края на XVI в. В своето проучване „Аджарска следа в „Чудото на св. Георги със змея“?“ Ана Стойкова идентифицира още четири нови преписа на тази редакция. На базата на текстологически анализ се прави изводът, че ръкописът и особено тази редакция на „Чудото на св. Георги със змея“ е част от литературното наследство на писателите от Аджарската литературна школа от втората половина на XVI в. Твърде вероятно е текстът да е проникнал в аджарските ръкописи от Русия.

Статията на Диляна Радославова („Култът към св. Иван Рилски, отразен в българските ръкописи от XVII в.“) прави преглед на житийните и химнографски произведения за светеца в български ръкописи от XVII в. Изследват се разпространението на текстовете в различните преписвачески центрове и техните редакции. Авторката идентифицира непозната компилация на служба по Йерусалимски типик и кондак за 1 юли (Връщане на мощите в Рилския манастир).

Диана Атанасова („Св. Текла във и през огледалото на апостол Павел“) разглежда съществен епизод от мъченичеството на светицата, в който апостол Павел има ключово място. В Първото послание до коринтяните (1 Кор. 13—14) е използван метафоричен образ на огледалото, който може да бъде интерпретативен ключ към епизода, описващ седящата на прозореца девица Текла, слушаща проповедта, но невиждаща лицето на проповядващия. Интересно е, че мъчението на една друга раннохристиянска мъченица, св. Юстина, съдържа същия епизод. Авторът внушава, че думите на ап. Павел хвърлят светлина върху епизодите с девиците Текла и Юстина, които седят до прозореца, като символ на духовната промяна, която преживяват.

В статията „Йоан Кръстител побеждава змея“ Елисавета Мусакова се спира на един инициал от Асеманиевото евангелие, поместен в четиво за

празника Рождество на Йоан Кръстител, 24 юни. Тя предлага трипланова интерпретация на „разчитане“ на образите. Особеното на този инициал е съчетанието на образа на св. Йоан и образа на змей, разположени съответно в петлицата и в основата на буквата. Тъй като актът на кръщение е емблематичен за уникалната роля на св. Йоан, това е първото, библийско ниво на украсата. На второто ниво на възприятие, в светлината на християнското празнуване на лятното слънцестоене, се разчитат образи, които църковните автори, в частност Климент Охридски, разработват. На третото ниво наблюдателят е поощрен да направи паралел между св. Йоан, неговия фолклорен аналог Еньо и техния езически праотец Аполон. Изследването показва, че с минимум средства, използвани в декорацията на Асеманиевото евангелие, се препредава един многопластов текст.

Изложението на Нина Гагова („Теофаничното видение от Томичовия псалтир и особеностите на исихастката тринитарна концепция в един текст на Йоан Кантакузин“) интерпретира изображението на Теофаничното видение от Томичовия псалтир в контекста на исихастката тринитарна концепция и особено на едно конкретно съчинение, в което са коментирани всички елементи на миниатюрата. Става дума за полемичния диалог „Против юдеите“, чийто автор е един от главните идеолози на политическия исихазъм — императорът богослов Йоан Контакузин. Може да се предположи, че проникването на композицията в южнославянската традиция е станало с посредничеството на византийско-славянски книжовен център, който е бил в контакт с императорските кръгове. С исихастките кръгове вероятно е свързано и утвърждаването в православната традиция на иконографския тип на Троицата. Във връзка с описанието на славянските ръкописи от XIV в., които сега се съхраняват в музеите и библиотеките на държавите от бившия Съветски съюз, Анатолий Турилов („К истории Тырновского „царского“ скриптория XIV в.“) идентифицира редица ръкописи по техните преписвачи или книжовни центрове. Анализирайки почерците, използваните графемни, ортографичните правила и украсата на някои отделни ръкописи, авторът увеличава броя на книгите, за които се знае, че са написани от търновския книжовник Йеромонах Лаврентий, свещеник Филип и неговия сътрудник. Тези наблюдения ни позволяват да направим някои изводи за литературната продукция през периода 1330—1340 г., за характера на текстовете, преписани в търновските скриптории и за историята на типичното за епохата изписване.

Иван Добрев прави паралел и открива много общи черти между българския символизъм и средновековните български и византийски мистици, практикуващи усамотение („Проговорилото мълчание“). Нашите символисти, също като средновековните исихасти пет века преди тях, предпочитат изразяване на привидно отричане. Освен че придават особена функция на

отрицателните лексикални форми, те изказват действията или състоянията само чрез пасивни или възвратни глаголни форми. Но въпреки това, размишленията върху съвършенството и копнежът по завръщане към изначалното състояние са също толкова характерни за тях, както и за исихастите.

Въз основа на наблюденията върху сборника Панарет („Южнославянска антология със сентенции Панарет“), Ирина Кузидова прави извода, че антологията по всяка вероятност възниква като компилация от симетрични като обем и съотношение извлечения от Притчи Соломонови, Премъдрост на Иисус, син Сирахов и Пчела на Псевдо-Максим. Антологията се помещава в сборници с енциклопедично съдържание. Появата ѝ може да се свърже с ресавската културна среда като резултат от интензивната книжовна дейност, развивана от деспот Стефан Лазаревич.

Статията на Маргарет Димитрова, Елисавета Мусакова, Андрей Бояджиев („Мануиловият апостол“) разглежда декорацията, палеографските особености, ортографията, езика, съдържанието и текстологическите особености на Мануиловия апостол — сборник с пасажии от Библията — шест фрагмента от който се съхраняват в три библиотеки в Русия и България. Анализът се отнася до всички фрагменти, но най-вече е насочен към двата, които се съхраняват в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, а именно фрагменти № 499 и № 500. Характеристиките на декорацията, ортографията и текста показват, че Мануиловият апостол принадлежи към архаичната група апостолски ръкописи и е по-близо до Слеченския апостол и Апостола на Матица Сръбска (Струмишкия апостол). Най-вероятно Мануиловият апостол е написан в скрипторий в Източна (или Североизточна) България през втората половина на XIII в. В края на статията е приложено съдържанието на Мануиловия апостол, както и снимки от ръкописа.

В статията на Димитринка Димитрова-Маринова „Почението към жените и момите в ръкописната традиция от втората половина на XVIII в.“ се прави текстологически анализ на преписите на Слово за жените и се установяват редакционните промени, направени от йероманак Никифор Рилски. Проследява се ръкописната традиция на женския сборник на Йосиф Брадати, уточняват се датировката и съдържанието на пълните преписи и извадките от него. Авторката публикува текста на произведението по преписа на Никифор Рилски от сборник № 917 от ЦИАИ с разночетения по Одеския и Белградския препис на Словото.

Томислав Йованович изследва ръкопис със сигнатура 83 (15), датиращ от 1425—1435 г., от сбирката на манастир Николяц, който съдържа неизвестен препис на завета на патриарх Рувим. („Завет Патрјарха Рувима у препису збирке манастира Никољца“). Обикновено се приема, че този текст е част от известния апокрифен „Завет на дванадесетте патриарси“, но тук е представен като самостоятелна творба. Авторът определя ръкописа със

Завета от Николяц като сборник със смесено съдържание, прави аналитично описание и публикува текста на произведението.

На украсата на ръкописите се спира в изследването си Нина Вутова. Вниманието на авторката е привлечено от гръцки музикален ръкопис № 904 от ръкописната колекция, съхранявана в Атинската национална библиотека. („Филиграноложка датировка на ръкопис № 904 от колекцията на Атинската национална библиотека“). В статията е посочена прецизна датировка на ръкописа, основаваща се на анализа на водните знаци върху хартията.

Статията на Елена Узунова „Познанията за природата според извън-текстовите добавки в български ръкописи“ предлага някои наблюдения върху финалните надписи и бележките в полето, които съдържат доказателства за познания в сферата на естествените науки — астрономия и геофизика — в периода XV—XVII в.

В сборника се разглеждат интересни и важни езиковедски проблеми. Статията на Татяна Славова „За някои езически реалии в Ефремовата кормчая“ представя официалната сбирка на църковните закони в България в началото на X в., наречена Синтагма от XIV титула без тълкувания, и в частност най-ранния ѝ препис от XII в., който съдържа бележка на руския преписвач Ефрем (ГИМ, Син. 227). Въпреки че старият български протограф не е достигнал до наши дни, отделни текстове от Ефремовия препис съдържат информация за понятия и реалии, свързани с ежедневието в средновековна България. Потърсена е връзка с българския фолклор, който е съхранил до ден-днешен някои ритуали, като например маскарадните игри.

Искра Христова се спира на „Паримииите за Петровден в служебните минеи“. Текстовете на паримииите за Петровден в седем служебни минеи от периода XII—XVII в. са съпоставени с текстовете на същите паримиии в Григоровичевия паримейник, както и с шест преписа на Апостола в периода XII—XVI в. Авторката прави изводи, че съществува редактиран текст на паримииите, който се открива в минеите от XV в. нататък без вариации. Този редактиран текст се основава на атонската редакция на Апостола, но не съвпада напълно с нея. Има минеи, датиращи от XV—XVI в., в които текстът на паримииите не е редактиран и съвпада с Григоровичевия паримейник. Най-вероятно паримииите там произлизат от по-стари минеи.

Статията на Лора Тасева „Единство и многообразие на преводаческите норми през XIV в.“ разглежда два южнославянски превода на триодните синаксари, датиращи от XIV в. Първият превод (А) се приписва на българския средновековен книжовник Закхей Философ и се свързва със светогорската реформа. Местоположението на втория превод (С) най-общо се определя в територията на Западна България, Македония или Сърбия. Авторката стига до извода, че макар и двата превода да се стремят към формална идентичност с оригинала, те пресъздават неговите езикови модели в раз-

лична степен. Двата превода се основават на различни по-ранни литературни традиции. Атонската и търновската версии се доближават до лексикалния инвентар на преславската епоха, докато превод С по-често използва Кирило-Методиевия речников състав.

Ролан Марти („Tetra-evangelist?“) хвърля светлина върху терминологията в обозначенията на ръкописи, съдържащи евангелски текстове. Авторът уточнява, че за различните по състав евангелия термините са различни и привежда като изключително интересен пример Евангелието на цар Александър от 1356 г.

Статията на Надежда Р. Синдик „Бугарски антропоними и топоними у дечанским поменицима бр. 109 и бр. 154“ (Пролог проучвају српско-бугарских веза XVII—XIX в.) за пръв път предлага исторически материал от дечанските поменици, свързан със записването на възпоменания на мъртъвците (най-често на четвъртия ден след смъртта) и на имената на живите (четени с надежда за добро здраве) по време на литургия. Традицията на помениците е продължена от дечанските монаси през XVII, XVIII и XIX в. Възпоменанията се заплащали с пари или в натура, което показвало социалното положение на записаните хора.

В изследването на Боряна Велчева „Към историята на българските адвербиални форми“ се разглеждат примери за наречия, съставени от предлог и съществително в средновековния български език. В някои случаи последвалата лексикализация води до вторичната им употреба с предлози и до нова лексикализация. Подобни съчетания могат да се открият в дамаскините, писани през XVII и XVIII в.

Статията на Ана-Мария Тотоманова („Размисли върху родопския вокализъм и общата съдба на българските диалекти“) прави опит да обясни развитието на палаталното съотношение в българския език, като за отправна точка се приема настоящата ситуация с родопските диалекти.

Димитър Пеев разглежда една „Глоса за българите в славянския текст на Юдейската война от Йосиф Флавий“, като прави анализ на подобни глоси във византийската традиция и в Архивски хронограф. Налага се изводът, че единственият възможен контекст, в който такава глоса може да се появи, е контекстът на средновековните византийски хроники.

Кирил Павликианов ни запознава с неизвестен ватопедски документ от 1599 г. („Byzantine and early post-Byzantine documentary evidence for the city of Melenikon in the Archive of the Athonite monastery of Vatopedi“). Въз основа на неговия текст се проследяват отношенията на деспот Алексий Слав с мелнишкия манастир „Св. Богородица Спилеотиса“ и даренията към него. Потърсена е връзката между манастира и Ватопед и са представени данни за църквата „Св. Параскева“. Накрая се прилага дипломатическо издание на гръцкия ватопедски акт от 1599 г.

Големият брой текстове в сборника и изключителното многообразие на теми в него са доказателство за широките научни интереси на Климентина Иванова, на която е посветен сборникът, и израз на признателност и уважение на колеги, приятели и ученици.

Марина Йорданова

***Климент Браницки и Търновски (Васил Друмев)
Документи и материали. Съст. и ред. М. Смолянинова. Ред.,
комент. и показ. К. Михайлов. С., Карина М, 2005. 298 с.***

Откриването на нови архивни документи и материали за дейността на приелия духовен сан писател Васил Друмев и съставянето от тях на този сборник дължим на руската българистка д-р Марина Смолянинова, задълбочен познавач и изследовател на българската литература от епохата на националното Възраждане и първите следосвобожденски десетилетия, която особено тясно свързва своята научна дейност именно с Васил Друмев. Защото като тема на кандидатската ѝ (по новому — докторска) дисертация Друмев е тъй да се каже, нейната първа любов. А както е известно, първата любов никога не се забравя, доказателство за което е и излизането на настоящия сборник.

През далечната вече 1976 г., когато за пръв път дойде в България във връзка с дисертацията си, младата аспирантка Смолянинова извърши един малък научен подвиг, обикаляйки архивите в Русе, Варна, Враца, Велико Търново, Силистра и София, за да открие в тях неизвестни документи за дейността на В. Друмев от периода, когато той се е превърнал вече в епископ, а след това и митрополит Климент Браницки и Търновски. Тези, на които се е налагало да издирват документи от хаотичното време на последните ни предосвобожденски и първите следосвобожденски години, ще разберат защо употребих задължаващото определение малък научен подвиг. Като особено трогателно в случая беше това, че го извърши една чужденка, дошла от Москва, за да се зарови в нашите архиви и да открие в тях неизвестни за самите им уредници материали.

В дисертацията си и в отделни статии и студии М. Смолянинова неведнъж се позоваваше на тези материали, разкриващи интересни моменти от дейността на Васил Друмев и атмосферата на онова преломно време, някои от тях публикува в сп. „Литературна мисъл“, но за съжаление цялостно можа да ги издаде едва сега с помощта на Центъра за книгата към Министерството на културата и издателство „Карина М“.

Сборникът „Климент Браницки и Търновски (Васил Друмев). Документи и материали“ съдържа тези открити от Смолянинова материали, както и други подбрани от нея непубликувани досега архивни документи, които обхващат няколко блока от живота и дейността на Климент, разкривайки по този начин и различни страни от неговата личност. И са едно интересно, увлекателно и обогатяващо научните ни представи четиво, въпреки че материалите най-често се отнасят до съвсем делови и дори чисто битови въпроси. Защото със своите многопосочни внушения архивният документ въздейства не само върху разума, но и върху емоциите ни, стимулирайки по този начин научното разбиране и оценки.

Особено атрактивен е първият блок от архивни материали — кондиките на Силистренската българска община от 1874—1877 г., които разкриват колоритно редица страни от живота на българската общност преди Освобождението и където в много случаи протоколите са не само подписани, но и писани от самия епископ Климент като председател на общинския съвет. И в тях зад служебните стереотипи на записаното се очертава неговият образ в ролята му на духовен баща, който не се отказва да се занимава дори и с най-лични, семейно-битови въпроси на хората, но за когото основна и главна грижа на български просветител е училището.

Така например, когато на едно от заседанията на съвета някои от неговите членове предлагат поради липсата на парични средства да се заменят сегашните учители с някои „по-долни“, за да им се дадат по-ниски заплати, Климент деликатно, но настойчиво налага становището, че това не бива да става, като моли събралите се граждани да се откажат от всякакви частни интереси и капризи и „единодушно да залегнат за поддържанieto и добрата наредба на училищата“. При което изрична грижа в това отношение проявява и за девическото училище. Във връзка с това прави впечатление, че и по-късно, когато е така натоварен като Търновски митрополит и ректор на духовната семинария в Лясковец, той не се отказва да изпълнява едновременно и длъжността директор на девическото училище в Търново.

Като ярък делитбен белег между две епохи в българската история в сборника по изключение е поместено и известното вече на науката слово, с което епископ Климент Браницки през март 1877 г. приветства в Русчук идването на руските войски начело с генерал Тотлебен. И в това произнесено на тържествения молебен в църквата слово, започващо и завършващо със сърдечното българско „Добре дошли“, се откроява безспорният му писателски талант. Писателски талант, който в протоколите и деловите писма се скрива зад характерните за жанра стереотипни форми. Но който понякога своеобразно се изявява и в непретенциозните битови писма до племенника му Петър Друмев.

Третият и най-обширен блок архивни материали, това е дневникът на Климент като ректор на прерасналото в семинария Петро-Павловско духовно училище в Лясковец. Тези писма разкриват с какво чувство на отговорност и с какво разбиране се заема Климент със задачата да възстанови след Освобождението и да доизгради и реформира това училище. Тъй като счита, че от него трябва да излизат не само добри свещеници, но и добри учители, той полага усилия да разшири даваната образователна подготовка, за да може тя да се сравнява с програмата на всяко друго средно училище. Така още при поемането на ректорския пост в 1878 г. споделя с приятеля си Тодор Икономов, че ще иска като начало курсът на училището да стане 4 години и да се въведе в програмата му изучаването на всеобща гражданска история, алгебра, геометрия и физика.

От друга страна, той внимателно следи да не бъде нарушен балансът между религиозните и светските науки. Защото има твърде реалистична представа за българското православно духовенство и за необходимостта да се повдигне неговото равнище, за да се внуши нужното уважение към църквата и православието у нашето неотличаващо се с особено „религиозно понятие“ население. Както обяснява в едно писмо до Министъра на просветата, състоянието на нашето „неразвито“ православно духовенство и религиозните понятия на народа са такива, че настоятелно изискват да се подготвят свещеници с добро богословско образование, за която цел те трябва да получат в училището необходимата „философска подготовка“.

Обмисляйки учебната програма на духовната семинария, въвеждайки в нея и общообразователни светски науки, Климент всъщност обединява свещениците и учителите в единна представа за служители и учители на своя народ и виждането му за възпитанието, което трябва да им даде училището, е изцяло в този възрожденски дух. „Според мене — пише той през декември 1879 г. в писмо до Русчукския митрополит — нашето заведение трябва да пригответи служители не само за църквата, но и за народът, т.е. възпитаниците на нашето заведение трябва да бъдат скромни, без претенции за чинове и големи заплати, но зато с добри и сериозни познания и неуморими деятели т.е. те трябва да бъдат чернорабочи на църквата и на народът“ (Цит. кн. с. 110—111).

Това изискване е безспорно доста утопично за атмосферата на онова хаотично преломно време. (Да си спомним, че от възпитаниците на това училище излиза, от една страна, видният учен Юрдан Трифонов, но от друга — прословутият Ганьо Чолаков, който като стамболовистки прокурор се съгласява да обвини в предателство своя благодетел Климент). Но то е показателно за начина, по който самият Климент е гледал на своите задължения като духовник и просветен деец, общественик и строител на младата българска държава.

Едно показателно писмо на Климент от ноември 1878 г. до Т. Икономов свидетелства, че поглъщането от грижи по уреждането на духовното училище съвсем не означава, че той се е откъснал от актуалните за това време големи обществени проблеми, свързани с изграждането на българската държавност. Интересно, че от 16-те въпроса, поставени за обмисляне от императорския комисар, които изпраща за мнение на Икономов, Климент е подчертал 16-тия, в който се поставя въпросът какъв размер трябва да има предоставената на княза издръжка. Явно не е бил склонен монархията да бъде икономическа тежест за страната.

Последните два блока съдържат писмата на Климент до племенниците му — Петър и Димитър Друмеви. Впрочем писмото до Димитър Друмев е само едно, но затова пък особено важно. Това е кратка бележка, написана набързо и явно тайно, когато внезапно дошлите стражари вземат Климент от затвора му в Петро-Павловското училище, без да му кажат къде ще го водят и с това събуждат основателно съмнение, че може би ще го изведат, за да го убият. Плод на един момент на върховно изпитание, тази бележка дава израз на стоицизма, с който Климент посреща изпитанието, оставяйки на висотата си на духовно лице: „[...] Бог да ми е на помощ! Благославям всички наши и поздравлявам всички приятели. Нека някой да ме не спомни с лошево. 11 август 1893 г.“ (Цит. кн. с. 226).

В съвсем друга сфера — сферата на бита и роднинските отношения — ни въвежда поредицата от 26 писма до другия племенник Петър Друмев, които прекъсват само по време на ареста на Климент през 1893 г. Те разкриват образа на митрополита в ролята на верния на народната традиция патриархален човек, който, като най-издигналия се от рода, поема грижата за всички останали и се грижи за племенниците си като роден баща — не само в най-общ духовен план, а и финансово, и битово. Същевременно направи ми впечатление, че независимо от тази патриархалност, като високо интелигентен човек той се стреми да създаде в отношенията с племенника си чувството за равенство. В едно писмо явно се шегува с безспорно повисокото си социално положение, предлагайки да не спорят кой е по-виновен за рядкото писане на писма, защото като владика и „знаменита персона“ неизбежно той ще излезе прав. Именно в такива по-свободни моменти в писмата на Климент проличава и неговият писателски талант. Но и тези му роднински писма са общо взето делови като стил, и в тях Климент не се увлича в излишни излияния. Много от тях са писани по време на Стамболовия режим и затова в тях той държи „язык за зубами“, т.е. избягва да пише по политически въпроси.

В събраните в сборника писма и материали впечатление прави и техният език. Независимо от използваните административни стереотипи, и като лексика, и особено като словоред, този непретенциозен и естествен език звучи

по-свежо и съвременно от езика на много от запазените от това време публикации и писма. Струва ми се, че интересни и разумни неща има и в някои особености на възприетия от Климент правопис.

Събрал многостранно интересни и непубликувани досега цялостно документи, сборникът, съставен от Марина Смолянинова и снабден със задълбочено коментиращи тези документи детайлни бележки от Камен Михайлов, не само предоставя богат материал за изследователите на историческото ни минало, но се възприема и като едно увлекателно четиво, открояващо чрез внушението на документа благородния образ на човека, останал в българската културно-историческа памет и като Васил Друмев, и като Климент Браницки и Търновски.

Милена Цанева

Старозаветни апокрифи и легенди на южните славяни. Подбор и ред.: Георги Минчев и Малгожата Скворнек. Краков, 2006. 387 с.

Apokryfy i legendy starotestamentowe Słowian południowych. Wybór i red.: Georgi Minczew, Małgorzata Skowronek. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2006. 387 p.

Сборникът включва около 100 текста, обединени в следните раздели: „Сътворението на света“, „Откровения и видения“, „Патриарси, пророци, крале и герои“, „Между Стария и Новия завет“, „Фолклорни легенди“ („Представите за онзи свят“, „Първородният грях“, „Ной и потопа“, „Цикълът за Авраам“, „За прекрасния Йосиф“, „За Давид и Соломон“, „За пророк Илия“, „За Адам и кръстното дърво“).

Особено значение имат двете уводни студии — на Георги Минчев „Старозаветните псевдоканонични текстове в южнославянската ръкописна традиция“ и на Деян Айдачич „Старозаветните легенди във фолклора на балканските православни славяни“, които представляват несъмнен принос в проблематиката на дяла на апокрифите в старите славянски литератури. В обзора си Г. Минчев най-напред се спира на проблема дали са превеждани само канонически текстове в цивилизационното пространство на Slavia Orthodoxa, които я свързват тясно с официалната средновековна византийска културна традиция. Според автора още в най-ранния период на славянската писменост са превеждани и някои апокрифни текстове. При това не само

от гръцки, но и от латински или може би дори от старонемски (по време на Кирило-Методиевата мисия в Моравия). Нещо повече — някои неканонични произведения са използвани при официалните литургии, като стават „позволена и полезна литература“ поради тяхната специфична образност. По този начин първият етап от развитието на средновековната славянска култура повтаря раннохристиянската традиция, при която установяването на канона е вековен процес, а съжителството на „осветени“ и „неосветени“ текстове е естествено за християнските общности.

Вторият въпрос, засегнат от автора, са проблемите, свързани с историята на термина „апокриф“. Той има дълга история и е бил употребяван за характеризиране на различни текстове. Подчертава се, че в славянското Средновековие апокрифът е преведан не само като „таен“ и „скрит“, но още като „външни“ книги — за разлика от „вътрешните“, които според еврейската традиция принадлежат към старозаветния канон. Интересно свидетелство за йерархизираното отношение към „тайните“ произведения, които са поставени извън канона, предлагат протоколите на руските църковни съдилища от XVIII в., където се споменават апокрифни молитви срещу болести и други нещастия. Многозначността на термина „апокриф“ се проявява и при неговата употреба в научната литература и при опитите за класификация на неканоничните текстове.

Друг научен проблем, свързан с апокрифната литература, разгледан от Г. Минчев, е свързан с взаимоотношението между славянските квазиканонични, псевдоканонични и неканонични текстове и тяхната функция, както и разпространението на старозаветните апокрифни произведения сред южните славяни. В заключителния раздел на студията, озаглавен „Изследователски перспективи. Псевдоканонична литература — фолклор — иконография“, авторът изтъква историята, развитието и перспективите на изучаването на апокрифите в южнославянската ръкописна традиция.

Студията на Д. Айдачич анализира подробно специфичната тема за старозаветните легенди и тяхното присъствие във фолклорната традиция на балканските славяни.

Антологията е снабдена с подробен справочен апарат, изготвен от Малгожата Сковронек. Той обхваща подробна библиография, както и азбучни индекси на имената и топонимите от текстовете. Изданието е богато илюстрирано с множество цветни и черно-бели образи от включените апокрифи.

Магда Карабелова, Никола Казански

Златна пара за дума. Български народни приказки и легенди.

Подбор и увод: Г. Минчев. Лодз, 2006. 314 с.

Złota moneta za słowo. Bułgarskie bajki i legendy ludowe. Wybór i wstęp: G. Minczew. Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2006. 314 p.

Антологията включва 129 български народни приказки в следните раздели: „Вълшебни приказки“, „Приказки за животни“, „Хумористични приказки и анекдоти“, „Легенди и народни предания“.

Уводната студия на Георги Минчев под заглавие „Българските народни приказки и легенди — между универсалната и регионалната визия за света“ е посветена на развоя на европейската етнология и фолклористика и по-конкретно на разнообразните научни, авторски и читателски подходи към приказката като литературен и фолклорен жанр. Според Вацлав Вожняковски това е „вид, който най-общо може да се определи като кратка наративна форма, в чиято основа е заложена параболична фабула, която насочва към практическо поучение, морално заключение или прибавяне на определен случай към общо правило“.

Авторът специално се спира на събирането и подреждането на българската фолклорна проза от XIX и началото на XX в. Изтъква се, че засиленият интерес към фолклора не само при българите, но и при останалите балкански народи е израз на стремежа да се компенсират цивилизационните липси в резултат на нарушената връзка между Средновековието и модерността. За националното просвещение на тези народи народното устно творчество е извор на индивидуално творческо вдъхновение. Началото на българската фолклористика се свързва с дейността на Димитър и Константин Миладинови и публикуваните от тях „Български народни песни“, както и с изданието на Стефан Веркович „Народни песни на македонските българи“. През 1905 г. Михаил Арнаудов издава своя труд „Българските народни приказки. Опит за класификация“. Тази традиция е продължена от видни български изследователи като Петър Динеков.

При анализа на фолклора като специфичен вид художествена култура авторът засяга проблемите, свързани с фолклорната проза и по-специално с магическите приказки и етиологичните легенди. Според него дори да се приеме, че те допринасят за социализацията на личността в традиционното общество, то все пак трудно може да се твърди, че заемат постоянно място в обредния комплекс. Процесът на отваряне на фолклорната проза към други културни кодове, както и обратното влияние на популярната литература и медиите върху нея, е забележимо и в нашата съвременност. Заключениеето на автора е, че няма „чиста“ или „чисто българска“ народна проза. В течение на времето приказката е била подложена по-близки или по-далечни влияния

на други културни образци. Накрая се изтъква приносът на полските преводачи Анна Каменска, Ян Шпевак и Яцек Буковски за запознаване на полската публика с автентичните български народни приказки или техните литературни обработки от Ангел Каралийчев.

Сборникът е снабден с богат справочен апарат, изработен главно от Малгожата Сковронек. Той включва обширна библиография, словници на приказните герои, на митичните образи и на народните фразеологизми, както и азбучен индекс на приказните действащи лица, предмети и мотиви.

Магда Карабелова, Никола Казански

Южнославянски научни тетрадки. Език — литература — култура. Омилетика. 2, Лодз, 2005. 196 с.

Południowosłowiańskie zeszyty naukowe. Język – literatura — kultura.

Homiletyka. 2, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2005. 196 p.

Това е втората книжка на новото интердисциплинарно списание по славянско езикознание и литературознание „Южнославянски научни тетрадки“ на Катедрата по славянска филология на Университета в град Лодз (Полша).

Конкретната тема, на която е посветен този брой, е омилетиката. В него се съдържат изследвания в областта на реториката, която напоследък си възвръща позициите в съвременната хуманитаристика. Съвременното оживление в реториката активизира славистите от Лодз, както и сътрудниците от други полски славистични центрове и някои славянски страни, да припомнят богатите традиции в областта на езиците, културите и литературите на славянския юг. Става дума за характера и функционирането на много популярната сред южните славяни проповедно-риторическа проза, като изследователите тръгват от Кирило-Методиевата епоха, а оттам към трактатите от XV в. и риторическите произведения, които спадат към книжнината на говорим език (дамаскините), за да се стигне до проповедите от двадесети век. Те са анализирани в различни аспекти — лингвистичен, текстологичен, литературоведски, фолклористичен и културологичен.

В първия раздел „Езикознание“ са поместени статии на: Боряна Велчева („Как са превеждали Йоан Златоуст авторите на дамаскини“), Малгожата Коритковска („Относно някои перспективи при изучаване езика на българските дамаскини“), Иван Петров („Изменения на синтактичната система

в българските дамаскини“), Агата Кавецка („Дистрибуция на лексемата *един* в избрани български дамаскини“), Мариола Валчак-Миколайчикова („Между литературната норма и локалното използване /бележки за езика на българските католически текстове от втората половина на XVIII в./“), Владислав Крижия („Вторият фрайзенгски паметник“ като първата славянска проповед написана на латиница /средства за убеждение и форма /“).

Във втория раздел „Литературознание, култура“ са интересните изследвания на: Славия Бърлиева „За словата на Григорий Цамблак пред събора в Констанц“, на Ян Страдомски „Ораторското изкуство в служба на идеята за обединението на църквите в произведенията на представители на православната йерархия в първата Жечпосполита“, на Малгожата Скворнек „Анонимното „Слово за ангелите“ според ръкопис 1 039 от Народната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“ в София. Произход, структура и място в южнославянските традиции“, на Беата Котик „Исихастките поучения на йеромонах Спиридон Габровски“, на Георги Минчев „Непознат препис на „Слово на праведния Спаней“ в български ръкопис от XVIII в.“, на Деян Айдачич „Жанрови аспекти на *тужбалицата* /оплакваческа песен/. Тужбалицата като жанр“, на Здислав Дараш „Хърватската проповедническа барокова проза“, на Гражина Шват-Гълъбова „Мнемотехниката на Петър Дънов“, на Анета Гайда „Съвременният проповедник и отношението му към слушателя. По примера на духовните беседи на отец Славко Барбарич“, на Илия Пачев „Монолозите в романа „Под игото“ на Иван Вазов“, на Алдона Шукалска „Образът на войната в онирическата поетика на Миодраг Булатович /*Bohater na ośle*/ и Тадеуш Новак /*A jak królem, a jak katem będziesz!*“. Статиите съдържат нов изворов материал и задълбочени анализи на проблематиката.

В раздела „Хроника и рецензии“ има отзиви от полски учени за книгите на Е. Мирчева „Недамаскинови слова в новобългарските дамаскини“ (В. Търново, 2002), на С. Кожухаров „Проблеми на старобългарската поезия. Т. 1“ (София, 2004), на Т. А. Бернщам „Младостта и символизма на преходните обреди на източните славяни: учение и опит на Църквата в народното християнство“ (Санкт Петербург, 2000) и на сборника „Преводите през XIV столетие на Балканите“ (София, 2004).

Статиите в изданието са на полски, български, руски и сръбски.

Магда Карабелова, Никола Казански

Славистичната памет на България Колекция „Славика“ на Университетската библиотека¹

Едва ли има учен, докторант или студент, който да не е пристъпвал през тежките дъбови порти на Университетската библиотека с уважение и трепет, защото там е съхранено хуманитарното знание на България. Именно в тази библиотека можем да осъзнаем онова високо ниво на българската наука, към което първостроителите на Университета са се стремили още от момента на неговото създаване, само там можем да видим „крайно поучителната, но ненаписана история“ на нашето университетско образование. Неговото високо качество е убедително защитено, за което свидетелства бързото изкачване на Софийския университет в академичната скала — от „Висш педагогически курс“ (1888 г.), през Висше училище (1889—1904) до Университет (23 ян. 1904), който от 1905 г. носи името „Свети Климент Охридски“, а дипломите на неговите възпитаници са признати и ценени в цяла Европа.

Както във всеки световен университет, така и в Софийския преподавателското тяло съзнава, че високо равнище на образованието е възможно само когато се основава на богата и прецизно комплектувана библиотека. На тази задача се посвещават най-изявените учени в Софийския университет, които поставят основите на библиотеката и очертават посоките на нейното развитие — акад. Александър Теодоров-Балан, акад. Любомир Милетич, акад. Стоян Аргиров. В прецизния и качествен подбор на библиотечните колекции участват учени от различни поколения — Михаил Драгоманов, Иван Шишманов, Боян Пенев, Михаил Арнаудов, Йордан Иванов, Беньо Цонев, Стоян Романски. Не случайно изследователите на библиотечното дело у нас изтъкват, че Университетската библиотека е най-добре комплектуваната българска библиотека в началото на ХХ век. За да защити високото ѝ реноме, Народното събрание чрез законодателен акт от 1925 г. я утвърждава като депозитна библиотека, за да гарантира редовното попълнение на фондовете ѝ с текущо издаваната българска книжнина.

Отдавайки дължимото уважение на тази библиотека, тя е предпочетена като партньор в информационното осигуряване на световната славистична наука още от началото на ХХ в., а от средата на миналото столетие Международният комитет на славистите ѝ възлага престижната задача да осигури библиографския контрол върху българските научни публикации в областта

¹ Ангелова, Анна и др. Колекция Славика: Редки и ценни издания по славистика от библиотеката на Софийския университет “Св. Климент Охридски” : 1519—1922. Състав. Анна Ангелова, Лиляна Петкова; Увод от Иван Добрев. София, Унив. Изд. Св. Климент Охридски, 2005. 534 с.

на славянското литературознание и фолклор¹, една задача, от която Университетската библиотека е абдикирала за съжаление през последните две десетилетия. Затова с особена радост посрещаме новото издание „Колекция Славика: Редки и ценни издания по славистика от библиотеката на Софийския университет ...“, което е доказателство за възвръщането на УБ към нейните основни библиографски функции.

Указателят, чието високо професионално ниво респектира, си поставя няколко основни задачи.

Първата от тях е да се продължи традицията на научните библиографски изследвания. Съставителките Анна Ангелова и Лиляна Петкова, които имат принос за създаването на „Отдел редки и ценни издания“ (1985 г.), заявяват, че това е „опит да се продължат традициите на университетските библиографи в областта на славянската филология като творческа задача на Университетската библиотека“². Те са проучили подробно историята на колекцията, участниците в създаването ѝ, начините на набавяне, видовете издания, които тя съдържа, извършена е тяхната прецизна библиографска характеристика, установени са средищата, в които са публикувани ценните печатните издания. Причините за създаването на колекция „Славика“ съставителките търсят в историческата роля на България като люлка на славянската писменост, в превръщането на Университета в естествен национален център за научна и учебна дейност в областта на славянската филология, във влиянието, което първите университетски учени слависти оказват върху библиотечното комплектуване.

Принципът, към който се придържат създателите на колекцията, продължен и от техните по-късни следовници, е покритие на публикациите, като се започне от самото начало на славистичната наука, когато във Виена през 1822 г. Йосиф Добровски отпечатва „*Institutiones linguae slavicae*“, до 1922 г., годината на смъртта на великия хърватски славист Ватрослав Ягич, чието дело е считано за връх в развитието на славянската филология³. Използваните методи за изпълнение на тази задача са ретроспективно набавяне и текущо попълване на сбирката „Славика“ при строго спазване на критериите за ценност на изданията. Особено значение за по-нататъшното развитие на фонда от редки и ценни издания имат дарените лични библио-

¹ Янакиева, Татяна. Библиографията по славянска филология и Софийския университет. Исторически преглед и съвременно състояние. — В: *100 години Университетска библиотека: 1888—1988*. Юбил. сб. с докл. от междунар. науч. сесия, посветена на 100 г. от основаването на Университетската библиотека. — София, 1989, с. 148—157.

² Ангелова, Анна и др. Колекция Славика: Редки и ценни издания по славистика от библиотеката на Софийския университет „Св. Климент Охридски“: 1519—1922. София, 2006, с. 33.

³ Пак там, с. 14—15. Оценката е на проф. Иван Добрев

теки, постъпили в УБ през 20-те и 30-те години на ХХ в. Библиотеката притежава повече от 30 такива ценни специализирани научни сбирки, сред които специално трябва да бъдат отбелязани тези на Иван Шишманов, Любомир Милетич, Боян Пенев и др.

А. Ангелова и Л. Петкова съсредоточават вниманието си върху разработването на модерна библиотечна стратегия за формиране на специалните колекции. Като отчитат приноса на Стоян Аргиров, те развиват по-нататък теоретичните основи на тази дейност. Опирайки се на библиофилския подход, те формулират понятията „рядка“ и „ценна“ книга и изясняват принципите на подбор, към които са се придържали при създаването на указателя — съдържание и научна стойност на книгата, старопечатни книги, които имат различни хронологични граници за отделните страни, издания, представляващи библиографска рядкост, книги със специално полиграфическо и художествено оформление, книги с автографи, библиофилски издания.

Стъпвайки на тази платформа, А. Ангелова и Л. Петкова представят в указателя общо 862 библиотечни единици, създадени в периода XVI—XX в. Годината 1822, която се счита за начална в славистичната наука, разделя това хронологично пространство в два дяла: 1519—1822 и 1822—1922 г. Включени са 741 книги и 121 списания, славянски ръкописни книги, литографски издания и ръкописи на лекции, четени в Университета, дело на 268 автори на 14 езика.

Структурата на указателя съдържа три основни дяла.

Първият дял, наречен „Хронология“, представя съчиненията в колекцията, като се започне от най-старата книга „Служебник“ на Божидар Вукович, издадена в 1516 г. във Венеция, и се стигне до последната — „Диалектологическият очерк Сибири“ на Афанасий М. Селищев, издадена през 1921 г. Всички съчинения са описани де визу с пълен библиографски запис.

Във втория дял „Автори и книги“ са представени в азбучен ред авторите и със съкратен библиографски запис заглавията, включени в колекцията. Съчиненията на един автор са събрани компактно и са подредени също азбучно. Имената на чуждите автори са представени на български, но в кръгли скоби са посочени и оригиналните им изписвания.

Третият дял — „Периодика“, съдържа записи на специализираните славистични списания и периодични сборници с точно посочване на притежаваните от Библиотеката книжки.

Търсенето в указателя се улеснява от съставените показалци: именов, предметен и показалец за място на издаване, печатници и издателства.

При описанието на редки и ценни издания от особено значение е нивото на библиографския запис. Това е един от най-дискутираните въпроси в теорията на библиографията през последното десетилетие, защото е свързан с дебата за променения контекст, в който се оказва библиографският контрол

през новото хилядолетие. Все по-настойчиво звучащите гласове за опростяване на каталогизацията твърдят, че при съществуващите възможности за дигитализация на документалното писмено наследство ще отпадне необходимостта от неговото детайлно описание. Контрагезата на това твърдение използва като най-силен свой аргумент именно описанието на ценните колекции. Счита се, че интелектуалният анализ и изчерпателното описание на основните аспекти и атрибути на творбата в библиографското описание е от особено значение за създаване на информационен модел на „раритетите“ и без съмнение е важна черта от научния труд на библиографа.

В тази връзка считам, че А. Ангелова и Л. Петкова са били изправени пред значителни предизвикателства. Опора в библиографското описание на творбите от колекция „Славика“ за съставителките е бил международният стандарт ISBD(A) International Standard Bibliographic Description for Older Monographic Publication (Antiquarian, 2. rev. ed. 1991). Но и той не е задоволил изцяло потребността от детайлиран библиографски анализ. Съставителките са се стремили да пренесат в библиографския запис максимално точно сведенията от заглавната страница на изданията, като спазват тяхната последователност и особеностите на ортографията и пунктуацията. В областта на количествената характеристика са използвани данните от изданието — всички номерирани и неномерирани листове, страници, таблици, илюстрации. В областта на забележките се сочат: наличието на предговор, сведения за езика на текста, данни за спомоществователи и абонати, дарствени надписи, принадлежност към лична библиотека. Към всеки запис е посочена библиотечната сигнатура. Сканирани са и повечето оригинални корици на творбите.

Изброявайки основните задачи на указателя, не можем да пренебрегнем и още една особено важна — популяризирането на културно-историческото документално наследство, съхранено в колекцията „Славика“. Изданието гарантира достъпа на заинтересованите читатели до това богатство, отговаряйки на необходимостта да се споделят културните ценности.

Библиографският указател „Славика“ е допълнение към едноименната виртуалната библиотека⁴ на Софийския университет и показва как тези две информационни форми могат да си партнират в процеса по подбора на ценни издания, дигитализация на достъпа и на значими за славянската филология текстове.

Указателят „Колекция Славика“: Редки и ценни издания по славистика от библиотеката на Софийския университет „Св. Климент Охридски“: 1519

⁴ <http://www.Libsu.uni-sofia.bg/BibliothecaSlavica.html>

— 1922“ е несъмнено библиографско постижение, което утвърждава ролята на библиографския контрол като инструмент за изследване на ценните колекции на Университетската библиотека, за опазването и достъпа до културно-историческото наследство.

Татяна Янакиева

Галина Вълчинова. Балкански ясновидки и пророчици от XX век. С., Български бестселър — Национален музей на българската книга и полиграфия, УИ Св. Климент Охридски, 2006. 441 с.

Книгата е посветена на балканските ясновидки и пророчици от XX в. — тема, от една страна, оставена без внимание от основните изследователски вектори на българската етнология, а от друга — винаги със значимо обществено присъствие.

Още в самото начало авторът декларира: „В тази книга читателят няма да намери нито оценка на „познаването“ на ясновидки и пророчици, нито указание как да разберем дали те „познават“, нито факти за необикновеността на нечий ясновидски дар.“ (с. 11). Своята основна задача дефинира като описване и изясняване на обществена роля и функция на ясновидката в сродните православни култури на Балканите.

Проучването започва като изучаване на ‘феномена Ванга’ и завършва като цялостно изследване на тази проблематика в балкански контекст. Оттук идват и някои сложни методологични проблеми — ако за *Ванга* и *преподобна Стойна* могат да се направят и са направени теренни етнологични проучвания (както и за подобни феномени в БЮР Македония и Р Сърбия), то за действалите в България през първата половина на XX в. *Кортеза* и *Бона Велинова* това е практически невъзможно. За тях се използват най-вече писмени извори — предимно дописки и статии в различни вестници. А е известно, че те по правило са изключително пристрастни. Въпреки тази нееднородност на изходната информация, авторката се е справила и е успяла да оформи общите принципи на зараждане и функциониране на всички тези феномени на балканска почва.

Друг много важен и сложен проблем е авторската терминология — предложена и използвана е терминология, която идва от и кореспондира със западната научна традиция (‘визионерство’ vs. ‘ясновидство’). Още повече че тя има явен „технологичен“ аспект (‘религиозен експерт’, ‘религиозна експертиза’, ‘религиозен виртуоз’, ‘религиозен предприемач’,

‘revelatio’, ‘визионерско преживяване’). Това относително затруднение за българския читател се превръща обаче в предимство, ако бъде отчетен явният стремеж на автора да търси общото в подобни феномени, присъщи за цяла християнска Европа: и на православния югоизток, и на католическия юг, и на протестантския север.

Книгата се състои от две големи и обособени части: **Personalia** и **Модели**. В първата част **Personalia** е използван един нетрадиционен подход с проблемна ефективност: в Глава 1 е представен ‘феноменът Ванга’, който по-късно се превръща в средство за описание и изучаване на времево значително по-ранните *преподобна Стойна от Златолист; Кортеза от Сливен; Бона Велинова, българска пророчица между двете световни войни*. Още повече че за изучаване на ‘Ванга’ и донякъде ‘преподобна Стойна’ са използвани записани на терен фолклорни материали, а за останалите — писмени извори (предимно вестникарски статии и апологетични съчинения). В Глава 2 са представени видовитите жени в БЮР Македония и отново „Ванга през ‘македонската призма“: *Милица от Банско, Струмишко; Миряна от Винаца и Мирянината църква край Щип; Вида от Степанци; Милойка от Джунис (Р Сърбия); Снежана от Баница, Струмишко*. Личните теренни записи на авторката разкриват и един много интересен проблем — видовитите жени в БЮР Македония са „заробени“ от светеца/светицата и ‘принудени’ да служат. И особено е важен изводът на авторката, че „Видовитостта е културна институция *par excellence*: макар и получена свише, тя трябва да се вмести в социалната норма — или поне в някаква норма.“ (с. 152). Глава 3 е посветена на ‘Дружество *Благовещение* в Асеновград’ и ‘Ангелудите във Велвендос (Южна Македония)’. И тук двата обекта на изследването са разнопоставени във времето. Дружество *Благовещение* се конституира в края на първото десетилетие на ХХ в. и е действащо до днес, докато ‘ангелудите’ във Велвендос, Кожанско, се появяват в края на ХІХ в. и разцветът на дружеството е през първото десетилетие на ХХ в. Изворите за Асеновградското дружество са основно съвременни теренни материали, а за ‘ангелудите’ — писмени изследвания. И ако в Асеновград Дружество *Благовещение* е прието и подкрепено от светската власт и духовните авторитети (свещеничеството), то във Велвендос ситуацията е точно обратната. От тези два случая авторката прави извода, че „общността, а не църквата ‘конструира’ (спонтанно или съзнателно) образите и представите, свързани с колективното женско визионерство.“ (с. 214).

Втората част на книгата е **Модели**. В Глава 4 авторът представя сложните и на моменти драматични взаимоотношения между Църквата и ‘другите’ — т.е. “...всички форми на религиозно поведение..., които по една или друга причина Църквата... — смята за свои съперници или за открити

врагове.” (с. 219). Същевременно чрез собствен историко-антропологичен анализ на известния дамаскинарски текст *Слово срещу празници бабини* авторът открива „допускане на определено женска ... религиозност в рамките на все по-хлабавата църковна норма, която регулира доминираната от мъжете християнска практика.“ (с. 236). По-нататък е представена динамиката на взаимоотношението „приемане/неприемане“ между Православната църква и жените ясновидки: те ту са приемани (*преподобна Стойна, Бона Велинова*), ту отхвърляни (*Ванга, Кортеза, Бона Велинова*). Авторът подчертава показателното отношение на Църквата към колектив от жени визионерки. Асеновградското дружество *Благовещение* от самото начало намира подкрепата на енорийския свещеник. А в случая с *ангелудите* от Велвендос реакцията е по-сложна — Църквата не се намесва открито в селищния конфликт. Анализът на дейността на Православното общество *Добрий самарянин* дава възможност да бъде разкрита връзката на обществото с ясновидката *Бона Велинова*, както и неговата роля на *религиозен предприемач*. И така се стига до извода, че „Обществото *Добрий самарянин* е пример на религиозна организация, трансформирала **политически** чувства и настроения в **религиозна** умонастройката.“ (с. 277). В Глава 5 „Чудеса, видения и [Марио]явления: към модерното развитие на култа на Дева Мария в европейските католически култури“ авторът прави опит да изведе обща структура за *явяванията* на света Богородица в различни европейски католически държави, която структура да притежава мощна обяснителна сила за връзките между трансцендентното и „нашия“ свят. Глава 6 е заключителна и обобщаваща за книгата. В нея е изведено, че наличните биографични данни (устни, писмени, апологетична литература) не могат да помогнат за достигане до „неутрална биография“. Авторът установява, че биографиите на най-известните ясновидки имат „**моделна стойност**“ (с. 327). А най-важните структурообразуващи елементи за подобна биография са: „а) ‘знак за избраност’ при раждането или ранното детство; б) травматично преживяване в детството или младостта, при което визионерката получава откровение/известие от Бог или светец, дарът ѝ се отваря/отключва; в) спазване на обредна чистота — безбрачие или — при омъжване, нещастен брак/труден живот в брака, както и спазване на особен хранителен режим; намиране/’изваждане’/издигане на ‘манастир’ или ‘църква’; д) съчетаване на ясновидството с други техники на общуване със свръхестественото, както и лечителство.“ (с. 328). От друга страна са изтъкнати разликите между католици и православни: контактът с мъртвите е категорично отхвърлен при католиците, визионерки стават деца при католиците и жени при православните и пр. И накрая се определя, че „ясновиждането и пророкуването са поне толкова (а за мен и повече) култур-

но конструирани форми на общуване с трансцендентното или със свръхестествени същества, отколкото изключителни психо-физически феномени.“ (с. 355).

И накрая — могат да се отбележат някои неясноти при работата с теренния материал: в някои случаи авторът дефинира своето по-свободно отношение към осведомителите си (не посочва пълните им имена, година и място на раждане, образование, професия и пр.), но това едва ли е оправдано само с тяхното изрично желание (*баба Цена от с. Гара Орешец, Белоградчишко* — с. 93), в други случаи използва пълните имена на осведомителя си, а от текста става ясно, че в употреба са кратки форми — *Миряна/Мира* (с. 138 и сл.). Но може би най-важните въпроси, които остават неясни за читателя, са: защо книгата е посветена само на жените ясновидки и пророчици. Защо не са включени известни мъже ясновидци и проповедници като *Ангелуш* от Добруджа (втората половина на XIX век), *поп Лигорко* от Ахъчелебийско, Средните Родопи (втората половина на XIX век), *брат Йорданчо*, Пловдивско, Средните Родопи (30-те — 60-те г. на XX век) и пр. Без тях и други като тях това изследователско поле остава частично изучено, но вероятно този проблем е оставен за бъдещите изследвания на автора.

Константин Рангочев

Адаптацията като стратегия на детската литература.

Международна конференция по детска литература по повод 180-годишнината на „Рибния буквар“, 13–17 май 2004, Пловдив.

Доклади. Пловдив, УИ Паисий Хилендарски, 2005. 258 с.

Adaptation as a strategy of children's literature. International reshearsh society for children's literature. Papers.

Научният сборник „Адаптацията като стратегия на детската литература“ („Adaptation as a strategy of children's literature“) е посветен на 180-годишнината на „Рибния буквар“ — първия новобългарски буквар, дело на книжовника енциклопедист д-р Петър Берон.

Сборникът представя част от докладите, изнесени на Международната научна конференция през май 2004 г. в Пловдив. Инициативата за този форум принадлежи на Международното общество за изучаване на детска литература (IRSCLE) и на Катедрата по история на литературата и сравнително литературознание в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Орга-

низаторите успешно са съчетали формалния повод и особено актуалната проблематика, свързана с теоретичното и литературноисторическото осмисляне на детската литература. Замисълът е да се разчупи традиционното ѝ интерпретиране, да се открие динамиката в адаптацията ѝ стратегия, предопределена от историческия, социокултурния или идеологическия контекст. Как съжителстват научнопопулярното знание и художествената литература в учебниците за деца и в детските енциклопедии и христоматии; какво е присъствието на Библията, фолклора и художествената класика в детското четиво; какви са ефектите от адаптацията на детската литература чрез езиковия и аудио-визуалния превод; как да се изгради вкус към четенето и литературна култура у най-младите; какви са алтернативите пред детската литература в съвременната епоха — това са част от проблемните ядра на конференцията и в сборника.

В него участват изследователи от различни научни центрове в България, Англия, Ирландия, Япония, Австрия, Полша и Украйна. Сборникът е двуезичен и включва обширни резюмета на повечето от статиите, публикувани на английски език. Изданието е осъществено с финансовата подкрепа на Международното общество за изучаване на детска литература (IRSCL) и на издателство „Хермес“.

Съставител, редактор и автор на предговора е Маргарита Славова — дългогодишна преподавателка по детска литература в Пловдивския университет и член на IRSCL.

Сборникът е умело структуриран, следвайки основните тематични насоки на конференцията. Открива го статията на Румяна Дамянова — „Д-р Петър Берон — еврепеецът“. Авторката успява да разчупи традиционните рамки на пленарен доклад, представяйки цялостно делото на възрожденеца с предложение за едно ново осмисляне и тълкуване на „привидно ясната [му] житейска и творческа съдба“. Статията откроява образа на педагога, на учителя, на мецената, на модерния преобразувател в образованието и на учения фантаст. Очертава значимите приноси на автора на „Рибния буквар“ за отварянето на българската култура към света. Проблематизира разбирането и неразбирането, оценката и недооценяването спрямо фигурата на д-р Петър Берон. Докладът на Юлия Николова (невключен в сборника) също е специално посветен на Беровото дело. Изследователката разглежда дейността на „Брашовския филологически кръг“ и така разкрива историческия и научния контекст, в който се появява „Рибният буквар“. Следващите няколко статии представят останалите пленарни доклади на конференцията. Те проблематизират адаптацията на класически детски книги. Сандра Бекет фокусира изследването си върху присъствията на „Приключенията на Пинокио“ в широк спектър текстове от различни жанрове и национални литератури. Изтъквайки значимото място на творбата на Колоди в канона на запад-

ноевропейската детска литература, тя стига до важния извод, че по-късните модернизации на героя, на отделни мотиви и наративни модели са обусловени от социокултурните и литературните доминанти на времето. Текстът на **Кимбърли Рейнолдс** също се занимава с интертекстуалността чрез анализ на сценичната адаптацията на популярната трилогия на Филип Пулман „Тъмната материя“, поставена на сцената на Кралския национален театър в Лондон. Авторката откроява податливостта на творбата на Пулман именно към театрална реализация. Тя търси ефектите на процеса на адаптация и стига до извода за далеч по-силната многозначност на оригиналния текст. Поставя и актуалния въпрос за това как сценичната адаптация успява или не да преодолее или затвърди предразсъдъците спрямо театъра днес. Особено интересни перспективи пред изследването на детската литература поставя **Валери Къглан**. Обект на анализ са промените, претърпели ирландските митове — адаптирани и включени в историята на Ирландия и в съвременната ѝ култура. Предизвикателство за разсъждения и дискусии е питането дали съвременното комерсиализиране на митологията не е и нейното крайно адаптиране. (Сходен е ракурсът в непубликувания доклад на **Никола Бенин** — „В началото бе словото: адаптация на Библията за деца“.) **Джанко Йошида** коментира модерния *прочит* на японска легенда от XV в. във филма на известния японски аниматор Миязаоки Хаяо „Принцеса Миноноке“. Богатите символни внушения от оригинала са умело пресъздадени във филма и са проектирани върху съвременната социална действителност в Япония. Следващият текст в сборника също се занимава с филмовата адаптация на литературна творба. В статията си „Белият цвят е всичко: „Стюарт Литъл“ и американската мечта“ **Клеър Бадфорд** изтъква, че адаптацията не е само пренос на идеи и разсъждава около различните семиотични езици на киното и на литературата. Защишава тезата си, че принципните разлики в посланията и в интерпретациите на героя в книгата на Б. Уайт и във филма лежат в различните публики, към които са адресирани. Авторката съсредоточава наблюденията си върху това как понятието за различност кореспондира със схващанията за „бялост“ и стига до извода, че във филма бялото семейство Литъл представя проекция на нацията и е версия на САЩ, където, за да живееш като привилегирован, трябва да си бял.

Втората част е онасловена: „**Детската книга: адаптации, трансформации, рецепция**“. Този раздел започва с интерпретации върху възрожденските визии за учебник. **Аделина Странджева** коментира респектиращия обем учебни книги през Възраждането, както и общоупотребимото понятие „буквар“ (вместо „учебник“). Авторката изтъква полифункционалността на възрожденския буквар и очертава основните контури на възрожденския идеал за учебник. **Елена Гетова** пригледно откроява аспектите на близост между вестника и учебника през Възраждането: в оформлението, във функцио-

нирането и в рецепцията на книжните тела. В статията си **Мария Терзиева** изследва ролята на българските толстоисти за рецепцията на произведенията на Лев Толстой за деца. Набелязва етапността в разпространението им в България: в учебници; в самостоятелни издания; в детско-юношеската периодика; в сборници и поредици от томове. Интересни са паралелните анализи на преводите на Мечо Пух на руски и на украински, предложени в текста на **Олга Папуша**. Авторката продължава дебата за превода като адаптация, изследвайки две праводачески стратегии: творческо продължение и разрушение. В центъра на вниманието в следващия доклад също попада извънредно популярно произведение на детската литература. **Илияна Бенина** коментира аудио-визуалния *превод* на „Хари Потър и философският камък“ от Дж. К. Роулинг. Изследователката стига до извода, че филмовата версия адекватно и сполучливо интерпретира и пресъздава посланията от книгата.

Статиите в третата част — „**Детската книга: интертекстуалност, социокултурна комуникативност**“ — са обединени около темата за учебника. **Емилия Огар** се насочва към анализ на нехудожествената литература за деца (non-fiction). Обект на коментар в текста ѝ са словесните и визуалните стратегии за привличане и задържане на вниманието на малките читатели. **Дорота Микулска** поставя темата за формирането на литературна култура в и чрез учебниците. В този аспект е ориентиран и проектът на **Теодора Власева** за „читанка-библиотека“. Авторката очертава алтернативите пред читанката днес, анализирайки и предходната учебникарска традиция. Логичен завършек на този блок от текстове е статията „Хари Потър“, цензурата и обучението по литература“ от **София Ангелова-Дамянова** и **Катя Николова**. Авторките коментират противоречивите оценки на творбата и поставят въпроса за мястото ѝ в съвременните учебни програми.

Проблематизациите на отношението „литература — музика“ в последната част на сборника представят един аспект, непредвиден в идейния проект на конференцията. Под наслова „**Музика, фолклор и детска литература**“ са обединени три доклада. В първия от тях **Елена Арnaudова** очертава няколко периода от развитието на детската песен в творчеството на българските композитори от началото на ХХ в. до наши дни. Авторката разглежда синкретичната (интертекстуална) природа на песента и анализира отношенията между музикалния и поетичния текст. **Антония Балева** изследва традициите и съвременните посоки в детската оперета. Специално внимание отделя и на българските оперети по популярни детски книги и приказки. В статията си **Тодорка Кушева** откроява недостатъчно използваните възможности на народната песен за усвояване на поетични и музикални изразни средства. Авторката настоява за по-силно присъствие на българската народна песен в учебниците по музика и по български език.

Сборникът завършва с доклад, посветен на алтернативите пред литературата за деца в епохата на електронна комуникация. **Гергана Апостолова** се насочва към проблемите за границите между текст и хипертекст. Тя класифицира жанровете на компютърните игри и предлага типология на адаптацията на детската литература в тях. Авторката набелязва възможностите на електронната игрова комуникация като продължение на писания текст в едно ново социокултурно поле.

Замисълът на конференцията, проведена през май 2004 г. в Пловдив, е да разчупи традиционното интерпретиране на детската литература и на учебника, поставяйки във фокуса на научния форум проблемите на **адаптацията** — като процес и като битие на литературните текстове. Статиите в сборника успешно осъществяват поставените задачи. Нещо повече — те разширяват предварителните тематични рамки на форума с нови проблемни ядра. Събрал творческите търсения на учени от различни части на света, този сборник съдържа текстове, които взаимно се допълват, продължават и диалогизират помежду си. Статиите анализират и поставят важни за съвременността въпроси, участват в особено актуални дискусии, отворени са и към бъдещи дебати. Те са и достоен поклон пред делото и паметта на автора на „Рибния буквар“ — възрожденеца **д-р Петър Берон**.

Лидия Михова

Донка Правдомирова. Дмитрий Лихачов в България: Библиография. Уводна статия: Невяна Дончева-Панайотова. С., За буквите — О писменехъ, 2006. 153 с. с ил.

Предлаганата на вниманието на читателя библиография е посветена на паметта на акад. Д. С. Лихачов (1906—1999) и е част от начинанията, включени в официалното честване на 100-годишнината от рождението на големия руски палеославист и приятел на България.

Научното дело на акад. Лихачов впечатлява със своята широта — от изследвания по чисто теоретични въпроси за художественото своеобразие на средновековните произведения до задачите и принципите на текстологията, от проблемите на жанровата система на средновековните славянски литератури до многообразието на литературните стилове в тях, от конкретните наблюдения над емблематични за староруската литература паметници като „Слово за похода на Игор“ и „Поучението“ на Владимир Мономах до виждания за бъдещето на литературата.

Като въведение в библиографията може да послужи тематичният летопис за важните дати по темата „Д. С. Лихачов в България“, където постепенно се разкриват мястото и ролята на руския учен в българския научен и културен живот от миналия век, неговите научни и обществени изяви, както и държавните награди, научни звания и отличия, с които се дава израз на признанието към учения и големия хуманист Д. С. Лихачов.

Своеобразен творчески портрет, библиографията събира и представя научните изследвания, документирани срещи, разговори и интервюта на Д. С. Лихачов и всичко, писано за него и научното му творчество от българските медиевисти и публикувано в България до момента. Стремешът на съставителя към максимална пълнота води към самостоятелни решения, във връзка с цялостно разкриване на научните текстове. Извън био-библиографията все пак остава една голяма група архивни документи, някои от тях предстои да се публикуват (предимно писма на видния руски учен до негови колеги от България, които се съхраняват в частни архиви и архивни фондове). Като хронологически обхват в библиографията се включват научни публикации от 1954 г., когато е регистрирано първото научно присъствие на Д. С. Лихачов у нас (в предговора на Н. Дилевски към преведената от Людмил Стоянов „Песен за похода на Игор“), до честването му в средата на 2006 г.

Издирените материали са подредени в обичайните за библиографията две основни групи — произведения на Д. С. Лихачов и литература за юбиларя. В първия дял са представени с предимство книгите, сборници със статии, отразяващи научното творчество на учения в цялостен вид. Тяхното описание е разгърнато както във формален, така и в съдържателен аспект аналитично, а където е било необходимо — и с анотация. В други книги, които съдържат документирани срещи и разговори на Д. С. Лихачов с български учени и журналисти, подробни литературоведски анотации не са били нужни поради тематиката, разкрита в заглавията на публикациите. По отношение на рецензиите за българските издания е допуснато известно дублиране — рецензиите следват съответното издание и същевременно заемат самостоятелно място във втория дял на библиографията, което явно е с оглед рецепцията на научния текст. При раздела, включващ статии, части от книги, интервюта и др., се посочват и по-късни препечатки за по-голяма пълнота, а анотациите са предимно от пояснителен характер и в по-редки случаи се отнасят към съдържанието на текста. В самостоятелен раздел е представена дейността на Д. С. Лихачов като съставител и редактор, неговият съществен принос в научния живот на България през двадесети век.

Във втория дял — литература за акад. Д. С. Лихачов — в хронологичен ред са предоставени отзиви, рецензии, творчески портрети и оценки на заслугите на големия учен хуманитарист, както и отношението на българската

научна и културна общественост към неговото научно наследство. В по-голямата си част те са придружени от анотации, които разкриват съществени моменти в развитието на старославянските литератури, влиянията, взаимовръзките, както и приноса на старобългарската литературна традиция в общоевропейския културен подем.

С малки изключения материалите са прегледани „de visu“, описани и анотирани съобразно значимостта и обема на публикацията. При разкриване на съдържанието съзнателно е използван методът на цитиране, като в немалко случаи се посочват и важни фактографски данни. Това дава предимство на основни виждания на акад. Д. С. Лихачов по един или друг проблем и ограничава възможността за субективно присъствие на съставителя. Съкращаването на наименованията на периодичните издания е избегнато по обективни причини, свързани с улесняване ползването на библиографията от по-широк кръг читатели. По същите причини е разгърнат и по-подробен справочен апарат от показалеци, които разкриват предоставената информация от различни аспекти: Показалец на произведенията на Д. С. Лихачов по литературни видове и заглавия (В хода на работата съставителят разграничава в самостоятелен раздел беседите, изнесени пред определена аудитория, а в групата „Интервюта и разговори“ представя всички други негови обществени изяви. Обособени са и колажите от известни цитати на Д. С. Лихачов, в раздел „Изповеди“ са включени личните признания и откровения на учения); Тематичен показалец на произведенията му; Показалец на периодичните издания, в които са публикувани произведенията на Д. С. Лихачов, както и именован показалец и тематичен показалец на литературата за юбиларя. В приложение е даден фотолетопис на Д. С. Лихачов в България, негови автографи (с превод на български език и фактографски бележки под текста), които свидетелстват за пътуванията и срещите на акад. Лихачов с български учени.

Био-библиографията представлява интерес както за медиевисти, така и за по-широк кръг читатели.

Диана Ралева

An Anthology of Bulgarian Literature. Ed. by Ivan Mladenov and Henry R. Cooper, Jr. — Balkanistica 19, 2006, 338 p.

Антологията на новата българска литература, съставена в сътрудничество между българския учен Иван Младенов (Институт за литература при БАН) и американския му колега Хенри Купър (Университет на щата Индиана) представлява важен принос в изучаването и популяризирането на произведенията на български писатели в превод на английски език. Антологията обхваща литературата от нейното зараждане до наши дни. Включени са творби на повечето от значимите фигури на възрожденската, следсвобожденската и съвременната литература: Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Георги Раковски, Петко Славейков, Любен Каравелов, Христо Ботев, Иван Вазов, Захари Стоянов, Алеко Константинов, Пенчо Славейков, Кирил Христов, Елин Пелин, Пейо Яворов, Йордан Йовков, Теодор Траянов, Николай Лилиев, Дора Габе, Димчо Дебелянов, Елисавета Багряна, Гео Милев, Димитър Талев, Атанас Далчев, Емилиян Станев, Никола Вапцаров, Димитър Димов, Александър Геров, Николай Хайтов, Валери Петров, Блага Димитрова, Георги Марков, Йордан Радичков, Иван Теофилов, Константин Павлов, Стефан Цанев, Николай Кънчев, Иван Цанев, Борис Христов, Ани Илков и Георги Господинов. Поднесени са много добри преводи на богата палитра от жанрове и жанрови форми, които представят шедьоврите на българската литературна класика. Книгата се предхожда от няколко предговора: от редактора на поредицата *Balkanistica* Доналд Дайър (Оксфорд, щат Масачузетс), от ръководителя на издателство *Slavica*, което публикува антологията — Джордж Фаулър (Блумингтън, щат Индиана), от Хенри Купър (редактор на английския текст), както и от Иван Младенов. Уводът, написан от Иван Младенов, представлява студийно въведение в историята на българската литература, в нейната периодизация и специфични черти. Антологията е част от поредицата „An Anthology of South Slavic Literatures“, иницирана от Вася Михайлович, Хенри Купър и Бранко Микасинович. Книгата, снабдена с необходимия справочен апарат, е предназначена както за студенти и преподаватели, така и за широк кръг читатели.

Анисава Милтенова

СЪОБЩЕНИЯ

Предстоящи годишнини на чуждестранни българисти и слависти, членове на БАН – 2007 г.

Без ден
и месец

95 г. от рождението и 10 г. от смъртта на **ВЕЛИКИ, КОНСТАНТИН Н.** (1912 – 13.09.1997), румънски историк и българист. Чуждестранен член (1989).

70 г. от смъртта на **ИЛИНСКИ, ГРИГОРИЙ АНДРЕЕВИЧ** (23.03.1876 – 1937), руски езиковед-славист и българист, историк, археограф и педагог. Чуждестранен член (1930).

Януари

7 150 г. от рождението на **СОБОЛЕВСКИ, АЛЕКСЕЙ ИВАНОВИЧ** (07.01.1857 – 24.05.1929), руски езиковед – славист и българист, палеограф, литературовед, етнограф и фолклорист. Чуждестранен член (1926).

20 95 г. от смъртта на **ГОЛУБИНСКИ, ЕВГЕНИЙ ЕВСТИГНЕЕВИЧ** (12.03.1834 – 20.01.1912), руски богослов, църковен историк. Чуждестранен член (1884).

29 115 г. от рождението и 35 г. от смъртта на **МОРАВЧИК, ДЮЛА** (29.01.1892 – 10.12.1972), унгарски византолог и филолог-класик. Чуждестранен член (1942).

Февруари

9 80 г. от рождението на **КЮИЗЕНИЕ, ЖАН** (09.02.1927), френски социограф и етнолог. Чуждестранен член (2001).

11 55 г. от смъртта на **МУРКО, МАТИЯ** (10.02.1861 – 11.02.1952), словенски езиковед-славист, литературен историк, фолклорист и етнолог. Чуждестранен член (1926).

Март

1 185 г. от рождението на **КАВЕЛИН, ЛЕВ АЛЕКСАНДРОВИЧ** (АРХИМАНДРИТ ЛЕОНИД) (06.03.1822 – 03.11.1891), руски писател и археограф – палеославист и българист, църковен деец и историк на църквата. Чуждестранен член (1884).

- 9 45 г. от смъртта на **НЕЙЕДЛИ, ЗДЕНЕК** (10.02.1878 — 09.03.1962), чешки историк, музиколог, държавен и културен деец. Чуждестранен член (1952).
- 15 70 г. от смъртта на **БЕРНЕКЕР, ЕРИХ КАРЛ** (03.02.1874 — 15.03.1937), немски езиковед-славист. Чуждестранен член (1926).
- 18 70 г. от смъртта на **ГЛУБОКОВСКИ, НИКОЛАЙ НИКАНОРОВИЧ** (18.12.1863 — 18.03.1937), руски богослов и българист. Чуждестранен член (1929).
- 24, 19 140 г. от рождението и 65 г. от смъртта на **ФРАНЦЕВ, ВЛАДИМИР АНДРЕЕВИЧ** (24.03.1867 — 19.03.1942), руски славист, филолог и историк. Чуждестранен член (1926).
- Април**
- 7 80 г. от рождението на **МАКДЕРМОТ, МЕРСИЯ** (07.04.1927), английска историчка, публицистка и българистка. Чуждестранен член (1987).
- 11 10 г. от смъртта на **БЕРНАР, РОЖЕ** (05.08.1908 — 11.04.1997), френски езиковед — славист и българист. Чуждестранен член (1961).
- 125 г. от рождението на **ЕГЕР, РУДОЛФ** (11.04.1882 — 07.05.1969), австрийски археолог. Чуждестранен член (1941).
- 21 125 г. от рождението на **ГРЕКОВ, БОРИС ДМИТРИЕВИЧ** (21.04.1882 — 09.09.1953), руски историк и обществен деец. Чуждестранен член (1946).
- Май**
- 21 75 г. от рождението на **ТОТ, ИМРЕ** (21.05.1932), унгарски палеославист и старобългарист. Чуждестранен член (2001).
- Юни**
- 4 65 г. от смъртта на **ХУЙЕР, ОЛДРЖИХ** (25.11.1880 — 04.06.1942), чешки езиковед-славист. Чуждестранен член (1926).
- Август**
- 25 100 г. от смъртта на **ХАШДЕУ, БОГДАН-ПЕТРИЧЕЙКУ** (26.02.1838 — 25.08.1907), румънски филолог-славист, етнограф и историк. Чуждестранен член (1884).
- Септември**
- 2 85 г. от рождението на **КАРАЯНОПУЛОС, ЯНИС** (02.09.1922 — 23.01.2000), гръцки византолог и българист. Чуждестранен член (1983).
- 12 70 г. от рождението на **ГУТШМИТ, КАРЛ** (12.09.1937), немски езиковед — славист и българист. Чуждестранен член (2006).
- 16 135 г. от рождението на **МЕЛИХ, ЯНОШ** (16.09.1872 — 20.11.1963), унгарски езиковед-славист. Чуждестранен член (1942).
- 40 г. от смъртта на **ТИЧИНА, ПАВЛО ГРИГОРИЕВИЧ** (27.01.1891 — 16.09.1967), украински поет, публицист, критик, общественик и преводач. Чуждестранен член (1947).

Октомври

- 20 55 г. от смъртта на **РОСТОВЦЕВ, МИХАИЛ ИВАНОВИЧ** (10.11.1870 – 20.10.1952), украински историк-елинист и археолог. Чуждестранен член (1930).

Ноември

- 1 165 г. от рождението на **НОВАКОВИЧ, СТОЯН** (01.11.1842 – 18.02.1915), сръбски езиковед, културолог, политик и дипломат. Чуждестранен член (1884).
- 13 45 г. от смъртта на **ОБНОРСКИ, СЕРГЕЙ ПЕТРОВИЧ** (26.06.1888 – 13.11.1962), руски езиковед. Чуждестранен член (1946).
- 22 90 г. от рождението на **КИРАЙ, ПЕТЕР** (22.11.1917), унгарски езиковед-славист. Чуждестранен член (1989).
- 25 115 г. от рождението и 30 г. от смъртта на **КОНСТАНТИНЕСКУ-ЯШ, ПЕТРЕ** (25.11.1892 – 01.12.1977), румънски историк на изкуството и археолог. Чуждестранен член (1952).
- 30 45 г. от смъртта на **ФАСМЕР, МАКС ЮЛИУС ФРИДРИХ** (28.02.1886 – 30.11.1962), немски езиковед – славист и българист. Чуждестранен член (1940).

Декември

- 4 175 г. от рождението на **ЛОНГ, АЛБЪРТ** (04.12.1832 – 15.06.1901), американски богослов-мисионер, езиковед и археолог. Чуждестранен член (1884).
- 6 65 г. от смъртта на **СЕЛИШЧЕВ, АФАНАСИЙ МАТВЕЕВИЧ** (23.01.1886 – 06.12.1942), руски езиковед – славист и българист. Чуждестранен член (1930).
- 7 140 г. от рождението на **РОЗВАДОВСКИ, ЯН МИХАЛ ЙОРДАН** (07.12.1867 – 14.03.1935), полски езиковед – славист и българист. Чуждестранен член (1926).
- 15 130 г. от рождението на **ДЕРЖАВИН, НИКОЛАЙ СЕВАСТИЯНОВИЧ** (15.12.1877 – 26.02.1953), руски филолог-славист. Чуждестранен член (1945).
- 19 75 г. от рождението на **ХЕРМАН, ЙОАКИМ** (19.12.1932), немски археолог. Чуждестранен член (1989).

**БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA**

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТЕН

13/2006

Редактор ст.н.с. д-р Анисава Милтенова

Съставители ст.н.с. д-р Никола Казански, Емилия Волева
Коректор Жасмина Кръстева
Художник Велина Богданова Мавродинова

Предпечатна подготовка ЦБ БАН Нели Байкова
Обработка на снимков материал ЦБ БАН Мария Ефремова

Формат 70X100/16 Печатни коли 8

Печатница на Академично издателство „Марин Дринов“
1113 София, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 5

ISSN 1311-8544